

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง
ด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชล อำเภอป่าย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 2

โดย นางพิสมัย หล่ออริยวัฒน์ และคณะ

มีนาคม 2552

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง
ด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชล อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย

นางพิสมัย	หล่ออริยวัฒน์	นักวิจัย
นายกวางยี	แซ่ย่าง	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวอัญชลี	แซ่ย่าง	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าเชื่อถือให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถนำกระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย “กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า

ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่น่าสนใจ กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัย มาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็น รายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

บทที่ 1 บทนำ

1.1	หลักการและเหตุผล	1
1.2	คำถามวิจัย	2
1.3	วัตถุประสงค์	2
1.4	สถานที่ทำการวิจัย	3
1.5	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.6	กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน	3
1.7	การดำเนินงานวิจัย	4
1.8	ผู้ใช้ผลงานวิจัย	4
1.9	งบประมาณและระยะเวลาดำเนินงาน	4
1.10	บุคคลและภาคีที่เกี่ยวข้อง	4
1.11	ทีมงานวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง	5

บทที่ 2 บริบทชุมชน

2.1	ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านสันติชล	7
2.2	สภาพภูมิประเทศ	9
2.3	สภาพทางประชากร	10
2.4	สภาพการปกครองหมู่บ้าน	11
2.5	สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน	18
2.6	สภาพทางสังคม	19
2.7	สภาพทางแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว	21
2.8	สภาพวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ	22
2.9	สภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน	24
2.10	การวิเคราะห์สาเหตุปัญหา	26
2.11	ศักยภาพของชุมชนด้านต่างๆ	27
2.12	ผลสำเร็จของงานพัฒนาที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน	32
2.13	ความคาดหวังของหมู่บ้าน	35

บทที่ 3 กระบวนการวิจัย

3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย	37
3.2 ขอบเขตการวิจัย	38
3.3 แหล่งข้อมูล	38
3.4 การออกแบบเครื่องมือ	39
3.5 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน	39
3.6 กระบวนการเก็บข้อมูล	41
3.6.1 การสร้างความเข้าใจ	41
3.6.2 การศึกษาศักยภาพและภูมิปัญญา	44
3.6.3 กระบวนการเก็บข้อมูลโดยนักวิจัยชาวบ้าน	46
3.6.4 กระบวนการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ	47
3.7 การออกแบบงานวิจัย	47
3.8 การรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล	48
3.9 การสรุปบทเรียน	49
3.10 การเขียนรายงานและสื่อสาร	49
3.11 แผนกิจกรรมของโครงการ ระยะที่ 1 และระยะที่ 2	50
3.11.1 ตารางกิจกรรม ช่วงระยะที่ 1 (6 เดือน)	51
3.11.2 ตารางกิจกรรมช่วง 6 เดือนแรก	55
3.11.3 กิจกรรมการดำเนินงาน ระยะที่ 2	60

บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย**ผลการดำเนินงานระยะที่ 1**

4.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและแปรรูปถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาจีนยูนาน	66
4.1.1 การผลิตถั่วเหลือง บ้านสันติชล อำเภอปาย	66
4.1.2 การวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถาม	69
4.2 การแปรรูปผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาจีนยูนานบ้านสันติชล	70
4.2.1 น้ำเต้าหู้	70
4.2.2 ฟองเต้าหู้	72
4.2.3 เต้าหู้ก้อนสด	73
4.2.4 เต้าหู้ยี้	75
4.2.5 เต้าเจี้ยว	77

	หน้า
4.2.6 ถั่วเน่าแผ่นจีน	78
4.3 ผู้รู้ในการแปรรูปถั่วเหลืองบ้านสันติชล	79
4.4 สถานการณ์การแปรรูป	81
4.5 สรุปสถานการณ์สืบทอดการแปรรูปถั่วเหลือง	83
4.6 สรุปสถานการณ์ด้านการตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูป	83
4.7 สรุปแนวทางในการดำเนินงานระยะที่ 2	84
ผลการดำเนินงานระยะที่ 2	
4.8 กิจกรรมทดลองแปรรูปถั่วเหลือง	84
บทที่ 5 การวิเคราะห์ผลและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิจัย	87
5.2 ปัญหาอุปสรรค / บทเรียน ในการดำเนินงานวิจัย	92
5.3 ข้อเสนอแนะ	97
ภาคผนวก	
ความเห็นต่อรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	
ประวัตินักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย	
บรรณานุกรม	

บทคัดย่อ

หลังจากการปราบปรามยาเสพติดอย่างหนักในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2547 โดยนโยบายการทำสงครามกับยาเสพติด หมู่บ้านสันติชลเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเป้าหมายของการปราบปรามที่สิ้นสุดลงด้วยการสูญเสียทั้งชีวิต อิสรภาพ ของบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนอีกหลายๆ กลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติและผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากขบวนการเหล่านั้น หลังจากปัญหา ยาเสพติดเริ่มเบาบางลงแล้ว ชุมชนตกอยู่ในสภาพที่ต้องการการฟื้นฟูและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา คนขึ้นในพื้นที่ อีกทั้งความต้องการจากภายในที่จะเปิดชุมชนสู่การท่องเที่ยว ตามกระแสการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในยุคปัจจุบัน ซึ่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการจัดการองค์ความรู้ โดยใช้ช่องทางความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน ได้แก่หมู่บ้านรักไทย หมู่บ้านรุ่งอรุณ และหมู่บ้านกีดสามสิบ ซึ่งหมู่บ้านทั้งสามได้พัฒนาและดำเนินการวิจัยอยู่ก่อนแล้ว

เมื่อชุมชนบ้านสันติชลต้องการเปิดชุมชนด้วยงานวิจัย จึงมีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านหารือถึงเรื่องประเด็นโจทย์ที่จะดำเนินการ ซึ่งได้ข้อสรุปว่าจะเป็นการหาแนวทางในการจัดการผลิตผลและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนสันติชล โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อศึกษาบริบทและสถานการณ์ปัญหาด้านการจัดการผลิตถั่วเหลืองของชุมชน และรวบรวมองค์ความรู้ ผู้รู้ด้านการผลิตและการแปรรูปถั่วเหลือง รวมถึงการพัฒนาและส่งเสริมตลาด เพื่อศึกษาทางเลือกขององค์ความรู้ด้านการผลิตและแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าและเอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชน

การดำเนินงานแบ่งเป็นสองระยะ ระยะที่หนึ่ง เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจกับชุมชน การแบ่งบทบาทที่ทีม การกำหนดกรอบเนื้อหาข้อมูล เครื่องมือ วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล การวิเคราะห์ สังเคราะห์สู่การจัดทำแผนกิจกรรมระยะต่อไป ส่วนระยะที่สองนั้นเป็นแนวทางในการแสวงหาและพัฒนารูปแบบการแปรรูปผลิตถั่วเหลืองและการพัฒนาส่งเสริมด้านการตลาดที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชน และเอื้อต่อการท่องเที่ยว วิธีการในการดำเนินงานวิจัยเป็นการเก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีระดมความคิดเห็น และการสำรวจข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้รู้ในชุมชน

ผลการดำเนินงานวิจัยในระยะที่หนึ่งได้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชนทางด้านการแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองเป็นอาหารประเภทเต้าหู้สด ฟองเต้าหู้ เต้าหู้ยี้ เต้าเจี้ยว ถั่วแผ่นจีนและผู้รู้ในเรื่องการแปรรูปถั่วเหลือง ส่วนการดำเนินงานต่อในระยะที่ 2 นั้น ไม่ได้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากเกิดสถานการณ์และข้อจำกัดในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของการท่องเที่ยวที่ถึงโคมเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในชุมชนกลุ่มเป้าหมายไม่มีเวลาพอที่จะร่วมดำเนินงานต่อใน

ระยะที่ 2 ได้ เป็นผลให้การดำเนินงานวิจัยในระยะที่สองเป็นการปฏิบัติกิจกรรมเรียนรู้เรื่องการแปรรูปถั่วเหลืองของกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านสันติชลที่ต่อเนื่องกับกิจกรรมระยะที่ 1 ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กเยาวชนที่สนใจ ทำให้เยาวชนเกิดความรู้ในการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นอาหาร

จากผลการดำเนินงานทั้งสองระยะพบว่า การแปรรูปถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญกับการดำรงชีวิตของคนจีนแห่งบ้านสันติชล แต่ความนิยมในการบริโภคยังอยู่ในกลุ่มเฉพาะเช่นกลุ่มของชนเผ่าลีซู และกลุ่มของคนจีนเท่านั้น การแปรรูปผลผลิตจากถั่วเหลืองไม่สามารถทำตลาดในวงกว้างได้ เนื่องจากความนิยมของตลาดมีน้อย อีกทั้งสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่าการแปรรูปถั่วเหลืองไม่ใช่กิจกรรมในการนำมาประกอบอาชีพหลัก เพราะชุมชนค้นพบอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่า เช่นการขายอาหารจีนยูนาน การเย็บรองเท้าจีน หรือแม้กระทั่งการบริการในรูปแบบต่างๆ

ดังนั้น หลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานวิจัยแล้วชุมชนจึงไม่สามารถที่จะตอบคำถามวิจัยได้ว่าแนวทางในการแสวงหาและพัฒนารูปแบบการแปรรูปผลผลิตถั่วเหลืองและการพัฒนาส่งเสริมด้านการตลาดที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนและเอื้อต่อการท่องเที่ยวขึ้นเป็นอย่างไร เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้น แต่ถึงกระนั้นผลของการศึกษาได้ทำให้ชุมชนค้นพบทิศทางและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพด้านอื่นๆทดแทน เพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์และกิจกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ถือเป็นทางเลือกที่ชุมชนค้นพบ และในส่วนของ การแปรรูปถั่วเหลืองที่เป็นภูมิปัญญาชาวจีนยูนานนั้นชุมชนได้ทำการรวบรวมองค์ความรู้ไว้ เพื่อจัดเป็นแหล่งค้นคว้าสำหรับผู้สนใจเชื่อมโยงเข้าสู่ศูนย์เรียนรู้ทางวัฒนธรรมของจีนยูนานที่จะเกิดขึ้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยคือ การได้ค้นพบตนเอง รู้ปัญหาของตนเอง และในการจัดทำศูนย์เรียนรู้นี้วิธีการที่จะนำมาใช้ในการสืบค้นข้อมูล หรือรวบรวมข้อมูลก็จำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการดำเนินงานวิจัยเข้ามาใช้ เป็นแบบแผน แม้ว่าชุมชนสันติชลจะไม่สามารถดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จและตอบคำถามได้ แต่สิ่งที่ได้รับจากงานวิจัยถือเป็นประสบการณ์ระดับชุมชนที่มีคุณค่า

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ท่ามกลางพลวัตของสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องจากการพัฒนาตามแนวความคิดวิถีตะวันตกหรือการพัฒนาสมัยใหม่(Modernization) ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยในชนบท หรือชนพื้นเมืองกลุ่มต่างๆ ไม่ให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Indigenous knowledge) และการยึดตะวันตกมาเป็นแม่แบบในการพัฒนา ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆหลายประการที่ขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นอันเป็นเหตุให้การพัฒนา ไม่สามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จ (ประเวศ วะสี, 2530, หน้า 78) และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น อนึ่งเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้าง ลึกซึ้ง คตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าทันธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้น ความคิด วิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล เป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วคน หลายสิ่งหลายอย่างไม่ทราบที่มา ว่าใครเป็นผู้คิด ผู้สร้างความรู้ ความสันทัดนั้นขึ้นมาเมื่อไร ดูเป็นเรื่องนิรนามเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ยังจะต้องสืบหาค้นคว้า และประมวลไว้ให้เป็นองค์ความรู้ต่อไป

ตามนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า พัฒนาตลาดภายในประเทศ และปฏิรูปชนบทโดยมุ่งพัฒนาการผลิตในภาคชนบทและสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชน โดยการเชื่อมโยงการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมู่บ้านในระยะยาว สำหรับการลงทุนรวมทั้งการสร้างรายได้ ให้กับประชาชนในชนบท นอกจากนี้ รัฐยังส่งเสริม สถาบันทางด้านการเกษตร ส่งเสริมสหกรณ์ธุรกิจชุมชน และองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและให้มีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและข้อเสนอแนะและมาตรการด้านการเกษตรและส่งเสริมการวิจัยด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตด้วย การส่งเสริมการวิจัยและเรียนรู้จากภูมิปัญญาไทยพร้อมกับรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ เกิดการประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม รัฐยังจะส่งเสริมและสนับสนุนการทำการเกษตร รวมทั้งเกษตรอุตสาหกรรมให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ ภูมิภาค และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและศักยภาพของประชาชนในพื้นที่(นโยบายรัฐบาล, www.thaigov.go.th/general/policy/pt-3.htm)

บ้านสันติชลเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านน้ำสุ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอป่าเย็บ 4.5 ก.ม. ประชากรร้อยละ 90 เป็นชนชาวจีนยูนนาน ที่เหลือเป็นชนเผ่าอื่น ได้แก่ ไทยใหญ่ ลีซู ละหู่ มีทั้งหมด 193 หลังคาเรือน ประชากร 1,071 คน ประชากรบางส่วนพึ่งได้รับสัญชาติ สภาพโดยทั่วไปของบ้านสันติชล เป็นหมู่บ้านที่เข้าถึงได้ง่าย ถนนคอนกรีต

ทั้งหมดบ้าน ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร ทั้งปลูกพืชไร่ ได้แก่ กระเทียม ถั่วเหลือง และสวนผลไม้ เช่น ส้ม ลิ้นจี่ ในช่วงปี 2546 ภายหลังจากสถานการณ์ปัญหาเสพติดในชุมชนได้รับการแก้ไข ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูชุมชนภายหลังการปราบปรามยาเสพติด ชุมชนได้ร่วมกันคิดถึงศักยภาพด้านการจัดการผลิตผลทางการเกษตรที่มีอยู่แล้วในชุมชน ภูมิปัญญาในการจัดการผลิตผลทางการเกษตรของ ชาวจีนยูนนานมีหลากหลายวิธี เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นที่บรรพชนรุ่นก่อนๆ สืบทอดมาซึ่งลูกหลาน การผลิต การแปรรูป และการถนอมอาหารของชาวจีนยูนนานมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ และอยู่เคียงคู่กับชุมชนมานานจนถึงปัจจุบัน แต่ชุมชนจะสามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตเหล่านั้นได้อย่างไร จึงได้เลือกถั่วเหลืองเป็นกรณีศึกษา ซึ่งถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนและนำมาแปรรูปได้มากมายหลายอย่าง และน่าจะสามารถจัดการให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในชุมชนได้ ถึงแม้บ้านสันติชลได้มีการแปรรูปถั่วเหลือง ออกมาในหลายรูปแบบ เพื่อใช้ในการบริโภคภายในครัวเรือน และมีจำนวนมากพอที่จะจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชนได้ แต่การผลิตอยู่ในรูปแบบต่างคนต่างทำ ยังขาดการจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นมาตรฐาน และขาดการสื่อสารคุณค่าความหมาย ซึ่งผลิตภัณฑ์แปรรูปถั่วเหลืองเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีกรรมวิธีที่เป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวจีนยูนนาน สืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นก่อนๆ จนถึงปัจจุบัน

จากการดำเนินงานภายใต้กระบวนการวิจัยในระยะแรก ทีมวิจัยและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลสถานการณ์ และองค์ความรู้ในการแปรรูป รวมทั้งวิเคราะห์โอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองของชุมชน ข้อมูลที่ค้นพบได้สะท้อนแนวทางที่จะสามารถดำเนินการต่อในระยะที่สองให้ชัดเจนขึ้น คือ ชนิดผลิตภัณฑ์แปรรูปที่จะนำมาจัดกระบวนการพัฒนารูปแบบคุณภาพ ได้แก่ เต้าหู้คอง และเต้าหู้แผ่นหรือฟองเต้าหู้ แนวทางการพัฒนาช่องทางการตลาดทั้งสองชนิด และแนวทางการสืบทอดฟื้นฟูคุณค่าความหมายภายในชุมชน และการสื่อสารกับคนภายนอกผ่านทุนเดิมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพเพิ่มมูลค่าเป็นรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน และเพื่อการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีคุณค่าของบรรพบุรุษไว้

1.2 คำถามการวิจัย

กระบวนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน (เต้าหู้คอง, ฟองเต้าหู้) และการพัฒนาช่องทางการตลาดของชุมชนสันติชลเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากถั่วเหลือง(เต้าหู้คอง และ ฟองเต้าหู้) ให้สามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมตลาดของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองทั้งสองชนิดให้เกิดเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน

- 3) เพื่อสร้างความตระหนักให้คนในชุมชน อนุรักษ์ ป่านฟู และสืบทอดภูมิปัญญาการแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองของตนเอง รวมทั้งสามารถสื่อสารคุณค่าความหมายให้กับคนภายนอกชุมชน

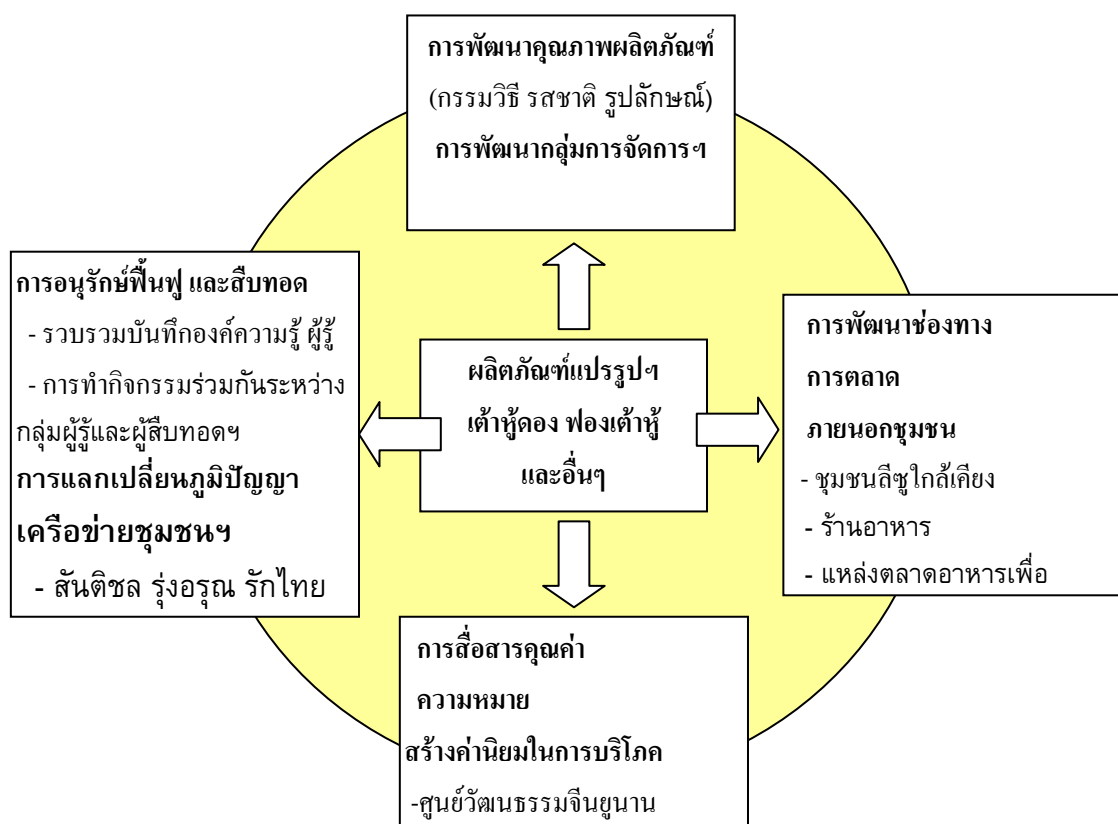
1.4 สถานที่ทำการวิจัย

บ้านสันติชล หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงใต้ อำเภอบางแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองที่เป็นจุดเด่นให้มีคุณภาพและสามารถพัฒนาช่องทางการตลาดกับภายนอกได้
- 2) ชุมชนเห็นความสำคัญต่อการอนุรักษ์ ป่านฟู และสืบทอดภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหารจากถั่วเหลือง และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนานในพื้นที่
- 3) ชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารคุณค่าความหมายภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองให้กับคนภายนอกชุมชน

1.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานระยะที่ 2

1.7 การดำเนินการวิจัย

แสวงหาและพัฒนารูปแบบการแปรรูปผลผลิตถั่วเหลือง การพัฒนาส่งเสริมด้านการตลาด ที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนและเอื้อกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

- 1) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่คัดเลือก
- 2) การเก็บรวบรวมบันทึกรายละเอียดข้อมูลองค์ความรู้เพิ่มเติม
- 3) การศึกษาและทดลองช่องทางการตลาด และการพัฒนากลุ่มการจัดการ
- 4) การแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาฯ กับเครือข่ายชุมชนจีนยูนนาน และกิจกรรมเพื่อกระตุ้นความตระหนัก ในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญา (เห็นความสำคัญในภูมิปัญญาของตนเอง)
- 5) การสื่อสารคุณค่าความหมายและการสร้างค่านิยมในการบริโภค(ความรู้ความเข้าใจ) โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่เป็นทุนเดิมของชุมชน

1.8 ผู้ใช้ผลงานการวิจัย

1) ชุมชน ชุมชนเป้าหมายได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในระดับชุมชน และระดับเครือข่าย ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ชุมชนมีความสามารถเพิ่มมากขึ้นในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและศักยภาพในการบริหารจัดการผลิตผลทางการเกษตรที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนและเอื้อกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานป่าไม้จังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมไปถึงหน่วยงานต่างๆ และนักพัฒนา นักวิชาการในพื้นที่ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน นำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอื่นๆที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

1.9 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ระยะเวลา 8 เดือน (กรกฎาคม 50 – กุมภาพันธ์ 51)

1.10 บุคคลและภาคีที่เกี่ยวข้อง

- 1) ทีมวิจัยและกลุ่มคนในชุมชน
- 2) กลุ่มจัดการร้านอาหารจีนยูนนาน
- 3) กลุ่มเด็กและเยาวชน
- 4) วิทยาลัยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 5) เครือข่ายชุมชนจีนยูนนาน 3 หมู่บ้าน

1.11 ทีมงานวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยหลัก

1) นางพิสมัย	หล่ออริยวัฒน์	นักวิจัย
2) นางสาวอัญชลี	แช่ย่าง	ผู้ช่วยนักวิจัย
3) นายกวางยี	แช่ย่าง	ผู้ช่วยนักวิจัย

ทีมวิจัยร่วม

1) นายบุญหล่อ	หล่ออริยวัฒน์	ผู้นำหมู่บ้านสันติชล
2) นายณณมิต	เถาสี	ผู้ช่วยผู้นำ
3) นายสมบุรณ์	วิเศษชัยโกศล	ผู้ช่วยผู้นำ
4) นายอิวปิง	แช่หลัว	ประธานฝ่ายสวัสดิการชุมชน
5) นายประภาส	ตามิ	ประธานฝ่ายปกครอง
6) นายเชียวเหลา	แช่หลัว	ประธานฝ่ายพัฒนาประชาสัมพันธ
7) นายไครคอ	แช่จื้อ	ผู้นำด้านพิธีกรรม
8) นายหิวน้าง	แช่หลัว	หัวหน้าคุ้ม 1
9) นายวันชัย	ชัยแสงสุริย์	หัวหน้าคุ้ม 2
10) นายเยี่ยงเหลียง	แช่หยิ่ง	หัวหน้าคุ้ม 3
11) นายอะเลพะ	ลีย่าง	หัวหน้าคุ้ม 4
12) นายเถียวจิง	แช่ลี	หัวหน้าคุ้ม 5
13) นายกวางมิ่ง	แช่เหลียง	หัวหน้าคุ้ม 6
14) นายหย่าคอ	แช่จาง	หัวหน้าคุ้ม 7
15) นายเถียวฟู	แช่เถอะ	หัวหน้าคุ้ม 8
16) นายเถาซา	แช่โหมะ	หัวหน้าคุ้ม 9
17) นายพิชิต	แช่หล่อ	หัวหน้าคุ้ม 10
18) นายกวางมิ่ง	แช่หยิ่ง	ประธานเยาวชน
19) นางสาวบุญทริก	หล่ออริยวัฒน์	เยาวชน
20) นางสาวสมพิศ	แช่หวัง	เยาวชน
21) นางสาวสุริย์	องอาจคำ	เยาวชน
22) นางสาวจารุวรรณ	ไพฑูรย์งามตา	เยาวชน
23) นายมานะ	แช่หลัว	เยาวชน
24) นายขาวกา	แช่ชี	เยาวชน
25) นายกวางเหลียง	แช่หลัว	เยาวชน

26) นายจงหลิน	แซ่เถาะ	เยาวชน
27) นางสาวเหมยแข่ง	แซ่หลู่	เยาวชน
28) นายสุริยะ	แซ่จี	เยาวชน

ที่ปรึกษาทีมวิจัย

- 1) พ.ท.ปิยวุฒิ โลสุยะ รองผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 4 กรมทหารราบที่ 17
- 2) นางสาวอรุณี เวียงแสง ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน
- 3) นายจตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร อดีตนักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลปางมะผ้า

บทที่ 2

บริบทชุมชน

2.1 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาบ้านสันติชล

นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีนแผ่นดินใหญ่ นับแต่ปีพุทธศักราช 2493 เป็นต้นมา ได้มีคนจีนนับแสนนับหมื่นคนอพยพ หลบหนีออกนอกประเทศ เพื่อหาสถานที่อยู่ใหม่ โดยมีการอพยพหลายเส้นทาง เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ไพศาลเส้นทางอพยพจึงขึ้นกับความสะดวกและลักษณะทางภูมิประเทศ

บรรพบุรุษของชนชาวจีนในหมู่บ้านเกือบทั้งหมด อพยพมาจากมณฑลยูนนาน ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับพม่า โดยมีการอพยพผ่านเข้าพม่า ก่อนมาเมืองไทย ซึ่งปัจจุบันจะเห็นว่ายังมีชาวจีนยูนนานจำนวนไม่น้อย ตั้งถิ่นอยู่ในพม่า และปัญหาเสียดินในหมู่บ้านก็มีที่มาจาก ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีญาติพี่น้องอยู่ในประเทศใกล้เคียง

ในปีพุทธศักราช 2518 ได้มีคนจีนชื่อนาย เล่าล่อ ล่อจ่า มาจาก บ้านคอยฝีลู่ หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ณาเดิง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มาหาทำเลที่ตั้งบ้านใหม่ เนื่องจาก ได้ส่งบุตรจำนวน 3 คน ลงมาเรียนหนังสือ ที่ตัวอำเภอปาย แต่บุตรไม่ยอมเรียนถ้า บิดา มารดา ไม่ย้ายมาอยู่ด้วย ดังนั้นนายเล่าล่อ และครอบครัวทั้งหมดจึงย้ายจาก บ้านฝีลู่ มาเช่าบ้านอยู่ใกล้ๆ มัสยิดอำเภอปาย แต่โดยวิถีชีวิตเดิมที่ผูกพันกับการเกษตร จำต้องหาทำเลที่ทำมาหากิน นายเล่าล่อ จึงไปหาเพื่อนคนจีนที่อพยพจากเมืองจินมาด้วยกัน ซึ่งแต่งงานอยู่กับชาวเขาเผ่าลาหู่ ที่บ้านหมอแปง หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ณาเดิง อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งสองได้เดินทางทำเลที่ตั้งบ้านใหม่ จนมาถึงลำห้วยม่วงก้อน จึงเห็นว่าพื้นที่ข้างลำห้วยทางฝั่งขวาเป็นทำเลที่ดี เหมาะสมถูกต้องตามหลัก “ฟงชู่” เป็นอย่างยิ่ง “ฟง” หมายถึง ทิศทางลม “ชู่” หมายถึง ทิศทางน้ำ ซึ่งในวิถีชีวิตชาวจีนจะยึดมั่นในความเชื่อเรื่อง “ฟงชู่” เป็นอย่างยิ่ง ถ้าฟงชู่ดี ลูกหลานจะเติบโตใหญ่ มีชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ด้านหลังของหมู่บ้านจะเป็นสันเขาสลับซับซ้อน ทอดยาวมาแต่ไกล แสดงถึง กำลังส่งเสริม(มังกร) อย่างยาวนาน จากรุ่นแล้วรุ่นเล่า และแข็งแรง เปรียบมีมังกรคอยปกป้องคุ้มครองและสนับสนุนลูกหลาน มีลำน้ำ 2 สาย คือ ลำห้วย ม่วงก้อน และ ลำห้วยป่าเป้า โอบล้อม เปรียบเหมือน เส้นเลือด หล่อเลี้ยงมังกรให้มีชีวิต น้ำต้องดี จึงจะเลี้ยงมังกร ให้แข็งแรง ส่งพลังต่อถึงลูกหลาน สุขภาพของมังกร (ภูเขา) เป็นเช่นไร จะส่งผลให้ลูกหลานเป็นเช่นนั้น

เมื่อเลือกทำเลได้แล้ว จึงไปชักชวน คนจีน ครอบครัวอื่นให้ย้ายมาอยู่ด้วยกัน ในขณะนั้น มีคนจีน 2-3 ครอบครัวได้แต่งงานกับคนไทย และอาศัยอยู่บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และช่วยกันบุกเบิกที่ดิน ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่

ต่อมาไม่นาน ได้มีคนจีนครอบครัวอื่นๆ ย้ายเข้ามาอยู่รวมกันมาก ขึ้นเรื่อยๆ นายเล่าได้เห็นว่าการปลูกข้าว ข้าวโพด ไม่อาจนำรายได้ที่เพียงพอมาสู่ครอบครัว จึงคิดทำสวนผลไม้ คือ ลิ้นจี่ และส่งบุตรสาวไป ซื้อม้าพันธุ์ มาจากบ้านยาง (ชุมชนจีนยูนนาน) อำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่ เพื่อนำมาปลูก และ ชักชวนครอบครัวอื่นให้ปลูกด้วย ตั้งแต่นั้นมาบ้านสันติชลจึงเป็นแหล่งปลูกลิ้นจี่ที่มากที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

น้องชาย และคนงานจำนวนหนึ่งกลับไปยังบ้านเกิดเพื่อรับภรรยา และ ลูกชาย ออกมาจาก จีน ปรากฏว่าน้องชายและคนติดตามถูกฆ่าตายเกือบหมด นายเล่าเห็นว่าจะกลับบ้านเกิดคงไม่ได้แล้ว และจะอยู่ในพม่า ก็ไม่น่าอยู่เนื่องจากขาดความมั่นคง เมืองไทยจึงเป็นที่อยู่ใหม่ที่ดีที่สุด จึงได้อพยพคนที่เหลือเข้ามาเมืองไทย จุดหมายปลายทาง คือ เชียงใหม่ เนื่องจากมีคนจีนยูนนานหลายครอบครัวอยู่ที่

นั่น และเป็นเมืองที่เจริญง่ายต่อการทำมาหากิน โดยได้อพยพจากพม่า เข้ามาทางอำเภอเวียงแหง และอำเภอเชียงดาว ตามลำดับ ขณะที่มาถึง บ้านน้ำรู ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว ขบวนอพยพถูกปล้นระหว่างทาง ผู้ติดตามส่วนมากเสียชีวิต ส่วนนายเล่าได้รับบาดเจ็บสาหัส และได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวลี้ซุครอบครัวหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นจากความใกล้ชิดนายเล่าจึงได้แต่งงานอยู่กับบุตรสาวของครอบครัวนั้น คือ นางอาหู่มะ ลินลี่ มีบุตรด้วยกัน 6 คน เป็น ชาย 4 คน หญิง 2 คน ในปีพุทธศักราช 2516 นายเล่าตระหนักว่า จะมีการสำรวจ สำนะโนประชากร และจัดทำทะเบียนราษฎรที่บ้านผีลู จึงได้อพยพครอบครัวไปผีลู เพราะเล็งเห็นว่า ตราบไคที่ยังไม่มีสัญชาติไทย บุตรของตนขาด

สำหรับประวัติของนายเล่า ล่อจ่า นั้น แต่เดิมชื่อนายไคหยี่ แซ่หล่อ เป็นกำนันตำบล เชียงฮ่วย อำเภอ จิ่งกู่ มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เป็นคนหัดฝีมือมั่งคั่งคนหนึ่งของตำบล เนื่องจากประกอบอาชีพค้าขาย โดยได้เดินทางค้าขายระหว่างบ้านเกิดและพม่าเป็นประจำ ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน นายเล่า มาค้าขาย และติดอยู่ในพม่า จึงได้ส่ง

โอกาสศึกษาและใช้ชีวิตเหมือนคนไทยทั่วไป จึงชวนครอบครัวอื่นไปด้วย แต่หนทางลำบาก ใช้เวลาเกือบ 7 วัน ในการเดินทาง เลยไม่มีครอบครัวอื่นเดินทางไปด้วย เมื่อได้ทะเบียนราษฎร แล้ว นายเลาอ่อนและครอบครัวจึงอาศัยอยู่ที่บ้านฝู เป็นเวลา 2 ปี ก่อนย้ายมาอยู่ที่บ้านสันติชล

เดิมชื่อของหมู่บ้านคือ **บ้านน้ำฮูจิ้น** (หนึ่งผู้จีน) เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านน้ำฮู มี 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านน้ำฮูจิ้น น้ำฮูพื้นราบหรือน้ำฮูไทยใหญ่ และน้ำฮูลีซอ ตอนหลัง น้ำฮูลีซอ แยกเป็นหมู่บ้าน 7 ตำบลเรียงได้ และเปลี่ยนชื่อเป็น บ้านใหม่สหสัมพันธ์

ในปีพุทธศักราช 2535 พันเอกปัญญา เทพวัลย์ ผู้บังคับการกองพันทหารราบที่ 5 กรมทหารราบที่ 7 ร่วมกับทหารในหน่วยงาน และชาว บ้านในหมู่บ้าน ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน ทำระบบประปาภูเขา และเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน ใหม่ เป็น บ้านสันติชล หมายถึงแม่น้ำแห่งสันติ ตามทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน

สำหรับ ความหมายของยูนนาน หรือ **หยุนหนาน** มาจากภาษาจีน

หยุน แปลว่า เมฆ

หนาน แปลว่า ได้

เนื่องจากมณฑลยูนนาน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของประเทศจีน ลักษณะเป็นภูเขาสูง มีเมฆปกคลุมตลอดเวลา จึงได้ชื่อว่า หยุนหนาน แปลว่า “**เมฆใต้**” ตามลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้ง

2.2 สภาพทางภูมิประเทศ

ที่ตั้ง

หมู่บ้านสันติชล อยู่ห่างจากตัวอำเภอปาย ไปทางทิศตะวันตก ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณพิกัด MB – 374418

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านหมอแปง
- ทิศใต้ ติดต่อกับ เขตป่าอนุรักษ์หนองกระทิง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านน้ำฮู
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตป่าอนุรักษ์ฯ(ดอยจิกจ้อง)

พื้นที่

หมู่บ้านสันติชล มีพื้นที่ประมาณ 1.8 ตารางกิโลเมตรและมีพื้นที่ทำการเกษตร มีพื้นที่ประมาณ 800 ไร่

ภูมิประเทศ

หมู่บ้านสันติชลตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา มีลำห้วยม่วงก้อน และ ลำห้วยป่า เป้า โอบรอบ ดิน

ร่วนซุยเหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นอย่างยิ่ง ด้านหลัง เป็นผืนป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งชาวบ้านอาศัยผืนป่าแห่งนี้ในการดำรงชีพ

2.3 สภาพทางประชากร

- สำรวจครั้งล่าสุด (เดือน ส.ค. 2548) มีจำนวน 190 หลังคาเรือน
- มีจำนวนประชากร ชาย 529 คน หญิง 542 คน

แยกตามสำเนาทะเบียนบ้าน

ทร. 14 มีสัญชาติไทย จำนวน 264 คน

ทร. 13 ไม่ได้รับสัญชาติไทย จำนวน 669 คน

จำแนกดังนี้

- จีนฮ่ออิสระ 205 คน
- จีนฮ่ออพยพ 133 คน
- อดีตทหารจีนคณะชาติ 48 คน
- บัตรชุมชนพื้นที่สูง 284 คน
- ผู้ไม่มีหลักฐาน 137 คน

รวมประชากรทั้งหมดหมู่บ้านสันติชล จำนวน 1,071 คน แยกตามจำนวนผู้ที่อยู่จริงในหมู่บ้าน 869 คน ย้ายถิ่นฐานแต่ไม่ได้แจ้งย้ายออกจากบ้านสันติชล 202 คน แยกตามกลุ่มเพศและอายุดังตารางที่ 2.3.1

ตารางที่ 2.3.1 แสดงจำนวนประชากรบ้านสันติชลจำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ

กลุ่มอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
0 - 5 ปี	38	35
6 - 9 ปี	58	40
10 - 14 ปี	68	85
15 - 19 ปี	50	56
20 - 24 ปี	44	37
25 - 29 ปี	33	39
30 - 34 ปี	22	35
35 - 39 ปี	22	27
40 - 44 ปี	27	27
45 - 49 ปี	23	20

50 - 54 ปี	13	18
55 - 59 ปี	10	12
60 - 64 ปี	6	3
65 - 69 ปี	3	5
70 - 74 ปี	2	4
75 ปีขึ้นไป	2	5
รวม	421	448

2.4 สภาพทางการปกครองหมู่บ้าน

มีผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมาย คือ นาย เสี่ยม วงศ์หล้า อายุ 43 ปี แต่เนื่องจากบ้านสันติชล เป็นหมู่บ้านบริวาร รวมทั้งมีความแตกต่างทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ชาวบ้านจึงเลือกผู้นำชุมชน (ผู้จ้าง) ตัวเองขึ้นมา เพื่อเป็นตัวแทนติดต่อกับหน่วยงานภายนอก และปกครองลูกบ้าน จะเห็นว่าผู้นำจะได้รับความเคารพนับถือมาก ไม่มีคำตอบแทน เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ปกติต่างๆเกิดขึ้น ชาวบ้านจะแจ้งให้ผู้นำรับทราบ เพื่อพิจารณาดำเนินการแก้ไข จึงจะเห็นได้ว่าชุมชนของจีนมักจะอยู่อย่างสงบ ไม่ค่อยมีปัญหาขัดแย้งในชุมชน

ผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนคนแรก คือ นาย สาม ล่อจ่า (บุตรชายคนโตของนายเลา ล่อจ่า) หลังจากเป็นผู้นำ 2 ปี ได้แต่งงาน และย้ายไปอยู่ที่อื่น

ผู้นำคนที่ 2 คือ นายเหาะ แซ่ฉา เสียชีวิตในเดือนกรกฎาคม 2545

ผู้นำคนที่ 3 คือ นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ อายุ 45 ปี ตั้งแต่ เดือนกันยายน 2545 – ปัจจุบัน

นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์

ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้นำปัจจุบัน คือ นายณณมิต เลาลี อายุ 38 ปี

เหรัญญิกหมู่บ้าน คือ นายเชี่ยวเหลา แซ่ลี อายุ 48 ปี

หัวหน้ากลุ่มเยาวชน คือ นายหย่าคอ แซ่จาง อายุ 28 ปี

ผู้นำด้านพิธีกรรมต่างๆ(เมี้ยวถี้) คือ นายไกรคอ แซ่จื่อ อายุ 67 ปี

ที่ปรึกษาอาวุโสหมู่บ้าน คือ 1. นายเหวินชิง แซ่ลี อายุ 63 ปี

2. นายสังคฺย แซ่ย่าง อายุ 83 ปี

ครูใหญ่โรงเรียนจีน คือ นายยิวปิง แซ่หลัว อายุ 50 ปี

ภายในหมู่บ้านมีการแบ่งเขตดูแล โดยยึดตามเขตบ้าน 10 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะเลือกหัวหน้าขึ้นมาดูแล ดังนี้

- หัวหน้ากลุ่มที่ 1 นายหยิ่งฉ่าง แซ่หลู่
- หัวหน้ากลุ่มที่ 2 นายเยี่ยงเหลียง แซ่หยิ่ง
- หัวหน้ากลุ่มที่ 3 นายอะเลอะ สี่ช้าง
- หัวหน้ากลุ่มที่ 4 นายรักยิต เลาหมู่
- หัวหน้ากลุ่มที่ 5 นายเฉียวจิ่ง แซ่ลี่
- หัวหน้ากลุ่มที่ 6 นายกวางหมิง แซ่เหลียง
- หัวหน้ากลุ่มที่ 7 นายจิงฟู แซ่โกะ
- หัวหน้ากลุ่มที่ 8 นายเฉียวฟู แซ่เถาะ
- หัวหน้ากลุ่มที่ 9 นายเลาซาง แซ่โหมะ
- หัวหน้ากลุ่มที่ 10 นายพิซิด แซ่หล่อ

บทบาทและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม ดังนี้

- 1) เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง
- 2) จัดสรรกำลังคนในกลุ่มบ้านของตนเอง รวมทั้งเป็นผู้นำเพื่อทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการหมู่บ้าน
- 3) ควบคุม ดูแล ตรวจสอบลูกบ้านในกลุ่ม รวมทั้งจัดทำบันทึกประวัติบุคคลต่างถิ่น ที่มาพักค้างในบ้านลูกบ้าน ในเขตรับผิดชอบ
- 4) รับเรื่องราวร้องทุกข์ หรือจัดการกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในกลุ่มบ้านที่รับผิดชอบ ถ้าจัดการไม่ได้ ให้นำเรื่องมาปรึกษาผู้นำหมู่บ้าน เพื่อเข้าที่ประชุมใหญ่ต่อไป
- 5) ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้าน เช่น ทหาร ตำรวจ สาธารณสุข ฯลฯ ในการสำรวจและเก็บข้อมูลด้านต่างๆ

ส่วนคณะกรรมการใหญ่ ประกอบด้วย

1) ผู้นำหมู่บ้าน	ประธานกรรมการ
2) ครูใหญ่โรงเรียนจีน	รองประธานกรรมการ
3) หัวหน้ากลุ่มทั้ง 10 กลุ่ม	กรรมการ
4) หัวหน้าเยาวชน	กรรมการ
5) เภรัญญิกหมู่บ้าน	กรรมการ
6) ผู้ช่วยผู้นำ	กรรมการและเลขานุการ

บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

- 1) จัดประชุมประจำเดือนภายในหมู่บ้าน เดือนละ 1 ครั้ง แต่ละบ้านจะมีสมาชิกเข้าร่วมประชุม บ้านละ 1 คน เพื่อรับฟังข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
 - 2) หาแหล่งทุนสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้าน
 - 3) ตัดสินปัญหาในชุมชน เช่น การแต่งงานหรือ หย่าร้าง ตามประเพณีเมื่อชาวบ้านตกลงใจ แต่งงานกันจะมาแจ้งให้ผู้มารับทราบ และทางคณะกรรมการหมู่บ้านจะออกเอกสารให้คล้าย กับรับรองการเป็นสามี-ภรรยา กัน เมื่อต้องการหย่าร้างต้องมาแจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อออกเอกสารหย่าให้ ถ้าตกลงเรื่องบุตร หรือทรัพย์สินไม่ได้ คำตัดสินของคณะกรรมการ ถือเป็นที่สุดกรณีนั้นๆ
- การทะเลาะวิวาท ระหว่างคนในชุมชน ต้องฟังคำตัดสินจากคณะกรรมการหมู่บ้าน
- 4) เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน
 - 5) จัดกำลังคนในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งของหมู่บ้าน
 - 6) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่มาติดต่อ กับชุมชน

นอกจากมีคณะกรรมการใหญ่ของหมู่บ้านแล้ว ยังมีคณะทำงานฝ่ายต่างๆ ในหมู่บ้านดังนี้

1) ฝ่ายสวัสดิการ

1.1) นายยี่ปึง แซ่หลิว	ประธาน
1.2) นายอาถ่าง แซ่ลี	รองประธาน
1.3) นายโง่งหวัน แซ่จื้อ	กรรมการ
1.4) นายสามารถ แซ่หยาง	กรรมการ
1.5) นายสมพงษ์ แซ่หลี่	กรรมการและเลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- อำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ เวลาทำงานในหมู่บ้าน
- ประสานงานกับเจ้าภาพของงานในหมู่บ้าน เรื่องรูปแบบ และจำนวนแขก ในแต่ละงาน
- ช่วยเจ้าภาพในการเตรียม หรือจัดซื้อวัตถุดิบในการจัดงาน
- เรียกกระดม ชาวบ้านมาช่วย ในการจัดเตรียมสถานที่ รวมทั้งอุปกรณ์ อื่นๆ

2) ฝ่ายปกครอง

2.1) นายประภาส ตามิ	ประธาน
2.2) นายสุทธิพงษ์ แซ่หม่า	รองประธาน

2.3) นายมน สมชัย	กรรมการ
2.4) นายซังสง แซ่หล่อ	กรรมการ
2.5) นายขาวกลาง แซ่ซี้	กรรมการและเลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- วางแผนการดูแลความสงบเรียบร้อย รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ระวังเหตุทะเลาะวิวาท หรือทำร้ายร่างกายในหมู่บ้าน
- คัดเลือกชาวบ้านในการเข้ารับการฝึกอบรม รปภ. หมู่บ้าน , อพป.
- จัดกำลัง รปภ. หมู่บ้าน เพื่อเข้าเวรยามและตรวจตราในเวลากลางคืน

3) ฝ่ายสาธารณสุข

3.1) นางพิสมัย หล่ออริยวัฒน์	ประธาน
3.2) นางสาวกฤติยา แซ่ย่าง	รองประธาน
3.3) นางจันทร์ดีป กานันท์	กรรมการ
3.4) นางสาวฉวีวรรณ แซ่หวัง	กรรมการ
3.5) นางสาวอัญชลี แซ่ย่าง	กรรมการและเลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา ด้านสุขภาพ
- ช่วยเหลือหน่วยงานสาธารณสุข ในการดำเนินงานด้านสุขภาพในหมู่บ้าน ได้แก่

ข้อมูลพื้นฐานของชาวบ้าน งานสาธารณสุขมูลฐาน งานวางแผนครอบครัว งานสุขภาพเฝ้าระวังโรคติดต่อ โภชนาบำบัด โรคติดต่อ และไม่ติดต่อ และอาสาสาธารณสุขชุมชน (อสม.)

4) ฝ่ายโภชนาการ

4.1) นางเลี้ยวซาง แซ่ม้า	ประธาน
4.2) นางสาวบุญทริก หล่ออริยวัฒน์	รองประธาน
4.3) นางสาวสุรีย์ งามอาจคำ	กรรมการ
4.4) นางสาวจรรุวรรณ ไพฑูรย์งามตา	กรรมการ
4.5) นางไช่หี แซ่ย่าง	กรรมการ
4.6) นางยี่ฟุ้ง แซ่หลู่	กรรมการ
4.7) นางจูหี แซ่กว้าง	กรรมการ
4.8) นางเลี้ยวเลียง แซ่พู่	กรรมการ
4.9) นางเลี้ยวซาง แซ่จื่อ	กรรมการ
4.10) นางพูนสุข อินทร์ดีะ	กรรมการ

4.11) นางเชียวซาง แซ่หลู่	กรรมการ
4.12) นางอนงค์ พรรณทิวิกุล	กรรมการ
4.13) นางก้อยเซียง แซ่จิง	กรรมการ
4.14) นางยี่ลิ แซ่ตึง	กรรมการ
4.15) นายเซียวฮ้อง แซ่เจ้า	กรรมการ
4.16) นายเจ้าต้อ แซ่ย่าง	กรรมการ
4.17) นางสาวอาอิม แซ่ซุ	กรรมการ / เลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- แม่ครัวในร้านอาหารของชุมชนตามการคัดสรรของคณะกรรมการหมู่บ้าน
- ประสานกับเจ้าภาพเรื่องชนิดของอาหารรวมทั้งจำนวนแขกในแต่ละงานในหมู่บ้าน
- ประสานงานกับฝ่ายสวัสดิการเรื่องการเตรียมวัตถุดิบสำหรับปรุงอาหารในงานต่างๆ
- เรียกกำลังเสริม กรณีงานมาก
- รับผิดชอบงานเลี้ยงโต๊ะจีนจากภายนอก หรือพิจารณาส่งแม่ครัวออกไปทำอาหารนอกหมู่บ้าน
- จัดเก็บล้างภาชนะที่ใช้ในการปรุงอาหาร และจัดเลี้ยง ก่อนส่งมอบให้ฝ่ายสวัสดิการต่อไป

5) ฝ่ายพัฒนา

5.1) นายเชียวเหลา แซ่ลี	ประธาน
5.2) นายกวงเลียง แซ่ลี	รองประธาน
5.3) นายข้าวขาว แซ่ย่าง	กรรมการ
5.4) นายเลาเอ้อ แซ่ลี	กรรมการ
5.5) นาย สุชาติ ยิ่งสินสุทัศน์	กรรมการและเลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- จัดทำแผนการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน
- รับมอบหมายงานพัฒนาในแต่ละครั้ง และนำไป ประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มบ้านตามตารางเวรการทำงานเพื่อชุมชน โดยในแต่ละครั้ง จำนวนกลุ่มบ้านอาจไม่เท่ากัน แล้วแต่ ชนิดและขนาดของงานแต่ละครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ของฝ่ายฯ โดยหมุนเวียนกันให้ครบทุกกลุ่มจนกว่างานจะเสร็จ
- ดูแล ตรวจสอบ ความเรียบร้อยของงาน ร่วมกับหัวหน้ากลุ่มบ้าน

- รายงานความก้าวหน้าของงาน ตลอดจนปัญหา และอุปสรรคให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับทราบ
- จัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในงานแต่ละครั้ง
- สรุปรายรับ – รายจ่าย เสนอ ต่อคณะกรรมการหมู่บ้านทุกงานและทุกเดือน

6) ฝ่ายปฏิคมและประชาสัมพันธ์

6.1) นายกวงยี่ แซ่ย่าง	ประธาน
6.2) นายวัลลภ แซ่หล่อ	รองประธาน
6.3) นายหยิวฟู แซ่ลี่	กรรมการ
6.4) นายเลี้ยวเป้า แซ่ลี่	กรรมการ
6.5) นายจาซิง แซ่โต	กรรมการ
6.6) นางสาวจารุณี แซ่ลี่	กรรมการ
6.7) นางสาวฝิงเซอ แซ่เลียง	กรรมการ
6.8) นางเลี้ยวจือ แซ่วาง	กรรมการ
6.9) นางสาวเหมยเป้ง แซ่หลู่	กรรมการ / เลขานุการ

บทบาทและหน้าที่

- จัดทำสื่อ ข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้
- ประสานงานกับครูโรงเรียนจีน เรื่อง จัดชุดแสดง ในงานต่างๆทั้งในและนอกหมู่บ้าน
- จัดเตรียมเวที รูปแบบงานบันเทิงในโอกาสต่างๆ ของหมู่บ้าน
- ประสานงานกับเจ้าภาพในงานหมู่บ้าน เพื่อเตรียมกำลังคนในการต้อนรับ ดูแลแขก
- ช่วยถ่ายรูป เก็บภาพกิจกรรมต่างๆ

กฎระเบียบหมู่บ้าน

ภายหลังการปราบปรามยาเสพติดหมดสิ้นไป เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ง่ายต่อการดูแลหมู่บ้านร่วมกับหน่วยทหารชุดประจำการหมู่บ้าน ได้ร่วมกันทำประชาคมหมู่บ้าน และตั้งกฎระเบียบหมู่บ้านขึ้นมา ดังนี้ (30 เมษายน 2547)

- 1) คนต่างถิ่นมาพักบ้านใคร ให้เจ้าของบ้านรับผิดชอบ และ แจ้งหัวหน้ากลุ่มบ้าน และลงบันทึกไว้ ถ้ามีปัญหาใดๆเกิดขึ้น ให้เจ้าบ้านนั้นรับผิดชอบ โดยเฉพาะถ้าเกิดคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมหรือยาเสพติด เจ้าบ้านที่ให้คนๆนั้นมาพักค้างต้องย้ายออกจากหมู่บ้าน สันติชน ทั้งครอบครัว

- 2) ผู้ที่ไม่มีหลักฐานประจำตัวใดๆ หรือมีบัตรแต่ไม่ได้ขออนุญาตออกนอกเขต อย่างถูกต้อง ไม่อนุญาตให้มาพักค้างในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นญาติของใครก็ตาม
- 3) ผู้ที่ต้องการย้ายครอบครัวมาอาศัยใน หมู่บ้านสันติชล ไม่ว่าจะเป็นญาติใคร ต้องมีคนรับรอง 3 ครอบครัว และเสียเงินให้หมู่บ้าน จำนวน 5,000 บาท เพื่อเป็นค่าบำรุง สิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ เพราะที่ผ่านมา สิ่งเหล่านี้เกิดจากการบริจาค และน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านทั้งสิ้น และ ทั้ง 3 ครอบครัวนั้นต้องคอยดูแล ความประพฤติกของครอบครัวที่มาใหม่ เมื่อทำสิ่งใดผิดกฎหมาย ต้อง มาแจ้งกรรมการหมู่บ้านทันที ถ้าไม่แจ้งและทางคณะกรรมการหมู่บ้านสืบทราบเอง ทั้ง 3 ครอบครัวนั้นและครอบครัวที่มาใหม่จะต้องถูกนำส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย และครอบครัวต้องถูกไล่ออกจากหมู่บ้านทันที และถ้าคดีนั้นเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จะทำการยึดทรัพย์สิน ทั้งหมดด้วย
- 4) หากกรณีตรวจพบคนในครอบครัวติดยาเสพติด ให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อส่งไปบำบัดรักษา ถ้าไม่ยอมรับการบำบัดต้องถูกส่งไปดำเนินคดีตามกฎหมาย หากพบว่าหัวหน้าครอบครัวเองติดยาเสพติด จะให้โอกาส บำบัดรักษา ถ้าไม่เลิก จะไล่ออกจากหมู่บ้าน ทั้งครอบครัว แต่ไม่ยึดทรัพย์สิน
- 5) หากมีการก่อเหตุทะเลาะวิวาท ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสิ่งสาธารณะในหมู่บ้าน หรือประพฤติดัวไม่เหมาะสม ต้องชดใช้ค่าเสียหาย ถ้าไม่จ่ายต้องถูกส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่มีการคาดโทษไว้ ถ้าเกิดเหตุทำนองเดียวกัน 3 ครั้ง ทางหมู่บ้านจะให้ลงประชามติพิจารณาโทษว่าเห็นควรให้อยู่ในหมู่บ้านต่อไปหรือไม่ ถ้ามีมติไม่ให้อยู่ ต้องออกจากหมู่บ้าน แต่จะไม่ยึดทรัพย์สิน
- 6) ทุกครั้งที่มีการประชุมหมู่บ้าน แต่ละครอบครัวต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม บ้านละ 1 คน ถ้าไม่ เข้าร่วมประชุม ต้องเสียค่าปรับครั้งละ 100 บาท ถ้าไม่มีเงินค่าปรับ ต้องทำงานให้หมู่บ้าน 1 แรงงาน หัวหน้ากลุ่มบ้านต้องตรวจรายชื่อลูกบ้านทุกครั้ง เวลาประชุม
- 7) กรณีเกณฑ์แรงงานทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งแบ่งตามกลุ่มบ้าน ให้หัวหน้ากลุ่มคุมกำลังคน มาทำงาน ตามที่ได้รับมอบหมาย ครอบครัวละ 1 คน ถ้าครอบครัวนั้นๆ มาไม่ได้จะจ้างแรงงาน มาทำแทน หรือจ่ายเป็นค่าแรง จำนวน 100 บาท แทนก็ได้ และให้หัวหน้ากลุ่มนำเงินนั้นมาส่งที่เหรียญหมู่บ้าน
- 8) หากมีความจำเป็นต้องออกนอกพื้นที่ ขอให้ทำตามกฎหมายกำหนด ถ้าไม่ทำเวลามีปัญหา จะไม่มีใครไปช่วยเหลือ
- 9) กรณีมีคนตาย ต้องมาแจ้งที่ผู้นำหมู่บ้านภายใน 24 ชั่วโมง และครอบครัวต้องแจ้ง ภายใน 15 วัน ตามกฎหมายกำหนด จะได้ไปแจ้งที่ว่าการอำเภอ ต่อไป

- 10) บ้านที่อยู่อาศัยที่สร้างจากเงินบริจาค ของมูลนิธิประเทศไต้หวัน ถ้าเจ้าบ้านขาย ต้องคืนเงินให้หมู่บ้าน ซึ่งบ้านแต่ละรุ่น จำนวน ไม่เท่ากัน (บ้านที่อยู่ที่เหรียญหมู่บ้าน) ให้คืนเงินเฉพาะครั้งแรกเท่านั้น

กฎการประชุม

- 1) ทุกคนต้องมีความสามัคคี
- 2) ตรงต่อเวลา
- 3) มติที่ประชุมถือตามเสียงส่วนใหญ่
- 4) ต้องเคารพผู้อาวุโส
- 5) ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า เด็ก สตรี คนแก่
- 6) รักษ์ ภาษาและวัฒนธรรมของชนเผ่าไว้
- 7) ให้ความเสมอภาคในการนับถือศาสนา

2.5 สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

ภายหลังมีการปราบปรามอย่างเด็ดขาด ชาวบ้านจึงต้องหวน กลับมาใช้วิถีชีวิตเกษตรเหมือนเดิม ทำให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนไปเนื่องจากจนลง และมีจำนวนไม่น้อยที่ต้องไปขายแรงงานต่างถิ่น เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับสัญชาติไทยแล้วมักไปขายแรงงานต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศไต้หวัน ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนสูงเนื่องจากเป็นคนจีนเหมือนกัน ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง พืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ผล ได้แก่ ลิ้นจี่ ส้ม ลำไยเล็กน้อย พืชล้มลุก ได้แก่ ข้าวไร่ กระเทียม ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชผักต่างๆที่ ใช้บริโภคภายใน ครัวเรือน ส่งขาย หรือแปรรูปเมื่อเหลือกินในครอบครัว ดังตารางที่ 2.5.1

ตารางที่ 2.5.1 พื้นที่ปลูกและผลผลิตพืชสำคัญของคนบ้านแม่สุริน และจำนวนครัวเรือนที่ปลูก

ผลผลิต	จำนวนครอบครัวที่ปลูก	พื้นที่ปลูก	จำนวนผลผลิต
ลิ้นจี่	26 ครัวเรือน	พื้นที่ 500 ไร่	70 ตัน/ปี
ส้ม	5 ครัวเรือน	พื้นที่ 80 ไร่	40 ตัน/ปี
ลำไย	3 ครัวเรือน	พื้นที่ 100 ไร่	20 ตัน/ปี
ข้าวไร่	53 ครัวเรือน	พื้นที่ 300 ไร่	12,000 ถัง/ปี
ถั่วเหลือง	57 ครัวเรือน	พื้นที่ 400 ไร่	400,000 กก./ปี
กระเทียม	12 ครัวเรือน	พื้นที่ 97 ไร่	100,000 กก./ปี

ส่วนข้าวโพดส่วนมากปลูกไว้เลี้ยงสัตว์ในครอบครัว คือ หมู ไก่กระดุกดำ โดยเฉพาะไก่กระดุกดำจะเลี้ยงไว้เกือบทุกครอบครัวสำหรับใช้บริโภค และขาย

อัตราค่าจ้างแรงงาน

- ช่างก่อสร้าง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน 200 บาท/วัน
- ทั่วไป 100 -150 บาท/วัน

ร้านค้า

- ร้านค้าในศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน ร้านอาหาร ร้านขายของฝากของที่ระลึก
- ตลาดเช้า จำนวน 1 แห่ง
- ร้านขายของชำ จำนวน 6 ร้าน

2.6 สภาพทางสังคม

2.6.1 การศึกษา

ในหมู่บ้านมีเฉพาะโรงเรียนจีน เปิดสอน วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 18.00 น.- 21.00 น วันเสาร์ เวลา 09.00 – 12.00 น. และวันอาทิตย์ หยุด 1 วัน

มีนักเรียนทั้งหมด 272 คน ครูจำนวน 10 คน เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 3 ภาษาที่ใช้สอนได้แก่ ภาษาจีนกลาง และภาษาอังกฤษ(อังกฤษ)สอนเฉพาะการสนทนาชั้นละ 1 วัน วิชาที่สอน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ส่วนการเรียนภาษาไทยเด็กทุกคนที่อยู่ในหมู่บ้านจะได้เรียนหนังสือไทย โดยกระจายเรียนตามโรงเรียนต่างๆ ดังนี้

- 1) โรงเรียนบ้านใหม่สหสัมพันธ์ ตั้งอยู่ ม.7ต.เวียงใต้
- 2) โรงเรียนบ้านน้ำสุ ตั้งอยู่ ม.5 ต.เวียงใต้
- 3) โรงเรียนอนุบาลปาย ตั้งอยู่ ม.1 ต.เวียงใต้
- 4) โรงเรียนสิริอัมพร (เอกชน) ตั้งอยู่ ม. 8 ต.เวียงใต้
- 5) โรงเรียนปายวิทยาคาร ตั้งอยู่ ม. 4 ต.เวียงใต้

เยาวชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3

สาเหตุ

- 1) ให้พออ่านออกเขียนได้เท่านั้น เพราะชาวบ้านส่วนมาก เชื่อว่าให้ลูกหลานทุ่มเทเรียนภาษาจีนจะดีกว่าสำหรับไปขายแรงงานต่างประเทศเนื่องจากรายได้สูงกว่า
- 2) ครอบครัวส่วนมากมีบุตรหลายคน ไม่สามารถส่งบุตรให้เรียนสูงๆได้

- 3) ผลการเรียนรู้เด็กพื้นราบไม่ได้ เนื่องจากอุปสรรคทางด้านภาษาและเด็กจีนต้องเรียนหนังสือจีนด้วยทำให้ทุ่มเทเวลาเรียนหนังสือไทยได้ไม่เต็มที่

2.6.2 ศาสนาและความเชื่อ

ในหมู่บ้านมี

- สำนักสงฆ์ (มหายาน) 1 แห่ง
 - โบสถ์คริสต์ (โปรเตสแตนต์) 1 แห่ง
- (ขณะนี้ชำรุดเสียหายหมดเนื่องจากอุทกภัย 13 ส.ค. 2548)
- ศาลเจ้าพ่อ 1 แห่ง
 - ศาลเจ้าเมือง 1 แห่ง

ชาวบ้านร้อยละ 80 มีความเชื่อในการนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิม เช่น พิธีศพ แต่งงาน ตรุษจีน สารทจีน เซ่งเม้ง ไหว้พระจันทร์ ไหว้เจ้า พิธีกรรมเหล่านี้จะไม่มีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำพิธีโดยหมอผี (เมียวถี)

2.6.3 สาธารณสุข

หมู่บ้านอยู่ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลปาย เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงใต้ โรคที่พบบ่อย ได้แก่ ไข้หวัด ส่วนกลุ่มสูงอายุขึ้นมักพบว่าเพศชายและหญิงความดันโลหิตสูงและไขมันในเส้นเลือดสูงเนื่องจาก อาหารที่บริโภคมีไขมันอิ่มตัวสูงและส่วนใหญ่เพศชาย จะเกิดอุบัติเหตุ ป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ สาเหตุคาดว่าเนื่องจากผู้ชายชาวเงินร้อยละ 80 นิยมสูบบุหรี่

2.6.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ชุดสายตรวจจาก สกอ. ปาย มาดูแลตรวจตราความสงบเรียบร้อยวันละ 2 ครั้ง
- มีชุดปฏิบัติการพิเศษฯ จาก ร. 7 พัน 5. ประจำการอยู่หน้าหมู่บ้านตลอด 24 ชม.
- ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน(รปภ.) ออกตรวจตราหมู่บ้านพร้อมกับทหารสัปดาห์ละ 1-2 ครั้งในยามปกติ ถ้าเหตุการณ์ไม่ปกติจะปฏิบัติงานตลอด 24 ชม.

2.6.5 การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อสะดวก ถนนคอนกรีต ตลอดสายทั้งภายนอกและภายในหมู่บ้าน หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอปาย เพียง 4.5 กม. เท่านั้น

การสื่อสาร

- โทรศัพท์สาธารณะ 1 เลขหมาย
- โทรศัพท์บ้าน 15 เลขหมาย
- โทรศัพท์เคลื่อนที่
- หอกระจายข่าวหมู่บ้าน 1 แห่ง

นอกจากนี้ร้อยละ 90 ครอบครัวมีโทรทัศน์และเครื่องเสียงใช้ มีอุปกรณ์รับสัญญาณจานดาวเทียมเกือบ 100 ครอบครัว

ระบบไฟฟ้า

มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน แต่มีปัญหากระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อย โดยเฉพาะฤดูฝน

ระบบประปา

หมู่บ้านใช้ประปาภูเขา โดยหมู่บ้านทำใช้เอง

แหล่งน้ำ

จากลำห้วยม่วงก้อน

2.7 สภาพทางทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

2.7.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และอนุรักษ์ป่าบริเวณด้านหลังหมู่บ้านใช้เวลาเดินทาง ไป - กลับ 6 ชั่วโมง มีความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าธรรมชาติ ลำน้ำ และน้ำตก “เตือซาง” สามารถชมวิถีธรรมชาติ ดูนก ศึกษาธรรมชาติอื่นๆ เหมาะแก่การท่องเที่ยว เป็นอย่างยิ่ง

2.7.2 จั๊มผ้อ เลียบดอยรอบๆหมู่บ้าน(กำลังดำเนินงานอยู่) เพื่อชมทัศนียภาพอันงดงามของหมู่บ้านสันติชลและอำเภอปาย

2.7.3 ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน ศูนย์วัฒนธรรม แหล่งรวมวิถีชนเผ่าของชนชาวจีนจากยูนนาน ซึ่งจำลองวิถีชีวิตให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสแบบใกล้ชิดวิถีชุมชน การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนสัมผัสวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ของชุมชนจีนยูนนานพร้อมกับแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต

2.7.4 ประเพณีและวัฒนธรรม

ชนชาวจีนส่วนใหญ่แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลบ้าน หรือห่างไกลจากแผ่นดินเกิด แต่ยังมีค่านิยมในประเพณีดั้งเดิมอยู่ ไม่ให้สูญหาย ในรอบปีจะมีชาวจีนยูนนานจะมีประเพณีต่างๆ ดังนี้

- 1) ตรุษจีน ปลายเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ ตามแต่ปฏิทินแต่ละปี
- 2) ไหว้สุสาน (เซ็งเม้ง) ปลายเดือนมีนาคม แต่ไม่เกิน 5 เมษายน แล้วแต่ครอบครัวไหนจะเลือกวันไหว้ โดยดูตามปฏิทินจีน
- 3) ไหว้ศาลเจ้าพ่อ เจ้าเมือง ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 จีน (ประมาณมิถุนายน)
- 4) สารทจีน กลางเดือน สิงหาคม
- 5) ไหว้พระจันทร์ เดือน กันยายน
- 6) ไหว้บรรพบุรุษ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 10 ของจีน (ประมาณ พฤศจิกายน)

นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นบ้าน เพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าบ้าน เกือบทุกงานคือ ต่ำโก (การเต้นรำประกอบดนตรีของชนเผ่าจีนยูนนาน)

2.8 สภาพวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

2.8.1 ลักษณะอาหารการกิน

ชาวจีนให้ความสำคัญเรื่องอาหารการกินเป็นพิเศษ โดยจะสังเกตจาก เวลาทำงานต่างๆ จะเน้นเรื่องอาหารเลี้ยงแขกเป็นพิเศษ อาหารที่บริโภคเป็นประจำ มักจะเป็น ไข่ไก่ ขาหมู ไก่กระดุกดำ นิยมอาหารที่มีไขมัน จึงทำให้ผู้ที่อายุมากขึ้นเจ็บป่วยด้วยโรคทางหัวใจและหลอดเลือด ส่วนน้ำดื่ม ชาวจีนส่วนมากนิยมดื่มน้ำร้อนและชาร้อน อาหารปรุงใหม่ร้อน และไม่ชอบรับประทานอาหารที่ไม่สุก จึงไม่ค่อยพบโรคทางเดินอาหาร

2.8.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การแปรรูปและถนอมอาหาร ทั้งจากพืชผัก และเนื้อสัตว์ ภายในหมู่บ้านมีกลุ่ม แม่บ้านหลายกลุ่มทำการแปรรูปอย่างหลากหลาย เพื่อเก็บไว้บริโภคและจำหน่าย อาหารแปรรูปจากพืชที่มีชื่อ ได้แก่

- 1) จากถั่วเหลือง ซึ่งทำได้หลายประเภทโดยภูมิปัญญาจีนยูนนาน
- 2) จากถั่วมะละแป (ต้นกำเนิดจากพม่า) ลักษณะ คล้ายเมล็ดถั่วเขียว แปรรูปได้หลายอย่างรสชาติอร่อย
- 3) ผักกาด หัวไชเท้า หอมขุ หัวหอม
- 4) หน่อไม้แห้ง

- 5) อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ ได้แก่ – หมูเค็ม(จีนจิ้ง) เนื้อแห้ง(กึ่งปา) ไส้อั่ว(เชียง จิ้ง)
- 6) ช่างปูนปั้นแบบนูนสูง
- 7) การรักษาโรค โดยการใช้สมุนไพร และพิธีกรรมต่างๆ โดยภูมิปัญญาจีนยูนนาน

2.8.3 พิธีกรรมและความเชื่อที่พบเห็นได้ในชุมชน

- 1) พิธีโจโหง หรือ พิธีเรียกขวัญ
- 2) พิธีไล่เดิยว (พิธีอุทิศส่วนกุศลให้คนตาย)
- 3) พิธีเท้าไ้ (พิธีเรียกขวัญ)
- 4) กว้าซา
- 5) หลาโหลกว้าง
- 6) จาโกโ้ทั้ง
- 7) ฟังแฉ
- 8) เลี้ยงผีบ้านบรรพบุรุษ
- 9) จางเสยฟาง
- 10) คูไข่ไก่ หรือ กางขวา

2.8.4 กลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ

- 1) กลุ่มเลี้ยงไก่กระดุกดำสำหรับจำหน่ายให้ร้านอาหารหมู่บ้าน
- 2) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ
- 3) กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ
- 4) กลุ่มเย็บปัก ถักร้อย ทำของที่ระลึก(ทำในช่วงฤดูท่องเที่ยวของอำเภอปาย คือฤดูหนาว)

2.9 สภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน

2.9.1 ด้านสิทธิพื้นฐานของชุมชน การไร้สัญชาติ เป็นปัญหาใหญ่ซึ่งนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ เช่น

- 1) ขาดสิทธิพื้นฐานในชีวิต เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียน การออกเสียงเลือกตั้ง ขาดสิทธิตามโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลให้แก่คนไทย
- 2) ไม่สามารถเดินทางออกนอกเขตอำเภอ หรือจังหวัดเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน
- 3) พืชผลที่ผลิตได้ต้องขายให้พ่อค้าคนกลางเนื่องจากออกจากจังหวัดเองไม่ได้
- 4) เป็นเจ้าของ เอกสิทธิในที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ ไม่ได้
- 5) เยาวชนต้องการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาทำไม่ได้
- 6) หางานทำยาก เนื่องจากเจ้าของกิจการส่วนมากต้องการผู้ที่มีสัญชาติถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น

2.9.2 ด้านทรัพยากรและการจัดการ

- 1) มีการเผาหญ้าและเศษวัสดุ ก่อนและหลังการทำ พืชไร่ บ่อยครั้งทำให้เกิดลูกกลม เป็นไฟฟ้า และเกิดมลพิษทางอากาศ
- 2) ที่ดินทั้งหมดบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์
- 3) มีการทิ้งขยะตามไหล่ทางและริมน้ำ

2.9.3 ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

- 1) เยาวชนรุ่นหลังละเลยประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่า เช่นการเดินรำ
- 2) ประเพณีบางอย่างสูญหาย
- 3) วิถีดั้งเดิมสูญหาย เช่น เอกลักษณะบ้านดินของชนเผ่า การแต่งกาย พิธีกรรมต่างๆ

2.9.4 ด้านชุมชนและการพัฒนา

- 1) เป็นหมู่บ้านบริวาร งบประมาณมีน้อย หรืองบประมาณเข้าไม่ถึง
- 2) คนส่วนมากในชุมชนขาดลักษณะการเป็นผู้นำ ทำให้การกระจายงานรับผิดชอบมีน้อย การริเริ่ม สร้างสรรค์งานใหม่ๆ ไม่ค่อยมี
- 3) ขาดความรู้ด้านกฎหมาย จึงถูกเอาเปรียบอยู่บ่อยครั้ง
- 4) ผู้ที่มีอายุเกิน 30 ปีขึ้นไป ส่วนมากอ่าน และเขียนหนังสือไทยไม่ได้

2.9.5 ด้านการศึกษา

- 1) ไม่มีโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในหมู่บ้าน เด็กๆต้องเดินทางไปโรงเรียนไกล

- 2) เยาวชนส่วนใหญ่เรียนหนังสือในระบบการศึกษาของรัฐบาลไทยไม่สูง เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น
- 3) ชาวบ้านที่อายุเกิน 30 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ ฟังภาษาพอเข้าใจ อ่านและเขียนหนังสือไทยไม่ได้
- 4) โรงเรียนจีนที่เปิดสอน ไม่ได้ได้รับการรับรองจาก กระทรวงศึกษาธิการ

2.9.6 ด้าน การสาธารณสุข

- 1) น้ำประปาไม่สะอาด เป็นประปาภูเขา ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล
- 2) มีขยะมาก ขาดที่ทิ้งขยะ
- 3) การวางแผนครอบครัวไม่ได้ผล ครอบครัวส่วนใหญ่มีบุตรมากกว่า 3 คนขึ้นไปทั้งนี้ เนื่องจากความเชื่อของชนเผ่า ในเรื่องความต้องการบุตรชายในการดำรงตระกูล
- 4) ชาวบ้านส่วนมากเลี้ยงสุกร และไม่มีการกำจัดมูลสัตว์ที่ถูกต้อง ส่งกลิ่นรบกวน และมูลสุกรไหลลงตามร่องน้ำ

2.9.7 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- 1) ถนนซอยในหมู่บ้าน เป็นดินเหนียว ฤดูฝนใช้สัญจรลำบาก
- 2) ระบบไฟที่ให้แสงสว่างในที่สาธารณะ มีไม่เพียงพอ
- 3) สะพานเข้าหมู่บ้านชำรุด

2.9.8 ด้านการเกษตร

- 1) ดันทุนการผลิตสูง
- 2) มีการใช้สารเคมีมากส่งผลทั้งทางด้านสุขภาพและดินเสื่อมภาพ ผลผลิตลดลง
- 3) ไม่มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร และผลผลิตทางการเกษตร ราคาไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับระบบตลาด
- 4) แหล่งน้ำไม่เพียงพอกับกิจกรรมการเกษตร

2.9.9 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) รายได้โดยรวมของครอบครัวต่ำ แต่มีค่าใช้จ่ายสูง
- 2) มีคนว่างงานมาก เนื่องจาก ปัญหาการไร้สัญชาติ และระดับการศึกษาต่ำ
- 3) ขาดองค์ความรู้ ความชำนาญ ทักษะทั้งในอาชีพหลัก และอาชีพเสริม

2.9.10 ลำดับความสำคัญของปัญหา จากการวิเคราะห์ปัญหาระดับชุมชน

- 1) สิทธิพื้นฐานของชุมชน

- 2) ระบบเศรษฐกิจชุมชน
- 3) การเกษตร
- 4) ทรัพยากรและการจัดการ

2.10 วิเคราะห์สาเหตุปัญหา

2.10.1 สิทธิพื้นฐานของชุมชน (ประเด็นการไร้สัญชาติ)

สาเหตุ

- ในช่วงที่ผ่านมา จนท. ของรัฐที่รับผิดชอบ ไม่จริงจังในการแก้ปัญหาที่ผ่านมามีการเรียกรับผลประโยชน์ จากชาวบ้าน ถ่วงเวลาให้ล่าช้า จนท. ที่เกี่ยวข้องขาดความรับผิดชอบ ทำให้เอกสารการขอสัญชาติของชาวบ้านสูญหายหลายครั้ง
- ชาวบ้านหลายครอบครัวเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทำให้ชื่อเสียงคนในหมู่บ้านเสียหาย ส่งผลต่อการพิจารณาเรื่องสัญชาติส่งผลกระทบหลายครอบครัวที่ทำอาชีพสุจริต ขาดโอกาสในการพิจารณาสัญชาติไปด้วย

2.10.2 เศรษฐกิจ

สาเหตุ

- ในกลุ่มที่ค้ายาเสพติดเดิมไม่มีแหล่งรายได้ เนื่องจากเดิมเคยค้าขายยาเสพติดและเมื่อเลิกจากยาเสพติด ยังหาอาชีพที่สุจริตไม่ได้
- มีรายจ่ายมาก
- ไม่ประหยัด ฟุ้งเฟ้อตามกระแสสังคม วัตถุนิยม
- ขาดทักษะในอาชีพหลักและอาชีพเสริม

ผลกระทบ

- ส่งผลโดยรวมต่อสุขภาพจิตในระดับชุมชน
- โอกาสหวนกลับสู่ระบบเครือข่ายการค้ายาเสพติดมีสูงขึ้น

2.10.3 การเกษตร

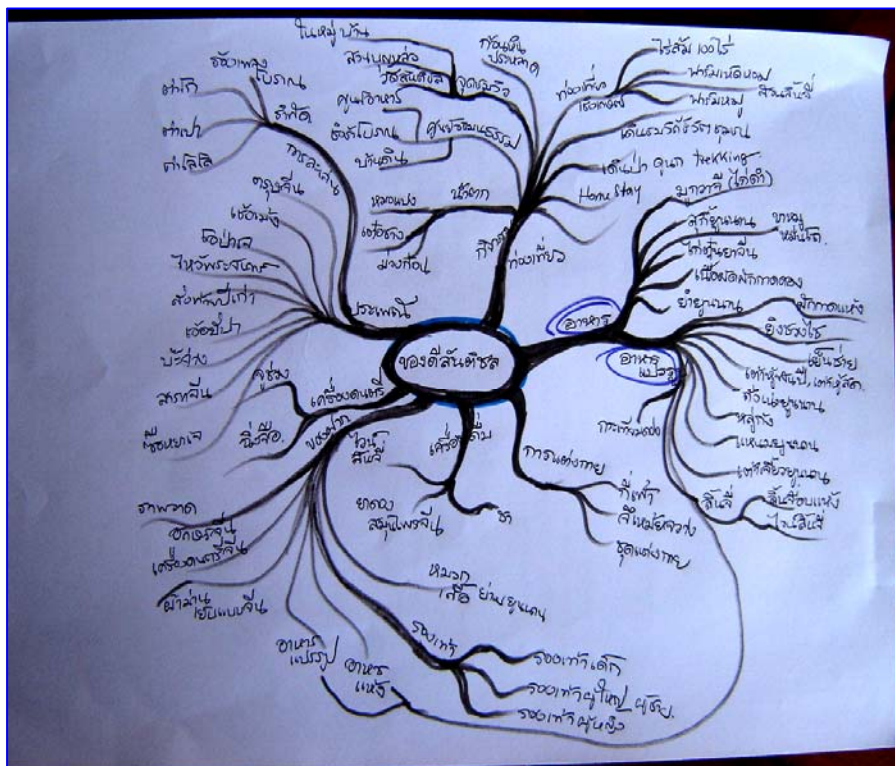
สาเหตุ

- พื้นที่ที่มีมากประกอบกับแรงงานไม่พอ จึงทำให้มีการใช้สารเคมีฆ่าหญ้าและปราบศัตรูพืชมากขึ้น
- ขาดความรู้ในการทำการเกษตร

2.11 สักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ

ของดีบ้านสันติชล)

2.11.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- 1) มีป่าที่ยังสมบูรณ์ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ
- 2) สภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างเป็นธรรมชาติ
- 3) อาหารจากป่า ยังสมบูรณ์ เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชสมุนไพร ฯลฯ
- 4) ในลำห้วยมีน้ำไหลตลอดปี
- 5) มีน้ำตกที่สวยงาม

2.11.2 แหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยว

- 1) การท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ชุมชนที่น่าสนใจ
- 2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า จินยูนนาน
- 3) การท่องเที่ยวรอบๆหมู่บ้าน/สภาพแวดล้อม

สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

- 1) ก้อนหินประหลาด
- 2) สวนผลไม้คุณบุญหล่อ (จุดชมวิว)

- 3) สวนลั่นจี่ชุมชน
- 4) วัดสันติชล (จุคชมวิว)
- 5) สวนส้มร้อยไร่
- 6) สวนลำไย
- 7) เดินเที่ยวในหมู่บ้าน
- 8) บ้านดิน
- 9) ฟาร์มเห็ดหอม
- 10) ฟาร์มเลี้ยงหมู
- 11) น้ำตกเต๋อซาง น้ำตกหมอแปง น้ำตกม่วงกอน
- 12) เดินป่าชมธรรมชาติ
- 13) ลำน้ำห้วยม่วงกอน
- 14) ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน (บ้านดิน,ร้านค้าของที่ระลึกและร้านอาหารจีนยูนนาน)

2.11.3 ด้านการเกษตร

- 1) เป็นแหล่งลั่นจี่ที่มากที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส้ม ลำไย
- 2) ผลผลิตทางการเกษตร อาหารแปรรูปตามวิถียูนนานที่หลากหลาย
- 3) ผลิตข้าวไร่เพียงพอในการบริโภคได้ทั้งหมู่บ้าน
- 4) มีไก่กระดูกดำขึ้นชื่อ

2.11.4 ด้านความเป็นชุมชน

- 1) เอกฉัตรชัยความเป็นชนเผ่าจีนยูนนาน
- 2) ชุมชนมีความสามัคคีสูง
- 3) กองทุนหมู่บ้านของตัวเอง โดยที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ สำหรับสาธารณประโยชน์

2.11.5 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 1) คนตรี เต้นรำพื้นบ้าน
- 2) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
- 3) เย็บรองเท้า
- 4) อุปกรณ์ที่ใช้ละเล่น งานปีใหม่ ตามประเพณีดั้งเดิม ต่าเปา ต่าโตโล
- 5) ช่างไม้
- 6) ช่างเขียนพู่กันจีน

7) การรักษาโดยใช้สมุนไพร ผังเข้ม

ตารางที่ 2.11.5.1 ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาต่าง ๆ ของบ้านสันติชล

ผู้รู้สาขา	ชื่อผู้รู้
1. ด้านการตัดเย็บ	นางสาวสุรีย์ ่องอาจคำ,นางฟูหลาน
2. แกะสลัก เขียนพู่กัน วาดรูป	นายหิ่หลาซือ
3. จักสาน	นายเฉอวู
4. ดนตรี	นางฟูเม้ย
5. สมุนไพร	นายหลี่เจิ้งก๊วย
	นางจูเหมย(สมุนไพรต่อกระดูก)
	แม่หม่ากั้ง(สมุนไพรทำให้มีลูก)
	นางเฉ่าเหมย
6. พิธีกรรม	นายไค่ค้อ
	นายหย่างเสาเต้อ (คูไข่)
	นายเปื้อหล่ง

สมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพ

- 1) ฟู่ฟิง
- 2) ตังกวย
- 3) ยาแก้ร้อนใน
- 4) ยาขับลม
- 5) ชางฉี (ยาแก้ซำใน)

เครื่องดื่ม

- 1) ชา
- 2) ไวน์ลิ้นจี่
- 3) ชาดอกเหล้าสมุนไพรจีน

การตัดชุดแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์

- 1) กี่แพ้ว
- 2) จีเหม้ยจาวง
- 3) ชุดผู้ชาย

การประกอบอาหารตามวิถียูนนาน

- 1) ขนมหังเกา
- 2) มูกวาจิ (ไก่ดำ)
- 3) ต้าโตง (ขาหมู)
- 4) ไก่ตุ๋นยาจีน
- 5) สุกี้ยูนนาน
- 6) เนื้อผัดผักกาดดอง
- 7) ยำยูนนาน
- 8) ยำยอดชา

ภูมิปัญญาการแปรรูปอาหาร

- 1) ยิงขวงไซ
- 2) เย็นช่าย
- 3) เต้าหู้พันปี
- 4) ถั่วเน่ายูนนาน
- 5) หลู้กั้ง
- 6) แหนมยูนนาน
- 7) เต้าเจี้ยวยูนนาน
- 8) ไวน์ลิ้นจี่
- 9) สาหร่ายยูนนาน (ขวงทาง)
- 10) โหลปู้กั้ง(หัวไชเท้าตากแห้ง)
- 11) กระเทียมดอง
- 12) เห็ดหอมแห้ง
- 13) ลิ้นจี่อบแห้ง
- 14) ผักกาดดองสมุนไพร
- 15) เต้าหู้สด
- 16) เต้าหู้ดอง
- 17) ข้าวเกรียบถั่วเหลือง
- 18) ผักกาดเส้นแห้ง

ของฝากของที่ระลึก

- 1) ถุงมือ ถุงเท้า ผ้าพันคอ
- 2) ผ้าม้าจีน
- 3) เสื้อผ้ากันหนาว

- 4) หมวก
- 5) อาหารแห้ง
- 6) รองเท้า

2.11.6 ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

- 1) การแต่งงานที่นิยมแต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน
- 2) การสืบสานวัฒนธรรมของเยาวชน ถึงแม้จะไม่ทราบที่มาและความหมายของพิธีกรรมต่างๆ
- 3) การคงอยู่ทั้งภาษาพูด เขียน ของจีนยูนนาน
- 4) ลักษณะ อาคารบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์
- 5) การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ (เกี๊ยะ, จีเหมียจวาง, ชุดผู้ชาย)
- 6) การละเล่นต่างๆ (การร้องเพลงโบราณ, ต่าโก, ต่าเปา, ต่าโลโล)
- 7) การแสดงต่างๆ (การรำพัด, การแสดงศิลปะยูนนาน รูปแบบอื่นๆ)
- 8) เครื่องดนตรี (ขลุ่ย, ซวางเม่, กีตาร์สามสายหรือ"ซวงจื่อ")

ตารางที่ 2.11.6.1 ประเพณีจีน ภายใน 12 เดือน บ้านสันติชล อำเภอปาย

เดือน	ประเพณี	จำนวนวัน
เดือนมกราคม	วันส่งท้ายปีเก่า	1 วัน
เดือนกุมภาพันธ์	ตรุษจีน	15 วัน
เดือนมีนาคม	เอ๋ออี้ปา	1 วัน
เดือนเมษายน	เซ้งเม้ง	20 วัน
เดือนพฤษภาคม	-	-

เดือนมิถุนายน	บะจ่าง	1 วัน
เดือนกรกฎาคม	โอปาเจ	1 วัน
เดือนสิงหาคม	สารทจีน	15 วัน
เดือนกันยายน	วันไหว้พระจันทร์	1 วัน
เดือนตุลาคม	-	-
เดือนพฤศจิกายน	ซ็อยยาเจ	10 วัน
เดือนธันวาคม	-	-

2.12. ผลสำเร็จของงานพัฒนาที่นำภาคภูมิใจของชุมชน

2.12.1 การพัฒนาภายใต้บัพที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ “เพื่อคนจีนโพ้นทะเล” ของประเทศไต้หวัน

30 ปี สันติชนมีสิ่งก่อสร้างมากมายหลายอย่างที่เกิดจากความรัก ความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เนื่องมาจากการเป็นหมู่บ้านบริวารและผู้ มีสัญชาติมีเพียงร้อยละ 20 จึงไม่มีงบประมาณจากทางรัฐบาลมาสนับสนุน ชาวบ้านต้องช่วยเหลือตัวเอง และอาศัยเงินทุน มาซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ผลิตเองไม่ได้จากมูลนิธิ “เพื่อจีนโพ้นทะเล” ของประเทศไต้หวัน มูลนิธินี้ได้เข้ามาช่วยเหลือหมู่บ้านตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2528 เป็นต้นมา โดยมีหมู่บ้านจีนทั้งหมด อยู่ 66 หมู่บ้าน และมูลนิธิดังกล่าวได้ปิดตัวเองตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2545 อันเนื่องมาจากนโยบายและปัญหาภายในของประเทศไต้หวัน โดยมีโครงการพัฒนาต่างๆดังนี้

โรงเรียนจีน

ในปีพุทธศักราช 2528 ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างโรงเรียน เพื่อให้ ลูกหลานได้เรียนหนังสือจีนกลาง (แมนดาริน) อาคารที่สร้าง สร้างจากไม้ไผ่ หลังคามุงใบตองตึงมี 4 ห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ ผู้ปกครองทำเองให้ลูกหลาน คนละ 1 ชุด เปิดสอน ชั้นประถมศึกษา1-4 โดยหลักสูตรเรียนแบบบ้านยาง (อำเภอฝาง) และเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียนสำหรับจ้างครู ต่อมาในปีพุทธศักราช 2532 ได้มีตัวแทนจากมูลนิธิ คือมิสเตอร์กง ได้ เข้ามา ช่วยเหลือ โดยทางมูลนิธิขอจ่ายเฉพาะค่าวัสดุและช่างฝีมือ ที่ชาวบ้านทำไม่ได้ เพื่อสร้างอาคารใหม่ และขยายอาคารเรียน ใช้เวลาทำทั้งหมด 3 ช่วงเวลา คือปี พุทธศักราช 2532 ,2536 และ 2539 โดยคิดเป็นเงินไทยทั้งหมด 1,250,580 บาท และใช้แรงงานจากชาวบ้าน จำนวน 6,700 แรงงาน ปัจจุบันโรงเรียนจีนประกอบด้วย

1. อาคารเรียน 1 อาคาร
2. ห้องประชุม ที่สามารถจุคนได้ 350 คน

3. ห้องพักครู
4. ห้องน้ำจำนวน 10 ห้อง
5. สนามกีฬา
6. ไฟสปอร์ตไลท์
7. ระบบประปาในโรงเรียน

ระบบประปาภูเขา

ในปีพุทธศักราช 2532 มูลนิธิได้หวัน ได้มาช่วยสร้างระบบประปาภูเขาให้โดยจ้างช่างรับเหมามาทำให้เอง แต่ไม่มีที่พักน้ำ จนปีพุทธศักราช 2535 พันเอกปัญญา เทพวัลย์ ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 5 กรมทหารราบที่ 7 ค่ายโสธรบัณฑิตย ได้มาเที่ยวในหมู่บ้านและเห็นว่าควรจะช่วยชุมชนในการพัฒนาตนเอง จึงได้ส่งกำลังทหารมาช่วยพัฒนา สร้างถังพักน้ำ และหอกระจายข่าวให้หมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้ติดตามข่าวสารต่างๆอย่างทั่วถึงกัน

ถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน

ในอดีตสภาพถนนเป็นดินเหนียว ฤดูฝนจะมีสภาพเฉอะแฉะ สัญจรลำบาก หากเป็นช่วงฤดูแล้งก็มีฝุ่นมาก ในปลายปีพุทธศักราช 2539 ทางหมู่บ้านจึงยื่นหนังสือของบประมาณจากมูลนิธิได้หวัน และได้รับเงินสนับสนุนจำนวน 1,000,000 เหรียญได้หวัน (เงินไทย 1,121,000 บาท) เริ่มก่อสร้างตั้งแต่เดือน เมษายน 2540 โดยเช่าเครื่องผสมปูนจากร้านสมบัติพานิช และขอช่างจาก หจก. แสงทองอร่าม มาดูแลในการวางขอบถนนและการผสมปูน เป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ขนาดถนนกว้าง 3 เมตร บางช่วงกว้าง 5 เมตร แล้วแต่เจ้าบ้านที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณนั้นจะร้องขอ ระยะทาง 2.2 กิโลเมตร ใช้เวลาในการก่อสร้าง 60 วัน ใช้จำนวนแรงงานชาวบ้านโดยไม่คิดมูลค่าจำนวน 3,000 แรงงาน

หอประชุมหมู่บ้าน

ในปีพุทธศักราช 2541 ชาวบ้านลงความเห็นกันว่า น่าจะสร้างหอประชุมภายในหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่พักประชุมและทำกิจกรรมต่างๆ ในอดีตใช้ห้องประชุมของโรงเรียนอาจเป็นการรบกวนเด็กนักเรียน ในขณะนั้นทางมูลนิธิได้หวัน แจ้งว่า สามารถให้เงินสนับสนุนได้อีก ไม่เกิน 250,000 บาท จึงได้ลงมือสร้างปรากฏว่าเงินไม่พอ ต้องขอรับเงินบริจาคจากชาวบ้านอีก 150,000 บาท เพื่อซื้อเก้าอี้ด้วย ใช้เวลาในการก่อสร้าง 2 เดือน แรงงานจากชาวบ้านมาช่วยก่อสร้างจำนวน 800 แรงงาน หอประชุมจึงแล้วเสร็จ

2.12.2 การพัฒนาภายใต้งบประมาณของชุมชนร่วมกับการสนับสนุนจากส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ไฟฟ้า

ในอดีตหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ และรอคอยงบประมาณจากทางรัฐฯ ปีแล้วปีเล่า แต่ไม่เคย

ได้รับคำตอบ จนกระทั่งต้นปีพุทธศักราช 2539 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จมาทรงงาน และแปรพระราชฐานยังพระตำหนักปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีครูฝึก ดชด. ท่านหนึ่งชื่อ ครู สมปอง ให้คำปรึกษาแก่ทางคณะกรรมการหมู่บ้านว่า เห็นสมควรร่วมกับหมู่บ้านใหม่สหสัมพันธ์ ไป ถวายฎีกาทูลขอไฟฟ้า คณะกรรมการทั้ง 2 หมู่บ้านจึงไปเฝ้ารอตตั้งแต่เช้ามืด จนกระทั่งถึงเวลา บ่าย 2 โมง ครึ่ง แต่ละคนไม่ได้ทานอาหารทั้ง 2 มื้อ เพราะกลัวว่า จะไม่มีโอกาสเข้าเฝ้า หลังจากถวายฎีกาแล้ว ประมาณ 1 สัปดาห์ มีหนังสือด่วนมาก มาจากสำนักพระราชวัง ขอให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคดำเนินการ เรื่องไฟฟ้าโดยเร่งด่วน เนื่องจากเป็นงานนอกแผน ทั้ง 2 หมู่บ้าน จึงร่วมมือร่วมใจกันขุดหลุมเสาไฟฟ้า และช่วยตั้งเสาไฟฟ้าจนเสร็จสิ้น และเปิดใช้วันแรกคือวันตรุษจีน 15 กุมภาพันธ์ 2539

บ่อพักน้ำ

เนื่องจากจุดที่พักน้ำเดิม มีขนาดเล็ก ในฤดูแล้งทำให้ ขาดแคลน น้ำใช้ ชาวบ้านจึงลง มติกันสร้างบ่อพักน้ำ ในปลายเดือน มีนาคม พุทธศักราช 2547 โดยได้รับบริจาคที่ดิน พื้นที่ 2 งาน จาก นางอะซ็อมมะ ลาวลี สำหรับสร้างบ่อพักน้ำ บ่อมีขนาด กว้าง 16 เมตร ยาว 32 เมตร ลึก 2.5 เมตร ใช้ เวลาก่อสร้าง 22 วัน แรงงานจากชาวบ้านจำนวน 1,800 แรงงาน งบวัสดุ 190,000 บาท โดยชาวบ้าน ร่วมกันบริจาค

ชมประเพณีหมู่บ้านและศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล

นับแต่การปราบปรามยาเสพติดหมู่บ้าน ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2546 ถึง เดือน กรกฎาคม 2547 ทางหน่วยงานทหารร่วมกับชาวบ้าน ลง ความเห็นว่าเพื่อพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ปลอดยาเสพติดอย่างยั่งยืน จำต้องมีการพัฒนาและ พื้นหมู่บ้านใหม่ เพื่อให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้ ไม่ หันไปพึ่งยาเสพติดอีก เกิดกิจกรรมการฟื้นฟูอาชีพ หลักและสร้างอาชีพเสริม

โดยการวิเคราะห์ตนเองของชุมชนพบว่า ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพของตนเอง รวมทั้งทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ได้ โดยการสร้างศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดการ จัดทำเป็นร้านอาหารจีนของชุมชน เป็น อาชีพเสริมอย่างหนึ่ง โดยจะมีกิจกรรมหลากหลายขึ้นในศูนย์ฯนี้ งบวัสดุก่อสร้างได้รับสนับสนุน จากผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 500,000 บาท เริ่มก่อสร้างตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2547 และเสา มารดเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2548 และยังคงมีการพัฒนาปรับปรุงเรื่อยๆ อยู่ จนถึงปัจจุบัน ใช้

แรงงานชาวบ้านจำนวน 3,087 แรงงาน งานยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เนื่องจากปัญหาอุทกภัยน้ำป่าไหลหลาก
อำเภอปาย เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2549

สะพานชั่วคราวเข้าหมู่บ้าน

ได้เกิดอุทกภัย น้ำป่าไหลหลากในหมู่บ้านเขามืด
ของวันที่ 13 สิงหาคม 2548 ทำให้สะพานเข้าหมู่บ้านชำรุด
เสียหายโดยสิ้นเชิง ชาวบ้านหลายร้อยคนรวมทั้งทหารที่ประจำ
หมู่บ้านหมู่บ้านได้ช่วยกันสร้างสะพานขึ้นใหม่สำหรับใช้
ในภาวะฉุกเฉิน โดยไม่ต้องรอฟังความช่วยเหลือจากทาง

รัฐบาล และสะพานดังกล่าวได้ชำรุดอีกครั้งในวันที่ 3 กันยายน 2548 เนื่องจากฝนตกหนัก และชาวบ้าน
ได้ช่วยกันซ่อมอีกครั้งวันที่ 4 กันยายน 2548 จนสามารถใช้งานได้ดีในปัจจุบัน

2.13 ความคาดหวังของหมู่บ้าน ภายในเวลา 3 ปี

- 1) ได้รับสัญชาติไทยโดยถ้วนหน้า
- 2) ชุมชนปลอดยาเสพติดอย่างยั่งยืน
- 3) ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน
- 4) ไม่มีภาระหนี้สิน มีกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ
- 5) มีเอกสารสิทธิในที่ดิน

ตารางที่ 2.13.1 ผลการวิเคราะห์ SWOT analysis บ้านสันติชล

จุดแข็ง (S : Strength)	จุดอ่อน (W : Weakness)
1. ความสามัคคีของชุมชน 2. มีพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำปรึกษา 3. มีทรัพยากรที่น่าสนใจ หลากหลายและมีคุณค่า 4. การคมนาคมที่สะดวก 5. มีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาชุมชน	1. ชาวบ้านมีระดับการศึกษาน้อย 2. ชุมชนขาดประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กรอื่นๆ 3. เป็นหมู่บ้านบริวาร จึงไม่มีงบประมาณ 4. ส่วนราชการเข้ามาสนับสนุนน้อย 5. เป็นหมู่บ้านเกือบปิด เพราะปัญหา ยาเสพติด
จุดเอื้อโอกาส (O : Opportunity)	อุปสรรค ปัญหา (T : Threat)

1. การคมนาคมสะดวก 2. การสื่อสารสะดวก 3. เป็นชนเผ่าที่มีอัตลักษณ์ 4. เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในด้านการ ปราบปรามยาเสพติด 5. มีกองทุนเฉพาะกิจในการพัฒนาชุมชน	1. ไม่มีสัญชาติ 2. ขาดพื้นที่ทำกิน 3. กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐสร้างเงื่อนไขและ แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชน 4. มีระบบอิทธิพลทั้งภายในและภายนอก ประเทศ
---	--

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

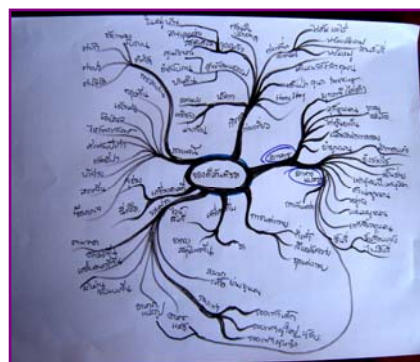
3.1 การพัฒนาโจทย์

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชล อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” นั้น ได้เริ่มกระบวนการพัฒนาโจทย์จากประเด็นปัญหาของชุมชน กล่าวคือชุมชนบ้านสันติชลเป็นหนึ่งในชุมชนที่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานอย่างรุนแรง มีปัญหาเรื่องการไร้สัญชาติของคนในชุมชน ชาวชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เมื่อรัฐบาลเข้าปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติดอย่างหนัก ชุมชนจึงตกอยู่ในสภาพชุมชนปิดที่บุคคลภายนอกไม่มีใครที่กล้าเข้าไปโดยไม่มีความจำเป็น หลังจากที่มีการปราบปรามของรัฐบาลสิ้นสุดลงเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2547 พร้อม ๆ กับการลดน้อยลงของยาเสพติดในระดับหนึ่ง แรงผลักดันจากภายในชุมชนอยากให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการส่งเสริมอาชีพ และฟื้นฟูสภาพสังคมของชุมชนที่บอบช้ำจากการปราบปรามยาเสพติดให้เกิดการพัฒนาที่ทัดเทียมกับชุมชนอื่น ในขณะเดียวกันที่หมู่บ้านรักไทย หมู่บ้านรุ่งอรุณ และหมู่บ้านกุดสามสิบ ที่เป็นเหมือนชุมชนที่ชุมชนนี้ถนัดกับบ้านสันติชล ได้พบปัญหาลักษณะเดียวกัน ผ่านพื้นที่อุปราชมาพร้อม ๆ กัน ทั้งสามชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในการช่วยให้ชุมชนเปิดตัวเองด้วยงานวิจัย ในที่สุดหมู่บ้านสันติชลหมู่บ้านสุดท้ายก็ได้เริ่มพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อที่จะเปิดตัวชุมชนให้สังคมภายนอกเข้าใจ และลดอคติที่มีต่อหมู่บ้านสันติชล

การพัฒนาโจทย์ในระดับแรกนั้น ได้เกิดกระบวนการระดมความคิดของชุมชน มีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการ วิเคราะห์ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งจุดอ่อน และปัจจัยภายนอกที่เป็นศักยภาพและเงื่อนไขข้อจำกัด (SWOT ANALYSIS) เพื่อวิเคราะห์หาปัญหา จุดอ่อน จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา หาทางเลือกใหม่ให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ไม่หวนไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก มีอาชีพหลัก อาชีพเสริมที่เหมาะสม เพื่อทดแทนรายได้จากยาเสพติด โดยไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน กระบวนการวิจัยจึงเกิดขึ้นโดยใช้นักวิจัยชาวบ้าน ที่ผ่านการคัดเลือก จากหมู่บ้าน และสมัครใจเข้าร่วมโครงการ เป็นผู้เก็บข้อมูลพื้นฐานในกระบวนการวิจัย เพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชน

ทำไมโจทย์ต้องเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนาน

เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตของคนจีนยูนานนั้น มีความผูกพันกับการทำเกษตรกรรม ในอดีตจะมีการนำถั่วเหลือง

ค้นหาของดีบ้านสันติชล

มาแปรรูปในรูปแบบต่างๆ เพื่อไว้สำหรับรับประทานในครอบครัวตลอดปี สมัยก่อนยุคการอพยพ เนื่องจากเกิดปัญหาสงครามแย่งชิงดินแดน ทำให้เกิดความยากลำบากในการทำมาหากิน ต้องมีการอพยพหลบหนีอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล คนจีนจึงคิดค้นการแปรรูปถั่วเหลืองให้เป็นอาหารสำหรับเก็บไว้รับประทานได้นาน เพื่อความสะดวกและเป็นการเอาตัวรอด ความรู้ในการแปรรูปที่เป็นภูมิปัญญาเหล่านั้นจึงถูกส่งต่อและได้รับการสืบทอด ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญและมีประโยชน์ในวิถีการดำรงชีวิตของชาวจีนยูนานเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นองค์ความรู้ในการแปรรูปถั่วเหลืองจึงถูกถ่ายทอดรุ่นแล้วรุ่นเล่ามาจนถึงยุคปัจจุบัน ชาวจีนยูนานบ้านสันติชลก็ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เช่นกัน เมื่อการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นของดีของบ้านสันติชล เป็นทุนเดิมของชุมชน และเป็นองค์ความรู้ที่ควบคู่กับวิถีการดำรงชีวิตของชาวจีน จึงก่อให้เกิดแนวความคิดหรือคำถามว่า ชุมชนจะมีแนวทางในการจัดการผลิตผลและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนสันติชลได้อย่างไรและมีการผลิตและแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานแบบใดบ้างที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าและเอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชนได้

3.2 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัย “แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลิตผลจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” นั้นได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาคือหมู่บ้านสันติชล หมู่ที่ 5 อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตเนื้อหา

ได้กำหนดการศึกษาแบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของคุณลักษณะพื้นฐาน ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ บริบทชุมชน องค์ความรู้ และผู้รู้ในการจัดการผลิตถั่วเหลือง และฐานข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่อาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ วิถีชีวิตตลอดจนการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และสถานการณ์ตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ระยะที่ 2 เป็นการแสวงหาและพัฒนารูปแบบการแปรรูปผลิตถั่วเหลืองการพัฒนาส่งเสริมด้านการตลาดที่สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเอื้อต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3 แหล่งข้อมูล

3.3.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่งเป็นฐานความรู้ของชุมชนที่สืบทอดปฏิบัติมาแต่อดีต แหล่งข้อมูลประเภทนี้อยู่ในตัวคน ที่เป็นลักษณะขององค์ความรู้เป็น

ภูมิปัญญา ซึ่งคนทุกคนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไป แต่การศึกษาวิจัยนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษาเรื่องการแปรรูปถั่วเหลืองในรูปแบบของอาหาร เพราะฉะนั้นแหล่งข้อมูลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความผูกพันอยู่กับถั่วเหลือง นั่นก็คือเกษตรกรที่สามารถให้ข้อมูลในเรื่องการผลิตถั่วเหลือง ส่วนในเรื่องของการแปรรูปแหล่งที่จะหาข้อมูลได้ก็คือกลุ่มของแม่บ้าน ส่วนแหล่งความรู้ที่สองก็คือแหล่งความรู้ที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว และรวบรวมไว้ในรูปแบบของตำราที่เกี่ยวข้องกับถั่วเหลือง หรือตำราที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ของชาวจีนอพยพ ซึ่งแหล่งข้อมูลแบบที่สองนี้เป็นข้อมูลมือสองที่สามารถค้นคว้าและศึกษาได้จากรายงานวิจัยของหมู่บ้านที่เป็นจีนยูนาน ซึ่งอพยพมาพร้อมๆ กัน

โครงการวิจัยนี้จึงได้มุ่งเน้นในการศึกษาจากแหล่งความรู้ที่เป็นองค์ความรู้หรือเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะภูมิปัญญาในการแปรรูปถั่วเหลือง

3.6 การออกแบบเครื่องมือ

ในกระบวนการวิจัยนี้ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ

3.6.1 การค้นหาและวิเคราะห์ชุมชนโดยใช้เครื่องมือ เช่น SWOT ANALYSIS เพื่อค้นหาปัญหา จุดอ่อน จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา หาทางเลือกใหม่ให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เครื่องมือนี้ได้เริ่มใช้ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาโจทย์เพื่อค้นหาตัวตนของชุมชน โดยวิธีการจัดเวทีและระดมความคิดเห็นของแต่ละคนที่เข้าร่วม รวมถึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการประเมินศักยภาพทีมวิจัยด้วย

3.6.2 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บข้อมูลจากทีมวิจัยแต่ละคน เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายและยังไม่ชัดเจน การบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีบทบาทอย่างมากในงานวิจัยชาวบ้าน ข้อมูลที่สำคัญส่วนหนึ่งจะถูกถ่ายทอดออกมาผ่านประสบการณ์

3.6.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ได้นำมาใช้ในกระบวนการวิจัยนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดว่า คนจีนยูนานวัยกลางคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักนั้นไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนในเวทีจึงเก็บข้อมูลได้ไม่ครบถ้วนและสมบูรณ์ จึงมีการกำหนดประเด็นย่อยในแต่ละด้าน และมีการสัมภาษณ์ผู้รู้ ปราชญ์ชุมชนแต่ละท่าน โดยทีมวิจัย ทำให้ได้ชุดข้อมูลองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ

3.6.4 การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ถูกออกแบบโดยทีมวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางด้านการปลูกถั่วเหลืองและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เป็นการหาข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนาน

3.7 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน

นักวิจัย

นักวิจัยมีอาชีพหลักคือรับราชการเป็นพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลอำเภอปาย เมื่อได้รับทุนในการศึกษาวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ก็ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สาเหตุที่หัวหน้าโครงการต้องเป็นคุณพิสมัย หล่ออรียวัฒน์ ก็เนื่องจากว่าในหมู่บ้านสันติชนนั้น ประชากรโดยทั่วไปไม่ได้รับการศึกษาทำให้ไม่รู้หนังสืออ่านไม่ออกและพูดภาษาไทยได้น้อย กรอปกับยังไม่ได้รับสัญชาติ การพัฒนาในเรื่องของการศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นนักวิจัยซึ่งเป็นผู้มีความรู้และสามารถสื่อสารได้ดีกว่าคนอื่นๆ จึงมีบทบาทสำคัญในชุมชนเป็นหัวหน้ากลุ่มสตรีในชุมชน มีหน้าที่เรียกประชุมและมีบทบาทในการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณะของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน อีกประการที่สำคัญคือเนื่องจากนักวิจัยเป็นภรรยาของผู้นำชุมชน ตามระบบวิถีชีวิตของคนจีนยูนานจะมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูง จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คัดเลือกคุณพิสมัยเป็นนักวิจัยในโครงการดังกล่าวนี้

บทบาทหลักของนักวิจัยคือ การบริหารโครงการวิจัย ให้สามารถดำเนินกิจกรรมตามแผนงานในระยะที่หนึ่งและในระยะที่สอง ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานและภาคีภายนอก รวมถึงการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ NODE ที่เป็นพี่เลี้ยงติดตามและหนุนเสริม ทำการเรียกประชุมหรือนัดหมายการประชุมและการสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัย และเป็นที่ปรึกษาหลักของทีมวิจัย

ก่อนมีการดำเนินการเก็บข้อมูลนั้นได้มีการประชุมหารือและตกลงแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูลโดยมีการระดมความคิดเห็นและให้ทุกคนเลือกวิธีการเก็บข้อมูลตามที่ตนเองถนัด ซึ่งนักวิจัยได้รับบทบาทในเรื่องการเป็นผู้ดำเนินการเป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดเวทีตามแผนกิจกรรม และมีบทบาทในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้วย

ผู้ช่วยนักวิจัย

เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของระดับการศึกษาในชุมชน ที่คนในชุมชนยังไม่ได้ได้รับการศึกษาจนสามารถอ่านออกเขียนได้ ดังนั้นการคัดเลือกผู้ช่วยนักวิจัยจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะบทบาทผู้ช่วยนักวิจัยนั้นต้องทำหน้าที่ในเรื่องของการสรุปเวทีกิจกรรม ซึ่งเชิงเนื้อหาจะมีผลต่อการดำเนินงานในภาพรวมทั้งหมดของโครงการ ซึ่งในการคัดเลือกผู้ช่วยนักวิจัยนั้นจำเป็นต้องมีคุณสมบัติเฉพาะคือต้องเป็นผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาท้องถิ่น และภาษากลาง จึงมีการคัดเลือกโดยทีมวิจัย ซึ่งได้ผู้ช่วยนักวิจัย

ผู้ช่วยนักวิจัยมีบทบาทมากในเรื่องของการประสานงานช่วยเหลือนักวิจัย เพราะนักวิจัยมีหน้าที่ประจำที่หนักและเวลาในการทำงานน้อย ดังนั้นผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้ที่มีความบทบาทสูงในเรื่องของการประสานงาน อย่างเช่นในเรื่องของการแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทย เพราะคนโดยส่วนมากของชุมชนรวมถึงทีมวิจัยส่วนใหญ่จะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ช่วยนักวิจัยที่จะช่วยแปลภาษาดังกล่าว นอกจากการแปลภาษาถิ่นให้ทุกคนเข้าใจแล้ว การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนนั้นก็สิ่งสำคัญมากกับการดำเนินโครงการนี้ ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยก็ได้ทำหน้าที่นี้

ถึงวันนี้แม้ว่าคนในชุมชนบางส่วนยังไม่เกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัย และแนวทางการวิจัย หรือความเข้าใจของชุมชนบางส่วนนั้นอยู่ในระดับต่ำ ทีมวิจัยมองว่าชาวบ้านก็คือชาวบ้าน ชาวบ้านพยายามที่จะเข้าใจในสิ่งที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับตนเอง สิ่งที่ยังมองว่าเป็นประเด็นปัญหาในเรื่องของการพัฒนา ก็คือการมีจิตสาธารณะยังน้อย ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยพยายามที่จะเชื่อมและเพิ่มพลังให้เกิดจิตสาธารณะของคนในชุมชน เชื่อว่าจิตสาธารณะคือกลไกสำคัญที่จะวัดความสำเร็จได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

ทีมวิจัย

ทีมวิจัยประกอบไปด้วยผู้รู้ และผู้ที่มีความสามารถในการแปรรูปผลิตผลจากถั่วเหลืองเป็นอาหารต่างๆ ตามที่ได้นำเสนอ และทีมวิจัยบางคนยังเป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านสันติชลที่มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาหารของชาวจีนยูนนานเป็นอย่างดี อีกทั้งได้เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบกิจการร้านอาหาร หรือศูนย์อาหารของชาวจีนยูนนานด้วย เนื่องด้วยเหตุที่กล่าวมาทีมวิจัย โดยมากก็จะผูกพันกับการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นอาหารประเภทต่างๆ คืออยู่แล้ว จึงเป็นเหตุให้มีการคัดเลือกทีมวิจัยทีมนี้

เงื่อนไขข้อจำกัดของทีมงาน

ทีมงานมีจุดอ่อนในเรื่องของการสรุปบันทึกข้อมูล รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนรู้ในเวทีการประชุม ซึ่งเป็นจุดที่ทีมงาน Node จะต้องติดตามหนุนเสริมและอาจจะต้องช่วยเหลือในระยะแรก ทั้งในการหาเครื่องมือมาช่วยและการลงพื้นที่ร่วมกิจกรรม โครงการอย่างต่อเนื่องรวมทั้งต้องจัดกระบวนการพัฒนาศักยภาพทีมงานวิจัยเป็นระยะๆ ตามช่วงระยะเวลาและความจำเป็นที่ทีมวิจัยต้องใช้ในดำเนินงานโครงการ

3.8 กระบวนการเก็บข้อมูล

3.8.1 การสร้างความเข้าใจทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

กระบวนการสร้างความเข้าใจได้เริ่มดำเนินการในช่วงการพัฒนาโครงการเป็นต้นมา เป็นการสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสร้างความเข้าใจนั้นเป็นไปในรูปแบบของการจัดเวทีที่มีการระดมความคิดเห็น การชี้แจงโดยการตั้งประเด็นให้ทุกคนมีส่วนร่วม เข้าใจทิศทางการทำงาน โดยเชื่อว่าการสร้างความเข้าใจนี้มีความหมายต่อทิศทางการดำเนินงาน ถ้าหากทีมงานและผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในกระบวนการทำงานแล้ว การดำเนินงานในโครงการก็จะสามารถทำได้อย่างมีระบบระเบียบ และเกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้อะบวนการสร้างความเข้าใจนั้นได้เกิดกิจกรรมต่างๆ ดังที่จะเสนอต่อไป

การจัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยและนำเสนอกระบวนการวิจัยให้แก่ชุมชน

วันที่ 3 กรกฎาคม 2548 สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล จำนวน 1 วัน

มีผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 50 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้ประสานงานจาก สกว. ภาค 2 คน

- 2) ผู้ประสานงานจาก Node แม่ฮ่องสอน 2 คน
- 3) พี่เลี้ยง/ที่ปรึกษาโครงการฯ 2 คน
- 4) หัวหน้าโครงการวิจัยฯ พร้อมทีมนักวิจัยสันติชล 30 คน
 - 4.1) หัวหน้าโครงการวิจัยฯ พร้อมผู้ช่วย 3 คน
 - 4.2) ทีมนักวิจัยชาวบ้านประกอบด้วยเยาวชนที่พูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้เป็นอย่างดี 10 คน
 - 4.3) กลุ่มแม่บ้านที่เป็นผู้รู้ในการแปรรูป 12 คน
 - 4.4) หัวหน้าครอบครัวที่ปลูกถั่วเหลืองเป็นอาชีพ 5 คน
- 5) ผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน 14 คน

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) เพื่อทบทวนคำถามการวิจัยและวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน
- 2) เพื่อกำหนดสาระ ข้อมูล และประเด็นการวิจัย
- 3) เพื่อสร้างความเข้าใจ แนวทางการวิจัยร่วมกันกับชุมชน

ขั้นตอน วิธีการ

- 1) ประชุมกลุ่มแกนนำและทีมวิจัย พร้อมกับชาวบ้าน
- 2) ชี้แจงและแลกเปลี่ยนรูปแบบวิธีการ กระบวนการวิจัย เพื่อวางแผนทางการเก็บข้อมูล

โดยเริ่มจากการทบทวนตัวโครงการร่วมกัน โดยเฉพาะคำถาม และวัตถุประสงค์ของโครงการ ทั้งในระยะยาว และในระยะที่ 1 หลังจากนั้นจึงเป็นการระดมความคิดต่อประเด็นข้อมูลสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาในระยะที่ 1 ว่ามีอะไรบ้าง โดยดูจากวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งผลการระดมความคิดทำให้ได้ประเด็นหลักที่จะต้องศึกษาดังนี้

- ข้อมูลด้านบริบทชุมชน
- ข้อมูลสถานการณ์การปลูกถั่วเหลือง
- ข้อมูลสถานการณ์การแปรรูปถั่วเหลืองของชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชาวจีนยูนนานในการแปรรูปถั่วเหลือง
- ข้อมูลสถานการณ์การบริโภค และความต้องการทางด้านตลาดต่อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองของชุมชน

เมื่อได้ประเด็นหลักมาแล้วจึงดำเนินการแบ่งกลุ่มย่อยตามประเด็นหลักเพื่อระดมความคิด กำหนดหัวข้อประเด็นย่อยเพื่อเป็นแนวทางในการที่ทีมวิจัยจะนำไปดำเนินการเก็บข้อมูล ซึ่งเมื่อได้

รายละเอียดประเด็นย่อยของแต่ละกลุ่มแล้วจึงนำมานำเสนอแลกเปลี่ยน เพิ่มเติมกันในวงใหญ่อีกครั้ง จาก
การนำเสนอแลกเปลี่ยนจึงได้ข้อสรุปต่อประเด็นการเก็บข้อมูลดังนี้

ข้อมูลด้านบริบทชุมชน ได้แก่

- 1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน
 - สภาพทางภูมิประเทศของหมู่บ้าน
 - สภาพทางประชากรของชุมชน
 - สภาพทางการด้านการปกครอง
 - สภาพทางเศรษฐกิจ
 - สภาพทางสังคม เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาความเชื่อ สาธารณสุข การดำรงวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ เป็นต้น
 - ด้านแหล่งทรัพยากร การใช้ประโยชน์ และการจัดการ
 - สภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน
 - ศักยภาพในด้านต่างๆของชุมชน
- 2) ข้อมูลสถานการณ์การปลูกถั่วเหลือง ได้แก่
 - กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูก ปริมาณพื้นที่การปลูก
 - รูปแบบวิธีการปลูก ตั้งแต่ต้นจนถึงกระบวนการ
 - ต้นทุนในการปลูก
 - ผลผลิตที่ได้ และการจัดการ
 - ปัญหาและความต้องการในการปลูก
- 3) ข้อมูลสถานการณ์การแปรรูปถั่วเหลืองรวมทั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชาวจีนยูนนานใน
การแปรรูปถั่วเหลือง
 - ชนิดผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปและรายละเอียดขั้นตอนวิธีการทำโดยใช้องค์ความรู้
ภูมิปัญญาในแต่ละอย่าง
 - ผู้รู้ในการแปรรูป (สามารถปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ได้)
 - สถานการณ์การถ่ายทอดความรู้ในการแปรรูปแต่ละชนิด
- 4) ข้อมูลสถานการณ์การบริโภค และความต้องการทางด้านตลาดต่อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่ว
เหลืองของชุมชน
 - ภายในชุมชน
 - นักท่องเที่ยว
 - ภายนอกชุมชน

เมื่อได้รายละเอียดประเด็นข้อมูลแล้วจึงนำมาทบทวนร่วมกับแผนกิจกรรมการดำเนินงานว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ต้องปรับขั้นตอนวิธีการทำงานอย่างไรให้มีความเหมาะสมกับประเด็นข้อมูลที่จะศึกษา รวมทั้งทดลองออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูลในแต่ละด้าน เมื่อทบทวนและสร้างความเข้าใจร่วมกันในทุกขั้นตอนกระบวนการแล้วจึงจัดแบ่งทีมงานรับผิดชอบประเด็นการศึกษาข้อมูลในแต่ละด้าน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ทีมงานวิจัย กลุ่มแกนนำชาวบ้านและทีมวิจัย เข้าใจแนวทางการศึกษา วิจัยในทิศทางเดียวกัน เกิดความรู้สึกร่วมว่าสิ่งที่จะดำเนินการวิจัยเป็นเรื่องส่วนรวมและมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของแต่ละคน

3.8.2 การศึกษาศักยภาพและภูมิปัญญา

เวทีเก็บข้อมูล ศึกษาข้อมูล ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชนในการผลิตถั่วเหลือง และภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชุมชนในการผลิตและแปรรูปถั่วเหลือง

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) เพื่อรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองของชุมชน
- 3) เพื่อค้นหาข้อมูล ศักยภาพและข้อจำกัด ของชุมชนในการผลิตถั่วเหลือง
- 4) เพื่อค้นหาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและแปรรูปถั่วเหลืองของชาวจีนยูนนาน

ขั้นตอน วิธีการ

- 1) จัดเวทีชุมชนระดมความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้, การสนทนากลุ่ม, การสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นต่อไปนี้

- ของดีสันติชล
- บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- สถานการณ์ด้านการผลิตถั่วเหลือง
- องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการผลิตแปรรูปถั่วเหลือง
- ปัญหา อุปสรรค ในการทำงาน

- 2) แบ่งกลุ่มย่อยและระดมความคิดร่วมกัน
- 3) นำเสนอในกลุ่มใหญ่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ชุมชนได้เรียนรู้ รู้จักตัวเองมากขึ้น วิถีชีวิตและบริบทของชุมชน

- 2) ได้ข้อมูลสถานการณ์ด้านการผลิต และข้อมูลด้าน ศักยภาพ ข้อจำกัดของชุมชน ในการผลิต และแปรรูปถั่วเหลือง
- 3) ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง
- 4) เกิดเวทีชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในชุมชน

ครั้งที่ 1 วันที่ 21 สิงหาคม 2548

สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

- 1) ที่ปรึกษาโครงการฯ 1 คน
- 2) หัวหน้าโครงการฯ พร้อมทีมนักวิจัยชาวบ้าน 15 คน
- 3) ผู้รู้ในชุมชน 3 คน (ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน)
- 4) หมอผีประจำหมู่บ้าน 1 คน

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) นำข้อมูล ของดีสันติชล และบริบทชุมชนที่นักวิจัย ไปเก็บมาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยมีผู้รู้และหมอผียืนยันความถูกต้องของข้อมูล
- 2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาหาแนว ทางแก้ไข ร่วมกัน
- 3) เตรียมแบบฟอร์มสำหรับการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป

ครั้งที่ 2 วันที่ 25 กันยายน 2548

สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 23 คน ประกอบด้วย

- 1) ที่ปรึกษาโครงการฯ 1 คน
- 2) หัวหน้าโครงการฯ พร้อมทีมนักวิจัยชาวบ้าน 14 คน
- 3) ผู้รู้ในชุมชน 6 คน (หัวหน้าครอบครัวที่ปลูกถั่วเหลือง)
- 4) โภชนากรประจำโรงพยาบาลปาย 1 คน
- 5) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ 1 คน

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองของชุมชน และค้นหาข้อมูล ศักยภาพ และข้อจำกัด ของชุมชนในการผลิตถั่วเหลือง
- 2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาหาแนว ทางแก้ไข ร่วมกัน โดยมีผู้รู้ ให้คำปรึกษา และเติมเต็มความรู้ในส่วนที่ขาด

3) เตรียมแบบฟอร์มสำหรับการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป

ครั้งที่ 3

วันที่ 2 ตุลาคม 2548

สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน ๒๕ คนประกอบด้วย

- 1) ที่ปรึกษาโครงการฯ 1 คน
- 2) หัวหน้าโครงการฯ พร้อมทีมนักวิจัยชาวบ้าน 13 คน
- 3) ผู้รู้ในชุมชน 10 คน (แม่บ้านที่แปรรูปถั่วเหลือง)
- 4) ผู้สังเกตการณ์จากสำนักงานเกษตรอำเภอป่า 1 คน

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การแปรรูปของชุมชน และค้นหาข้อมูล ศักยภาพและข้อจำกัด ของชุมชนในการแปรรูปถั่วเหลือง
- 2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาหาแนว ทางแก้ไขร่วมกัน โดยมีผู้รู้ ให้คำปรึกษา และเติมเต็มความรู้ในส่วนที่ขาด
- 3) เตรียมแบบฟอร์มสำหรับการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป

ครั้งที่ 4

วันที่ 9 ตุลาคม 2548

สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน ๒๕ คน

- 1) ที่ปรึกษาโครงการฯ 1 คน
- 2) หัวหน้าโครงการฯ พร้อมทีมนักวิจัยชาวบ้าน 16 คน
- 3) ผู้รู้ในชุมชน 8 คน (หัวหน้าครอบครัวที่ปลูกถั่วเหลือง 4 คน , ผู้แปรรูป 4 คน)

วัตถุประสงค์การจัดเวที

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากทั้ง 3 เวที มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้รู้ ให้คำปรึกษา และเติมเต็มความรู้ในส่วนที่ขาด
- 2) เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

3.8.3 กระบวนการเก็บข้อมูลโดยนักวิจัยชาวบ้าน

มีกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกัน ตั้งแต่การกำหนดประเด็นข้อมูลหลัก ข้อมูลย่อย โดยใช้เวทีประชุมทีมวิจัย ทำแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูล (แบบสำรวจ) การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยชาวบ้านในการเก็บข้อมูลโดยพี่เลี้ยงและเครือข่ายชุมชนวิจัยจังหวัดแม่ฮ่องสอน การนำข้อมูลมารวมกัน และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในเวที การจัดเก็บและบันทึกข้อมูล

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ได้ข้อมูลของบริบทชุมชน การจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยภูมิปัญญาดั้งเดิม รูปแบบการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆใน ชุมชน และ สถานการณ์การจำหน่ายและบริโภคผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองภายในชุมชน

กระบวนการ

สัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) สัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง การสังเกตและร่วมกิจกรรม ร่วมให้ความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลบริบทชุมชน
- 2) ได้ข้อมูลการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยภูมิปัญญาดั้งเดิมและรูปแบบการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน
- 3) ทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน
- 4) ได้ข้อมูลสถานการณ์การจำหน่ายและบริโภคผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองภายในชุมชน

3.8.4 กระบวนการเก็บข้อมูล ทฤษฎี

กระบวนการเก็บข้อมูลโดยการสืบค้นซึ่งเป็นข้อมูลทฤษฎี มีความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะในเรื่องของข้อมูลความเป็นมาของชาวจีนยูนานที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านสันติชล ซึ่งกระบวนการนี้มีการค้นหาและสืบค้นโดยการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต ดำเนินในห้องสมุด เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงวรรณกรรมปริทัศน์ต่างๆ รวมทั้งข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้บางส่วนในชุมชน

3.9 การออกแบบงานวิจัย

3.9.1 การออกแบบงานวิจัย

การออกแบบงานวิจัยนั้นเริ่มต้นโดยทีมวิจัยและทีมผู้ประสานงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีการวิเคราะห์ปัญหารวมถึงสถานการณ์ต่างๆ และได้กำหนดประเด็นการศึกษาข้อมูลของโครงการดังต่อไปนี้

- 1) ทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- 3) ศึกษารวบรวม องค์ความรู้และผู้เกี่ยวข้องที่มีความสามารถในการแปรรูปถั่วเหลือง
- 4) ทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยเชื่อมโยงผู้ที่สนใจ รวมถึงการถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน
- 5) การทดลองทำตลาด และการกำหนดเป็นเมนูอาหารในศูนย์อาหารจีนยูนาน

เมื่อร่วมกันกำหนดประเด็นการศึกษาภายใต้โจทย์และวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว พี่เลี้ยงนักวิจัย และทีมผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน ได้ตั้งคำถามและเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดซึ่งได้ข้อสรุปในประเด็นศึกษาและการดำเนินงานในแต่ละช่วงดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

- บริบทของชุมชนและการรวบรวมองค์ความรู้ ผู้รู้ในชุมชนเรื่องการแปรรูปถั่วเหลือง
- การจัดการผลผลิตถั่วเหลือง
- ข้อมูลทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ วิถีชีวิต ตลอดจน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และสถานการณ์ตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ช่วงที่ 2 เป็นการแสวงหาและพัฒนาารูปแบบการแปรรูปผลผลิตถั่วเหลืองการพัฒนาส่งเสริมด้าน

การตลาดที่สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเอื้อกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- ทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยเชื่อมโยงผู้ที่สนใจ รวมถึงการถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน
- การทดลองทำตลาด และการกำหนดเป็นเมนูอาหารในศูนย์อาหารจินยูนาน

ช่วงที่ 3 การรวบรวมข้อมูลของการดำเนินงานช่วงที่ 1 และ 2 เพื่อวิเคราะห์และสรุปผล รวบรวมเสนอในรูปแบบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.10 การรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจินยูนานบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เริ่มกระบวนการในการสร้างความเข้าใจแนวทางการทำงาน การเก็บข้อมูลและการสำรวจข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ทั้งเวทีระดมความคิดเห็นหรือเวที กิจกรรมต่างๆ ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้แล้ว ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลรวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลแยกแยะตามหมวดหมู่ และสังเคราะห์ถอดประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การดำเนินงาน เพื่อสรุปและนำเสนอในรายงาน

การรวบรวมการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่องานวิจัย และการเขียนรายงานวิจัย การรวบรวมการวิเคราะห์จะทำให้รู้ถึงความสมบูรณ์ของข้อมูล หากข้อมูลขาดและบกพร่องประการใดจะได้ดำเนินการเก็บข้อมูลประเด็นนั้นเพิ่มเติม นอกจากนี้กระบวนการรวบรวมและกระบวนการวิเคราะห์จะมีคุณสมบัติในการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว ยังทำหน้าที่ในการแยกแยะประเภทของข้อมูล ของแต่ละประเด็นอีกด้วย เมื่อมีการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการนำข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์แล้ว มาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ซึ่งการสังเคราะห์จะเป็นการจับประเด็นสำคัญ และเน้นอธิบายประเด็นที่สำคัญในแต่ละเรื่องโดยการยึดถือวัตถุประสงค์เป็นกรอบในการอธิบาย การเชื่อมโยงสู่ผลของข้อมูลสู่เป้าหมาย

3.11 การสรุปบทเรียน

ความสำคัญของการสรุปบทเรียน

การสรุปบทเรียนแต่ละครั้งมีความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมในการวิจัยมาก เพราะการสรุปบทเรียนนั้นจะเป็นการบอกกับตัวเองว่าเราได้อะไรบ้าง และบทเรียนอะไรกับการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งการสรุปบทเรียนจะสะท้อนปัญหา อุปสรรค รวมถึงข้อดีข้อเสนอแนะในกระบวนการดำเนินงาน อันจะเป็นข้อค้นพบที่จะได้นำไปแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนในการดำเนินงานและกิจกรรมครั้งต่อไป

กระบวนการสรุปบทเรียน

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชลอำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน นี้มีกระบวนการในการสรุปบทเรียนภายหลังการเตรียมความพร้อมทีมวิจัยซึ่งกระบวนการสรุปบทเรียนได้รับการหนุนเสริมและเข้าไปมีส่วนร่วมของทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย และทีมที่ปรึกษา ในเรื่องการจัดกระบวนการ เพื่อทดสอบว่าชุมชนมีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยหรือไม่ และยังเป็นการค้นหาแกนนำและอาสาสมัครที่มีใจเข้าร่วมโครงการ/ทีม ที่สำคัญเพื่อแสวงหาความร่วมมือในชุมชน กระบวนการสรุปบทเรียนจะเน้นในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นการสรุปต้องบอกให้ได้อย่างชัดเจนว่า แนวคิดของชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งรูปแบบของกระบวนการสรุปบทเรียนนั้นเป็นการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชน นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย พี่เลี้ยง และทีมที่ปรึกษา จาก NODE

เครื่องมือ/วิธีการที่ใช้ในการสรุปบทเรียน

ในกระบวนการสรุปบทเรียนที่ใช้วิธี ดังต่อไปนี้ และสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าทีมวิจัยได้ะไรบ้างกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ผ่านมา โดยการระดมความคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการสรุปเชิงสังเคราะห์นั้น ใช้เครื่องมือในการสรุปบทเรียนคือ

- ประเด็นคำถาม
- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวที
- การนำเสนอเพื่อประมวลผลการระดมความคิดเห็น
- การสรุปเวทีเพื่อถอดบทเรียนที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

3.12 การเขียนรายงาน และสื่อสาร

นักวิจัย / ทีมหลัก

การเขียนรายงานโครงการวิจัยนี้ถูกเขียนและเรียบเรียงขึ้นโดยทีมวิจัย และนักวิจัยหลักที่เป็นชาวบ้าน โดยได้รับคำปรึกษาจากพี่เลี้ยงนักวิจัย และทีมหนุนเสริม ทีมที่ปรึกษา ซึ่งการเขียนรายงาน

วิจัยต้องใช้เวลาในการเขียนนานเนื่องจากชาวบ้านหรือทีมวิจัยหลักเกณฑ์ที่จะแสดงความคิดและประมวลความรู้ออกมาผ่านเป็นคำพูดมากกว่าการเขียนรายงาน เพราะวิถีชีวิตความคุ้นเคย และการฝึกหัดยังเกิดขึ้นน้อย ซึ่งจากการประเมินพบว่าการเขียนรายงานวิจัยนั้นจะมีปัญหาในเรื่องความสมบูรณ์ของข้อมูล เพราะนักวิจัยและทีมวิจัยไม่สามารถสรุปประเด็นในการจัดเวทีต่างๆ ได้ครบถ้วนสมบูรณ์จึงทำให้การเรียบเรียงและการวิเคราะห์ข้อมูลขาดข้อมูลบางส่วนไป ซึ่งข้อมูลที่ขาดหายไปบางประเด็นเป็นข้อมูลที่สำคัญซึ่งต้องกลับไปดูข้อมูลเดิมและทบทวนข้อมูลใหม่ เป็นผลทำให้การทำงานเกิดความล่าช้าและขาดการต่อเนื่อง

บทบาทของทีมหนุนเสริม/ ทีมที่ปรึกษา

ในการเขียนรายงานนั้นทีมที่ปรึกษาได้เข้ามาหนุนเสริมและติดตาม แนะนำการเขียนรายงานหลังจากที่ได้รับร่างรายงานจากทีมวิจัย ซึ่งจากการศึกษาและประมวลภาพทั้งหมดของร่างรายงานแล้วพบว่ามีส่วนที่ต้องแก้ไขและเพิ่มเติมหลักๆ อยู่ 2 ประการ ซึ่งทีมหนุนเสริมและทีมที่ปรึกษาได้เข้าไปมีบทบาทและช่วยเหลือในการแนะนำในส่วนที่ต้องดำเนินการเพิ่มเติมแก้ไข อันประกอบไปด้วย

- ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล อันเนื่องมาจากการจดบันทึก หรือการจับประเด็นของทีมหลักในกิจกรรมต่างๆ ทำให้ไม่สมบูรณ์ มีเนื้อหาส่วนที่สำคัญหายไป ทำให้ต้องเสียเวลาในการค้นเอกสารและนำมาสังเคราะห์ จึงทำให้เกิดความล่าช้า
- การสรุปกิจกรรมยังเป็นการสรุปเวทีต่อเวที ยังไม่ได้สังเคราะห์เป็นภาพรวมของเวที โดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง ทำให้การสรุปไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

- ทีมพี่เลี้ยงได้เน้นย้ำในเรื่องของการจดบันทึกข้อมูลในครั้งต่อไปให้มีการจดบันทึกข้อมูลให้ละเอียด โดยเฉพาะประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และควรจัดการให้เป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการสืบค้น เพราะการจดบันทึกการทำกิจกรรมเป็นเสมือนหัวใจของงานวิจัย เพราะข้อมูลที่จะนำมาเสนอจะสมบูรณ์ จะถูกต้องมากน้อยแค่ไหนล้วนขึ้นอยู่กับกรจดบันทึกที่สมบูรณ์ของแต่ละเวทีด้วยเช่นกัน
- ทีมที่ปรึกษาได้แนะนำเรื่องการเรียบเรียงสิ่งที่นำเสนอใหม่ให้ดูง่ายขึ้น เช่นในเรื่องของกรอบและประเด็นที่จะนำเสนอ ดังกรอบไม่ให้ออกนอกวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.10 แผนกิจกรรมของโครงการในระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2

การดำเนินโครงการวิจัยนี้ได้กำหนดแผนการดำเนินงานเป็นสองระยะดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว ซึ่งการดำเนินงานทั้งสองระยะนั้นเป็นขั้นตอนและกระบวนการที่ต่อเนื่องจากระยะที่ 1 ทีมวิจัยได้จัดทำแผนการดำเนินงานทั้งสองระยะในรูปแบบตารางเพื่อความเข้าใจของทีมงาน และผู้ต้องการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กิจกรรม ช่วง 6 เดือนแรกในระยะที่ 1 โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลิตผลจากถั่วเหลือง ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านบนสันติชล

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ตารางที่ 2 กิจกรรมดำเนินงาน ช่วง 6 เดือนแรก

โครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลิตผลจากถั่วเหลือง ด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนานบ้านสันติชล

กิจกรรม/ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
1.จัดเวทีเพื่อพัฒนารูปแบบการวิจัย 1.1 คณะทำงานและภาคีร่วมกัน กำหนดสาระ ข้อมูล และ ประเด็น 1.2 กิจกรรมประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการวิจัย 1.3 ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลองค์ความรู้ ท้องถิ่น จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1.เพื่อทบทวนคำถามการวิจัยและวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน 2.เพื่อกำหนดสาระ ข้อมูล และประเด็นการวิจัย 3.เพื่อสร้างความเข้าใจแนวทางการวิจัยร่วมกัน	1.ประชุมกลุ่มแกนนำและทีมวิจัย 2.ชี้แจงและแลกเปลี่ยนรูปแบบวิธีการกระบวนการการวิจัย	กลุ่มแกนนำและทีมวิจัยเข้าใจแนวทางการวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน	1.กลุ่มแกนนำทีมวิจัยชาวบ้านเข้าร่วมประชุมจำนวน 50 คน 2.มีรูปแบบการเก็บข้อมูล	1 วัน

กิจกรรม/ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
2.ศึกษาข้อมูล ศักยภาพ และ ข้อจำกัดของชุมชนในการผลิตถั่ว เหลือง และภูมิปัญญา วัฒนธรรม ของชุมชนในการผลิตและแปรรูป ถั่วเหลือง จัดเวที ขึ้น 3 เวที (2 วัน/ 1 เวที)	1.เพื่อศึกษาสถานการณ์ การผลิตถั่วเหลืองของ ชุมชน 2.เพื่อค้นหาข้อมูล ศักยภาพและข้อจำกัด ของ ชุมชนในการผลิตถั่ว เหลือง 2.เพื่อค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ ผลิตและแปรรูปถั่วเหลือง ของชาวจีนยูนนาน	1.จัดเวทีชุมชนระดม ความคิด แลกเปลี่ยน เรียนรู้,การสนทนา กลุ่ม,การสัมภาษณ์เชิง ลึก ในประเด็นต่อไปนี้ - สถานการณ์ด้านการ ผลิตถั่วเหลือง - องค์ความรู้ ภูมิ ปัญญาในการผลิตแปรรูปถั่วเหลือง -วิเคราะห์จุดแข็ง ศักยภาพจุดอ่อนและ อุปสรรคของชุมชน 2.แบ่งกลุ่มย่อยและ ระดมความคิดร่วมกัน 3.นำเสนอในกลุ่มใหญ่	1.ได้ข้อมูลสถานการณ์ ด้านการผลิต และข้อมูล ด้าน ศักยภาพ ข้อจำกัด ของชุมชน ในการผลิต และแปรรูปถั่วเหลือง 2.ได้องค์ความรู้ภูมิ ปัญญาในการจัดการ ผลผลิตจากถั่วเหลือง 3.เกิดเวทีชุมชน เป็นเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใน ชุมชน	1.การประชุมกลุ่มโดยมี ผู้เข้าร่วมดังนี้ ■ ทีมนักวิจัยหลัก ■ ทีมนักวิจัยร่วม ■ ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ 2.เกิดเวทีชุมชน เป็นเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใน ชุมชน	2 วัน (6วัน)

กิจกรรม/ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
3.สัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นต่างๆ ดังนี้ - การจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยภูมิปัญญาดั้งเดิม - รูปแบบการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน - สถานการณ์การจำหน่ายและบริโภคผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองภายในชุมชน	<u>เพื่อให้ได้ข้อมูล</u> - การจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยภูมิปัญญาดั้งเดิม - รูปแบบการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน - สถานการณ์การจำหน่ายและบริโภคผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองภายในชุมชน	สัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview)	ได้ข้อมูลการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยภูมิปัญญาดั้งเดิมและรูปแบบการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน	ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่กำหนดไว้	
4. ศึกษาสถานการณ์ด้านการตลาด (การจำหน่ายและการบริโภค) ภายนอกชุมชน	- เพื่อศึกษาสถานการณ์การจำหน่ายและความต้องการในการบริโภค ผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลือง - เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการตลาดภายในชุมชน	สำรวจข้อมูลจากแหล่งร้านค้าร้านอาหารกลุ่มผู้บริโภคทั้งภายในอ.ปายและจ.มส - ประสานเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ด้านการตลาดมาแลกเปลี่ยนให้ความรู้กับชุมชน	-ชุมชนรู้สถานการณ์ด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ถั่วเหลืองทั้งภายในและภายนอกชุมชน -ชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจในระบบกลไกการตลาดของสินค้า	-ชุมชนมีข้อมูลสถานการณ์ด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ถั่วเหลืองทั้งภายในและภายนอกชุมชน -ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบกลไกการตลาดของสินค้าผลิตภัณฑ์แปรรูป	ช่วงสัปดาห์ที่10 – 15 ของการดำเนินงาน

กิจกรรม/ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
5.เวทีแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาด้าน การจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง □ วิทยากรให้ความรู้ในการพัฒนากระบวนการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง □ เวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างผู้รู้กับผู้สนใจ เรียนรู้	1.เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองและนำมาประยุกต์ใช้ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสม 2.เพื่อให้ชุมชนเกิดเวทีการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้รู้และผู้สนใจเรียนรู้ได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้	1.จัดการฝึกอบรมการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลือง 2.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามอรัยาศัย	ชุมชนมีศักยภาพและมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองโดยผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสม	1.การจัดการฝึกอบรมมีผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม 30 คน 2.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวนผู้เข้าร่วมจำนวน 50 คน	1.การฝึกอบรม 2 วัน 2.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2 วัน
6. จัดเวทีสรุปบทเรียน และ คืบข้อมูลสู่ชุมชน	1.เพื่อนำเสนอข้อมูลหลังจากการพัฒนาศักยภาพชุมชน 2.เพื่อสรุปบทเรียนและวางรูปแบบการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองที่สอดคล้องกับ ศักยภาพชุมชน	ดำเนินการจัดทำเวทีระดมความคิด และเวทีคืบข้อมูลสู่ชุมชน	ชุมชนได้สรุปบทเรียนและใช้ข้อมูลนำไปวางรูปแบบการดำเนินงาน	มีการแสดงความคิดเห็นข้อเสนอจากตัวแทนชุมชน	2 วัน

7. ปรับปรุงแก้ไขข้อมูลรายงานการวิจัยเป็นรูปเล่ม	เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล	ผู้ช่วยวิจัยรวบรวมข้อมูลของตนเองจากทีมวิจัยเพื่อนำมาเขียนรายงาน	รายงานการวิจัย	1.ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและครบถ้วน 2.คุณภาพการเขียนรายงานการวิจัยของนักวิจัย	7 วัน
8.ประชุมเพื่อติดตามความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรค	เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการตลอดจนรับทราบปัญหาและอุปสรรค และหาแนวทางแก้ไข	1.รายงานความก้าวหน้าการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน 2.พิจารณาดำเนินการแก้ไขร่วมกัน	1.ทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน 2.ผู้ช่วยทีมวิจัย และทีมวิจัยมีความพร้อมและเข้าใจในกระบวนการวิจัยมากขึ้น	รายงานบันทึกการประชุม	6 เดือน (เดือนละ 1 ครั้ง)

ตารางที่ 3 กิจกรรมการดำเนินงาน ระยะที่ 2

โครงการวิจัย โครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน”

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
1.การทบทวนข้อมูลการศึกษาวิจัย แก่ชุมชน ใน การศึกษาวิจัย ระยะที่ 1 และการวิเคราะห์ แผนการดำเนินการระยะ ที่ 2 ตามแผนพัฒนา ระบบการผลิตผลผลิต แปรรูป ถั่วเหลือง 2.การติดตามเชิงลึกกับ กลุ่มผู้รู้ต่อเนื่องจากเวที ทบทวนแผนเพื่อกำหนด รายละเอียดการ ดำเนินการในแต่ละกลุ่ม	1.เพื่อให้มีเวทีการ นำเสนอผลงานวิจัยแก่ ชุมชนวิจัย ร่วมวิเคราะห์ และตรวจสอบข้อมูล ร่วมกันกับทีมวิจัย 2.เพื่อทบทวนการ วิเคราะห์ ตามแผน แผนการปฏิบัติงาน พัฒนารูปแบบการแปรรูปผลผลิตทาง การเกษตร	1.ประชุมกลุ่มวิจัยเพื่อ วางแผนการจัดทำเวที กำหนดวัน เวลาและ สถานที่ในการนำเสนอ ผลงาน 2.นำเสนอผลงานและ แลกเปลี่ยนระหว่างทีม วิจัยกับชุมชน 3.สรุปและวิเคราะห์ผล หลังกิจกรรม	1. ชุมชนได้มีเวทีในการ เรียนรู้ร่วมกัน 2. ข้อมูลได้รับการ นำเสนอและ วิเคราะห์ข้อมูลแบบมี ส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่ การบันทึกข้อมูล เป็น องค์ความรู้ของ ชุมชนต่อไป 3. ได้ทราบข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจาก คนนอก กระบวนการวิจัย เพื่อ นำไปสู่การวางแผน และสรุปบทเรียนการ ทำงานต่อไป	1. มีการประชุม เตรียมการจัดทำเวที โดยทีมวิจัย 2. เกิดเวทีการนำเสนอ ผลการดำเนินงาน 3. มีผู้เข้าร่วมเวทีซึ่ง ประกอบด้วย ทีมวิจัย และชุมชน ตลอดจน บุคคล องค์กรที่ เกี่ยวข้องตลอดจน ผู้สนใจเรียนรู้ใน กระบวนการวิจัย	- จัดเวที 1 วัน - ติดตามกลุ่มผู้รู้ หลังจัด เวที ใช้ระยะเวลาพูดคุย ทำความเข้าใจภายใน 1 สัปดาห์

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
3. เวทีเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเยาวชนกับผู้รู้ การผลิตผลผลิตเกษตร แปรรูป	เพื่อให้มีเวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมี ส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ทีมวิจัย และผู้รู้ในชุมชน ประเด็น “การแปรรูป ผลิตผลทางการเกษตร โดยภูมิปัญญาชาวจีนยูน นาน” เพื่อการสืบทอด และฟื้นฟูองค์ความรู้	1. ประชุมกลุ่มวิจัยเพื่อ เตรียมจัดกระบวนการ เรียนรู้ 2. กำหนดกิจกรรมในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน 3. กำหนดสถานที่ เวลา ในการจัดเวที 4. สรุปประเด็นและองค์ ความรู้ โดยการสังเกต แบบมีส่วนร่วม 5. สรุปและวิเคราะห์ผล หลังกิจกรรม	1. เยาวชน ทีมวิจัย ได้ร่วม เรียนรู้ “การแปรรูป ผลิตผลทางการเกษตร โดยภูมิปัญญาชาวจีน ยูนนาน” โดยตรงกับผู้รู้ ในชุมชน 2. เยาวชน ทีมวิจัย ตลอดจนผู้รู้มีความ ภาคภูมิใจ และมี กระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง เป็นธรรมชาติ 3. เยาวชนได้รับการสื บทองค์ความรู้	1. มีการประชุมทีมวิจัย 2. มีเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีผู้เข้าร่วมเวที ซึ่งประกอบด้วย ทีม วิจัย และชุมชน ผู้รู้ ท้องถิ่น บุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจ เรียนรู้ใน กระบวนการวิจัย	จำนวน 2 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
4.การพัฒนาศักยภาพการผลิตผลผลิตเกษตรแปรรูปผสานระหว่างองค์ความรู้ใหม่กับองค์ความรู้เดิมการผลิตผลผลิตเกษตรแปรรูป	เพื่อให้มีเวทีการพัฒนาศักยภาพการผลิตผลผลิตเกษตรแปรรูป โดยผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ใหม่กับองค์ความรู้ดั้งเดิม อันจะนำไปสู่มาตรฐานการผลิตสินค้าชุมชน ได้แก่ หีบห่อ บรรจุภัณฑ์ ความสะอาด คุณค่าทางสารอาหาร	1. ประชุมกลุ่มวิจัยเพื่อเตรียมจัดเวทีพัฒนาศักยภาพ 2. กำหนดกิจกรรมและวิธีการพัฒนาศักยภาพชุมชน 3. กำหนดสถานที่ เวลา ในการจัดเวที 4. ดำเนินการจัดทำเวทีพัฒนาศักยภาพ 5. สรุปและวิเคราะห์ผลหลังกิจกรรม	1. เยาวชน ทีมวิจัย ผู้รู้ การแปรรูป ได้ร่วมเรียนรู้ “การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรโดยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน” ผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ จากวิทยากรภายนอก 2. เยาวชน ทีมวิจัย ตลอดจนผู้รู้มีได้ประสบการณ์และความรู้ใหม่ในการพัฒนาปรับปรุงวิธีการผลิตเพื่อรองรับการทำสินค้าชุมชน	1. มีการประชุมทีมวิจัย 2. มีเวทีการพัฒนาศักยภาพชุมชนมีผู้เข้าร่วมเวทีซึ่งประกอบด้วย ทีมวิจัย และชุมชน ผู้รู้ท้องถิ่น บุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย	จำนวน 2 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
5. เวทีกำหนดรูปแบบ แนวทางการนำเสนอ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาใน การทำผลิตภัณฑ์แปรรูป ถั่วเหลือง ในศูนย์ วัฒนธรรมจันทุนนาน และการพัฒนา เมนูอาหารที่ทำจาก ผลิตภัณฑ์แปรรูปถั่ว เหลืองในศูนย์อาหาร ชุมชน	1. เพื่อสร้างการมีส่วน ร่วมในการกำหนด รูปแบบการนำเสนอ องค์ความรู้ฯ ภายใน ศูนย์วัฒนธรรมฯ 2. เพื่อร่วมกันพัฒนา- สร้างเมนูอาหารที่ใช้ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจาก ถั่วเหลือง	1. ประชุมกลุ่มวิจัยและ ผู้เกี่ยวข้อง 2. กำหนดขั้นตอนการ ทำงาน 3. ทดลองพัฒนา เมนูอาหารฯ 4. ติดตามประเมินผล ความพึงพอใจเป็น ระยะ	1. การมีส่วนร่วมในการ กำหนดรูปแบบการ นำเสนอองค์ความรู้ฯ ภายในศูนย์ วัฒนธรรมฯ 2. เป็นแนวทางการใน การพัฒนา สื่อสาร ผลิตภัณฑ์แปรรูปจาก ถั่วเหลืองด้วยภูมิ ปัญญาให้เป็นที่รู้จัก ของคนทั่วไป	1. การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินกิจกรรม ภายในศูนย์ฯ 2. ชนิดเมนูอาหารและ ความนิยมของ ผู้บริโภค	ช่วงก่อนฤดูกาล ท่องเที่ยว

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
6. เวทีการแลกเปลี่ยน ความรู้กับกลุ่มผู้ชุมชน จีนยูนนานบ้านรุ่งอรุณ และการคัดสรร ผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้า เกษตร เพื่อเข้าสู่การผลิต เป็นสินค้าของชุมชน	1.เพื่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างชุมชนจีนยูน นาน 2.เพื่อให้มีเวทีการค้า สรร ผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ สามารถนำมาเป็นสินค้า ชุมชนได้	1. ประชุมกลุ่มวิจัยเพื่อ เตรียมการจัดเวทีคัด สรรผลิตภัณฑ์แปรรูป 2. กำหนดกิจกรรมในการ คัดสรรผลิตภัณฑ์ 3. กำหนดสถานที่ เวลา ในการจัดเวที 4. ดำเนินการคัดสรรโดย การประกวดการทำ สินค้าแปรรูปจากถั่ว เหลือง 5. สรุปและวิเคราะห์ผล หลังกิจกรรม	1. เยาวชน ทีมวิจัย ผู้รู้ การแปรรูป ได้ร่วม เรียนรู้ 2. เกิดความสัมพันธ ความภาคภูมิใจ และ ความตระหนักในภูมิ ปัญญาของตนเอง 3. ได้ผลิตภัณฑ์ สูตร การทำถั่วเหลืองแปร รูปที่เป็นมาตรฐาน นำไปสู่การพัฒนา เป็นสินค้าชุมชนได้	1. มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างชุมชน 2. มีการจัดเวทีการค้า สรรผลิตภัณฑ์แปร รูป 3. ได้ผลิตภัณฑ์ สูตร การทำถั่วเหลืองแปร รูป	จำนวน 2 วัน
7. การจัดทำแนวทางการ พัฒนาต่อเนื่องด้าน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ฯ ที่คัดเลือก	เพื่อให้มีแนวทางการ ดำเนินงานเพื่อพัฒนาตัว ผลิตภัณฑ์ที่ต่อเนื่อง	ประชุมกลุ่มวิจัยและ ผู้เกี่ยวข้องเพื่อกำหนด รูปแบบการดำเนิน ต่อเนื่อง	มีแนวทางการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ ที่ต่อเนื่อง	1. มีกลุ่มผู้ดำเนินการ 2. ได้กลุ่มผู้สนับสนุน	จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน/วิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
8. เวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปบทเรียนการศึกษาวิจัย	เพื่อให้มีเวทีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัย และเตรียมข้อมูลในการจัดทำรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์	ประชุมกลุ่มวิจยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และถอดบทเรียนร่วมกัน	ได้ชุดข้อมูลที่วิเคราะห์สังเคราะห์จากกระบวนการศึกษาวิจัย	มีการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล และมีผู้เข้าร่วมอันประกอบด้วยทีมที่ปรึกษา ทีมวิจัยและผู้สนใจเรียนรู้	จำนวน 1 วัน
9. การประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการศึกษาวิจัย	1. เพื่อให้มีเวทีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยในแต่ละเดือน 2. เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการศึกษาวิจัย	ประชุมกลุ่มวิจยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และถอดบทเรียนร่วมกัน	ได้ร่วมกันสรุปผลการดำเนินการศึกษาวิจัยและติดตามความก้าวหน้าในการวิจัย	ประชุมเดือนละ 1 ครั้ง และมีผู้เข้าร่วมอันประกอบด้วยทีมที่ปรึกษา ทีมวิจัย	จำนวน 1 ครั้งต่อเดือน ในระยะที่ 2

บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

ด้วยแรงผลักดันจากภายในที่ชาวบ้านมีความต้องการที่จะเปิดตัวชุมชนสู่สังคมภายนอก และความคาดหวังให้สังคมภายนอกเข้าใจชุมชนให้เกิดมุมมองใหม่ๆ ที่ดีกว่าการมองเฉพาะในเรื่องของการเป็นแหล่งพักพิงเสด็จเสด็จใหญ่อันคับคั่งๆ ของประเทศไทย บวกกับแรงผลักดันภายนอกไม่ว่าจะเป็นการกดดันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนรับผิดชอบในเรื่องของการปราบปรามยาเสพติด เช่นทหารและตำรวจ ด้วยแรงกดดันและผลักดันเหล่านั้น ชุมชนจึงมีความพยายามที่จะเปิดตัวชุมชนด้วยวิธีการใช้ช่องทางของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. เป็นผู้สนับสนุน ผ่านศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และยังมีหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อีกหลายหน่วยงานร่วมสนับสนุนงานเชิงพัฒนาแก่ชุมชน มีการทำประชาคมหมู่บ้านถึงประเด็นในการเปิดตัวหรือประเด็นในการวิจัยที่เหมาะสมกับชุมชน ชุมชนอยากจะเปิดตัวสู่การท่องเที่ยว แต่เนื่องจากว่าประเด็นการท่องเที่ยวเป็นประเด็นที่มีการดำเนินงานอยู่หลายพื้นที่แล้วซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดตัวพร้อมๆ กับชุมชนสันติชล ชุมชนจึงเลือกที่จะทำการศึกษาแนวทางพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน เป็นเรื่องร่วมหลักที่สามารถเชื่อมสู่การท่องเที่ยว และยังสามารถสร้างรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

การดำเนินงานในโครงการวิจัยฯ แบ่งเป็น 2 ระยะ ซึ่งได้รวบรวมผลการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

ผลการดำเนินงานระยะที่ 1

4.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการแปรรูปถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน

4.1.1 การผลิตถั่วเหลืองบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานการณ์การผลิต

พันธุ์ถั่วเหลือง

พันธุ์ถั่วเหลืองดั้งเดิมของชุมชนที่นิยมปลูกกันมีชื่อเรียกว่า พันธุ์ดำดำ (สจ.4) ลักษณะเมล็ดมีขนาดเล็กเป็นจุดสีดำ หรือ ดาสีดำ แต่ถั่วเหลืองพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมในปัจจุบัน จะมีราคาดีกว่ามีชื่อเรียกว่า พันธุ์ดาแดง (เชียงใหม่ 60) สาเหตุที่ดีกว่าและส่งเสริมให้มีการปลูกในชุมชนเพราะเมล็ดของพันธุ์ดาแดง นั้นมีขนาดใหญ่กว่า และได้ผลผลิตมากกว่าแต่การนำมาแปรรูป ไม่แตกต่างกัน

ฤดูกาลปลูก

ถั่วเหลืองที่หมู่บ้านสันติชลจะทำการลงมือปลูกในช่วงฤดูฝน ประมาณปลายเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละปีนั้น ฝนจะตกในช่วงเวลาไหน เพราะการปลูกในฤดูกาลต้องอาศัยน้ำฝนเป็น

หลัก ในการหล่อเลี้ยง ซึ่งถ้าเหลือจะใช้เวลาในการเจริญเติบโตจนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้นั้นต้องใช้เวลาทั้งหมด 4 เดือน

การเตรียมพื้นที่

- 1) การเลือกพื้นที่ ถ้าจะให้ดีต้องเป็นพื้นที่ที่เป็นดินเหนียว มีกลวิธีคือการคายหญ้าทิ้งไว้ให้เศษหญ้าแห้งแล้วสุ่มไฟเผา ซึ่งถ้าจะกลายเป็นปุ๋ย และการดูแลเรื่องวัชพืชทำได้สะดวก
- 2) เนื่องจากการทำเกษตรที่บ้านสันติชลยังอาศัยเคมีเข้ามาช่วยเพื่อประหยัดแรงงาน และประหยัดเวลาผู้ให้ข้อมูลจึงให้ข้อมูลในส่วนของการทำด้วยการพึ่งพาเทคโนโลยีทางด้านเคมีเป็นหลักพ่นยาฆ่าหญ้าทั่วสวน ส่วนมากนิยมใช้ กรัสม็อกโซน ทิ้งไว้ 1-2 วัน

การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์

- 1) การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์นั้นใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ไม่เกิน 1 ปี การเก็บเมล็ดสำหรับทำพันธุ์ มีวิธีการคือการใส่กระสอบที่โปร่ง ลมสามารถผ่านเข้าได้ เก็บไว้ในที่ร่มและแห้ง ไม่ให้โดนแสงแดด
- 2) การคัดเมล็ดก่อนนำไปปลูกใช้วิธีการคัดโดยกระด้งคัดเอาเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ออก เลือกเฉพาะเมล็ดที่สมบูรณ์

การปลูก

อุปกรณ์การปลูก มีเหล็กคล้ายเสียมขนาดเล็กเท่าฝ่ามือ เป็นรูปครึ่งวงกลม ด้ามทำจากไม้ไผ่ ความยาว ประมาณ 5-6 เมตร ใช้กระทุ้งดิน และปล่อยเมล็ดลงไป อุปกรณ์ชนิดนี้นิยมใช้เฉพาะ คนชนเผ่าพื้นที่สูงเท่านั้น

วิธีการปลูก

ส่วนมากการปลูก จะปลูกเป็นคู่ชาย หญิง ฝ่ายชายจะถือเสียมเดินข้างหน้า ใช้เสียมขุด หลุม โดยแต่ละหลุมขุด 1 ครั้ง ความลึกของหลุมที่ได้ ประมาณ 5 ซม. กว้างหนึ่งประมาณ 2 หลุม(ห่างกันแต่ละหลุม 20-30 ซม. แล้วแต่ความชำนาญของผู้ขุด) ผู้หญิงจะสะพายย่ามเดินตามหลัง ใช้มือซ้ายจับปากถุงไว้ มือขวาล้วงเมล็ดถั่วเหลืองออกมา หยอดลงแต่ละหลุมๆละ 4-5 เมล็ด โดยใช้มือข้างเดียว เร็วซ้ำ แล้วแต่ความชำนาญ

ดินจากการขุดหลุมต่อไปของฝ่ายชาย จะดีดกลับไปกลบหลุมถั่วที่ฝ่ายหญิงหยอด ไว้พอดี ทำไปเรื่อยๆ จนหมดพื้นที่ที่เตรียมไว้ จากนั้น จะตัดกิ่งไม้สดที่มีก้านใบ มากๆ มาช่วยกันกวาดดินกลบหลุมถั่วอีกครั้ง รอบประมาณ 7-10 วัน ถ้าง่วงอกไม่ดี ก็ต้องมีการปลูกซ่อมใหม่

การดูแลรักษา

เมื่อต้นถั่วโต หลังปลูกประมาณ 1-1 1/2 เดือน ต้องมีการกำจัดวัชพืช วิธีการกำจัดวัชพืชมี 2 แบบ

คือใช้จอบถางหญ้าบริเวณรอบ ๆ ต้นถั่ว รวมทั้งพรวนดินไปด้วย แต่วิธีนี้ไม่ค่อยนิยมใช้เนื่องจากใช้แรงงานมากและหญ้างอกใหม่เร็ว วิธีที่สองคือใช้ยาฆ่าหญ้าฉีดพ่นระหว่างต้นถั่ว ข้อสำคัญอย่าให้ยาถูกต้นถั่ว โดยใช้อุปกรณ์ครอบหัวพ่นเพื่อไม่ให้ยากระจายและกดกระบอกยาให้ต่ำลง หรือบางพื้นที่ที่มีหญ้ามาก ก่อนถั่วออกดอกใช้เกี่ยวเกี่ยวหญ้าทิ้ง จากนั้นรอจนถั่วเก็บเกี่ยวได้ สังเกตจากใบต้นถั่วแห้งและรวมหมดต้นฟักถั่วและลำต้นเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล

วิธีเก็บเกี่ยว

- 1) ใช้มือถอนออก วางไว้เป็นกองๆ
- 2) มัดด้วยไม้ตอก ตามขนาดที่ต้องการ
- 3) ใช้แรงงานคนในการนำถั่วมากองรวมกัน เพื่อใช้เครื่องไม่ถั่วมา โม่แยกเปลือก ในสมัยดั้งเดิมจะนำต้นถั่วมาตากไว้บนผ้าใบ จนแห้งกรอบ จากนั้นใช้ไม้ขนาดยาว 2 เมตรช่วยกันตี ให้เปลือกถั่วแตกออก จากนั้นใช้มือสาวกากของลำต้นออก จากนั้นใช้กระด้ง พัดเศษเปลือกถั่วออก

การเก็บรักษา

- 1) สำหรับปัจจุบัน เจ้าของโม่มักรับซื้อเอง โม่เสร็จดวงวัด คิดราคาให้ตามที่ตกลงกัน
- 2) ถ้าไม่ขาย ต้องนำมาตากแดดให้แห้งสนิท ถ้าแดดดี ประมาณ 2-3 วัน บรรจุในกระสอบ
- 3) ถ้าจะเก็บไว้นานต้องบรรจุในกระสอบที่โปร่ง รวมทั้งที่จะนำมาใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ด้วย

การจำหน่าย

- 1) ส่วนมากเจ้าของโม่จะรับซื้อเกือบทั้งหมด แต่ถ้าในปีนั้นๆราคา ถั่วเหลืองไม่ดี หรือล้นตลาด เกษตรกรมักจะโดนกดราคามาก
- 2) ส่วนน้อยจะเก็บไว้จำหน่ายปลีกเนื่องจากราคาดี เก็บไว้แปรรูป และทำพันธุ์ ไม่มีพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านรับซื้อ หรือนำไปจำหน่ายนอกหมู่บ้าน
- 3) ราคาขาย กิโลกรัม 8-10 บาท(พ.ศ.2548) แล้วแต่คุณภาพของถั่ว โดยพ่อค้าเป็นคนตีราคาให้เอง

4.1.2 วิเคราะห์ผลจากแบบสอบถาม

จากการสำรวจเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองทุกคนในหมู่บ้าน ช่วงการผลิตปี 2549

ข้อมูลทั่วไป

- เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองจำนวน 35 หลังคาเรือน
- ปลูกพันธุ์ตาแดง 26 หลังคาเรือน
- พันธุ์ดำ 9 หลังคาเรือน
- พื้นที่ปลูกทั้งหมด 255 ไร่
- ใช้เมล็ดพันธุ์ในการปลูกทั้งสิ้น 104 ถัง คิดเป็น 1,560 กิโลกรัม
(1 ถัง มีประมาณ 15 กิโลกรัม)

หมวดค่าใช้จ่าย (ต้นทุนการผลิต)

ตารางที่ 4.1.2 ต้นทุนการผลิตถั่วเหลือง ปี 2549 บ้านสันติชล (เฉพาะค่าใช้จ่ายเงินสด)

รายการ	รายจ่ายเงินสด (รวม)	รายจ่ายเงินสด (เฉลี่ยต่อไร่)	ร้อยละ
1. ค่าสารเคมีฆ่าหญ้า ฆ่าแมลงเป็นมูลค่า	64,945	255	23.8
2. ค่าปุ๋ย เป็นมูลค่า	8,370	33	3.1
3. ค่าแรงในการปลูกถั่วเหลือง	68,100	267	25.0
4. ค่าแรงในการเก็บเกี่ยว	95,400	374	35.0
5. ค่าแรงในการดูแลการปลูกถั่วเหลือง	35,850	141	13.2
รวมค่าใช้จ่าย	272,665	1,070	100

หมวดรายได้

- ผลผลิตถั่วเหลืองที่ได้ รวม 56,668 กิโลกรัม (เฉลี่ย/ ไร่ 222 กิโลกรัม)
- เก็บไว้ทำพันธุ์และแปรรูป รวม 2,798 กิโลกรัม (ร้อยละ 5 ของผลผลิต)
- ขาย รวม 53,870 กิโลกรัม (ร้อยละ 95 ของผลผลิต)
- ราคาขาย (บาทต่อกิโลกรัม) 7 - 10 บาท (เฉลี่ย 8.5 บาท)
- รายได้จากการขาย รวม 457,895 บาท (เฉลี่ย 1,796 บาท/ ไร่)

รายได้สุทธิ(รวมรายได้หักรายจ่าย) รวม 185,230 บาท (เฉลี่ย/ ไร่ 726 บาท)

เฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนจากการปลูกถั่วเหลืองขายเมล็ด 5,292.28 บาท / ครัวเรือน

4.2 การแปรรูปผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาจีนยูนนานบ้านสันติชล

ชนชาวจีนยูนนานมีภูมิปัญญาในเรื่องของการแปรรูปอาหารหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการถนอมอาหารไว้รับประทานในช่วงระยะเวลาต่างๆ ตลอดปี ในกระบวนการวิจัยนั้นได้มีการศึกษาภูมิปัญญาในส่วนของการแปรรูปถั่วเหลืองเพื่อเป็นอาหาร ซึ่งได้รวบรวมจากปราชญ์ชุมชนผู้มีความรู้ในเรื่องการแปรรูปถั่วเหลืองที่สำคัญไว้ดังนี้

4.2.1 น้ำเต้าหู้ ภาษาจีน เรียก “โถ้วเจียง”

วัตถุดิบ

1. ถั่วเหลือง 1 ลิตร
2. น้ำสะอาด 10 ลิตร
3. น้ำตาล

อุปกรณ์

1. เครื่องโม่
2. กะละมัง
3. ถังน้ำ
4. ผ้าขาวบาง
5. กระทะ

วิธีทำ

1. นำถั่วแช่น้ำไว้ 1 คืน
2. เอาถั่วที่แช่ไว้มาโม่ด้วยเครื่องโม่ให้ละเอียด

โม้เปลือก

โม้ละเอียด

3. นำน้ำสะอาดไปต้มให้เดือด ผสมถั่วที่ผ่านการโม้แล้วคนให้ผสมกันอย่างดี
4. ผูกผ้าขาวบางที่มุ่มทั้งสี่ด้านแขวนไว้ เอากะละมังมารองด้านล่างได้

5. เทถั่วลงไปเพื่อกรองเอาแต่น้ำ ถ้ายังข้นมากอาจเอากากถั่วมาผสมน้ำเดือดใหม่และกรองอีกครั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอน เอาแต่ส่วนที่ตกตะกอนมาใช้

6. เอน้ำถั่วที่ผ่านการกรองแล้ว มาต้มให้เดือด ผสมน้ำตาลทราย ตามความหวานที่ต้องการ

การเก็บ

1. ไม่นิยมทำเก็บ ส่วนมากทำตอนเช้ามีด ใส่ในหม้อไปต้มขายที่ตลาด ตักแบ่งใส่ถุงพลาสติก
2. สำหรับทำดื่มในบ้าน หรือให้หญิงหลังคลอดดื่มแทนน้ำ จะบรรจุในกระติกน้ำร้อน แต่จะไม่ให้มีรสหวาน เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทำให้มดลูกเข้าอู่ช้า

ความเชื่อ/คุณค่าทางอาหาร

มีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง นิยมทานตอนเช้า

4.2.2 ฟองเต้าหู้ ภาษาจีน เรียก “โถ้วฝูฟี่”

วัตถุดิบ

1. ถั่วเหลือง 9 ลิตร
2. น้ำ 75 ลิตร

อุปกรณ์

1. เครื่องโม่
2. กะละมัง
3. ถังน้ำ
4. ผ้าขาวบาง
5. กระทะ

วิธีทำ

1. ขั้นตอนการทำ เหมือนการทำน้ำเต้าหู้ แต่ปริมาณน้ำที่ใช้จะน้อยลงเพื่อให้ข้นกว่า ต่างกันแต่ในขณะต้มให้เดือดจะไม่คน และไม่ใส่น้ำตาล
2. เมื่อต้มให้เดือด จนกระทั่งมองเห็นเป็นแผ่นไขมันของถั่วลอยขึ้นมาเป็นแผ่น ใช้ตะเกียบยาวๆ กีบแผ่นไขมันขึ้นมา ต้มให้เดือดไปเรื่อยๆ จนไม่มีแผ่นไขมันถั่วลอยขึ้นมา และน้ำถั่วเริ่มใส
3. นำไปผึ่งแดด พอเริ่มแห้งหมาดๆ นำมาตัดตามรูปทรงที่ต้องการ
4. จากนั้นนำไปตากแดดต่อให้แห้งสนิท

การเก็บ

1. นำใส่ถุงพลาสติกที่สะอาด มัดเก็บไว้
2. สามารถเก็บได้นานเป็นปี โดยไม่ต้องแช่ตู้เย็น

การนำมาปรุงอาหาร

1. ใช้ใส่แกงจืด
2. เป็นส่วนประกอบในสุกี้unnan(ข้าวโกว)

ความเชื่อ/คุณค่าทางอาหาร

มีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง

4.2.3 เต้าหู้ก้อนสด ภาษาจีน เรียก “เปอะ ไต้ฝู”สด

วัตถุดิบ

1. ถั่วเหลือง 9 ลิตร
2. น้ำ 75 ลิตร
3. ซีโอเกา (แคลเซียมซัลเฟต) 5 ช้อนโต๊ะ

อุปกรณ์

1. เครื่องโม่
2. กะละมัง
3. ถังน้ำ
4. ผ้าขาวบาง
5. กระทะ
6. แม่พิมพ์ไม้
7. ก้อนหิน หรือกะละมังขนาดใหญ่

วิธีทำ

1. ขั้นตอนการทำ ข้อ 1- ข้อ 5 เหมือนการทำน้ำเต้าหู้
2. เอน้ำถั่วเหลืองที่กรองแล้วมาตั้งไฟให้เดือด นานประมาณ 5 นาที
3. เอาช้อนเกามาละลายน้ำ ใส่ไว้ในกะละมัง
4. ใช้ขันน้ำตักน้ำถั่วเหลืองจากกระทะใส่ลงไปในกะละมังที่มีน้ำชื้อเกาอยู่ กวนให้เข้ากัน
5. ทิ้งไว้ประมาณ 30 นาที น้ำถั่วเหลืองจะรวมตัวคล้ายวุ้น ซึ่งในขั้นตอนนี้อะมากินได้ และคนจีนส่วนใหญ่นิยมกินกัน เรียกว่าสมองเต้าหู้(เต้าฝูเน่า) คนไทยเรียก เต้าฮวย
6. นำน้ำถั่วเหลือง จากข้อ 5 เทลงพิมพ์ไม้ ใช้ผ้าขาวบางปูทับด้านบน
7. เอาฝาพิมพ์ปิดลงไป ทับด้วยก้อนหิน หรือ ใช้กะละมังขนาดใหญ่ใส่น้ำทับไว้เพื่อรีดน้ำออก
8. ทิ้งไว้ 2 ชั่วโมง ใช้มีดตัดเต้าหู้จากในพิมพ์ ออกมา แล้วตัดซ้ำ ตามขนาดที่ต้องการ

ผลผลิตที่ได้

1. เอาไปขายสดที่ตลาดทั้งใน/นอกหมู่บ้าน ก้อนละ 10 บาท หนักประมาณ 2 กิโล
2. นำมาปรุงอาหาร ทั้ง ผัด แกง ทอด

การเก็บ

ไม่ใส่ตู้เย็น เก็บไว้ได้ 1 วัน ใส่ตู้เย็นเก็บไว้ได้ 3 วัน

ความเชื่อ/คุณค่าทางอาหาร

1. ทำให้ร่างกายแข็งแรง
2. มีประโยชน์ต่อร่างกาย

ชื้อเกาและชื้อเกาปั่น

4.2.4 เต้าหู้ยี้/เต้าหู้ทรงเครื่อง ภาษาจีน เรียก “โต่วฝู”

วัตถุดิบ

1. เต้าหู้สด ที่แปรรูปจากถั่วเหลือง 9 ลิตร
2. เครื่องปรุง
 - 2.1 เกล้าโกว ½ กก.
 - 2.2 เม็ดผักชี 3 ชีด
 - 2.3 ฮวาเจา 1 ชีด
 - 2.4 ส่วยเซียง 2 ชีด
 - 2.5 ปาโก 2 ชีด
 - 2.6 จิงแก่ชอย 3 กก.
 - 2.7 เกลือ 1 กก.
 - 2.8 เหล้าขาว 6 ขวด (ขวด 630 ซีซี)
 - 2.9 พริกป่น 2 กก.

อุปกรณ์

1. เครื่องโม้
2. กะละมัง
3. ถังน้ำ
4. ผ้าขาวบาง
5. กระทะ
6. แม่พิมพ์ไม้
7. ก้อนหิน หรือกะละมังขนาดใหญ่

วิธีทำ

1. ขั้นตอนการทำ ข้อ 1- ข้อ 5 เหมือนการทำน้ำเต้าหู้
2. เอน้ำถั่วเหลืองที่กรองแล้วมาตั้งไฟให้เดือด จากนั้นคนไปเรื่อยๆ ประมาณ 15 นาที
3. เอาช้อนเกามาละลายน้ำ ใส่ไว้ในกะละมัง
4. ใช้ขันน้ำตักน้ำถั่วเหลืองจากกระทะใส่ลงไปในกะละมังที่มีน้ำช้อนเกาอยู่
5. ทิ้งไว้ประมาณ 15 นาที น้ำถั่วเหลืองจะรวมตัวคล้ายวุ้น ซึ่งในขั้นตอนนี้อะมากินได้ และคนจีน

ส่วนใหญ่นิยมกินกัน เรียกว่าสมองเต้าหู้(เต๋อฝูเน่า) คนไทยเรียก เต้าฮวย

6. นำน้ำถั่วเหลือง จากข้อ 5 เทลงพิมพ์ไม้ ใช้ผ้าขาวบางปูทับด้านบน
7. เอาฝาพิมพ์ปิดลงไป ทับด้วยก้อนหิน หรือ ใช้กะละมังขนาดใหญ่ใส่น้ำทับไว้เพื่อรีดน้ำออก

8 ทิ้งไว้ตลอดคืน เช้ามาใช้มีดตัดเต้าหู้จากในพิมพ์ ออกมา แล้วตัดชำ เป็นรูปสี่เหลี่ยม
ขนาด 2 ตร.นิ้ว

9. นำเต้าหู้ที่ตัดแล้ว วางบน สังกะสี หรือ แผ่นหญ้าคา นำไปตากแดด ประมาณ 3 แดด พลิกกลับ
ด้านให้แห้งเสมอกัน จนผิวด้านนอกเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเข้ม แห้งสนิท
10. นำไปใส่กระสอบ หรือช่องซึ่งรองด้านในด้วย ใบสน หรือ ใบไผ่ หญ้าคา ฟางข้าว ตามแต่จะหา
ได้ หมักไว้ 6 คืน
11. เปิดดูจะพบว่าเต้าหู้มีเชื้อราขึ้นคลุมก้อนเต้าหู้ สม่ำเสมอ ปกติชน จะขาว ประมาณ 1 นิ้วกว่าๆ ถึง
ชั้นตอนนั้นคนจีนเอามากิน โดยวิธีทอด เรียกว่า เต้าหู้เหม็น (เหมาะต่อผู้หรือเจ็บต่อผู้)
12. นำเต้าหู้ที่หมักแล้วนี้มาใส่ในกะละมังให้เย็น แล้วนำเครื่องปรุงที่เตรียมไว้มาคลุกเคล้าให้เข้ากัน
14. บรรจุในโอ่ง ปากแคบ หรือกระปุกพลาสติก ปิดฝาให้สนิท
15. ทิ้งไว้ประมาณ 1 เดือน เริ่มกินได้ แต่ถ้าให้อร่อยต้องทิ้งไว้เกิน 6 เดือน- 1 ปี
16. เวลาเอาเต้าหู้ดองออกมากิน ต้องใช้ตะเกียบที่แห้ง ไม่มีน้ำมันติดอยู่ (ถ้ามีน้ำมันติดอยู่
จะทำให้เต้าหู้ที่เหลือเสียได้)

ผลผลิตที่ได้

1. เอาไปขายที่ตลาดทั้งใน/นอกหมู่บ้าน ราคา 200 บาท/ กก.
2. นำมารับประทานเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่มีรสชาติอร่อย

การเก็บ

บรรจุในโอ่ง ปากแคบ หรือกระปุกพลาสติก ปิดฝาให้สนิท เก็บไว้ในที่แห้งและเย็น

ความเชื่อ/คุณค่าทางอาหาร

มีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง

4.2.5 เต้าเจี้ยว ภาษาจีน เรียก “โถ้วแถวะ”

วัตถุดิบ

1. ถั่วเหลือง
2. น้ำสะอาด

เครื่องปรุง

1. เหล้าขาว	4	ขวด
2. เกลือ	4	ถุง
3. จิงแก่ซอย	5	กก.
4. พริกป่น	2	กก.
5. เกล้าโก	1	ขีด
6. เม็ดผักชี	1	ขีด
7. ฮวาเจียว	1	ขีด
8. ซุ่ยเซียง	1	ขีด
9. ปาโก	1	ขีด

อุปกรณ์

1. กะละมัง
2. ถังน้ำ
3. กระทะ
4. โองปากแคบ
5. กระสอบ

วิธีทำ

1. แช่ถั่วไว้ 1 คืน
2. ตั้งกระทะ ใส่ถั่วที่ผ่านการแช่แล้ว เติมน้ำให้มิดเม็ดถั่วต้มจนน้ำแห้ง ไม่ต้องคน
3. นำถั่วไปหมักในถัง ใช้กระสอบปิดคั่นบนให้มิดชิด
4. เมื่อครบ 2 วัน เอาออกมาผึ่งให้เย็น
5. เอามาคลุกกับเครื่องปรุงที่เตรียมไว้ ใส่โองปิดฝาให้แน่น

วิธีเก็บ

1. ใส่โองปากแคบ ปิดฝาให้แน่น เก็บไว้ได้ 1-2 ปี
2. เก็บไว้ที่แห้งและเย็น

4.2.6 ถั่วเน่าแผ่นจีน ภาษาจีน เรียก “เต๋อเฉอะ”

วัตถุดิบ

1. ถั่วเหลือง
2. น้ำสะอาด

เครื่องปรุง

1. เหล้าขาว 1 ขวด
2. เกลือ 4 ถัง
3. จิงแก่ตำละเอียด 3 กก.
4. พริกป่น 1 กก.
5. เฉ่าโก 1 ชีด
6. เม็ดผักชี 1 ชีด
7. ขวาเจียว 1 ชีด
8. รากหอมชูตำละเอียด 2 กก.

อุปกรณ์

1. กะละมัง
2. ถังน้ำ
3. รังถึง
4. เครื่องโม่
5. กระสอบ
6. พิมพ์ไม้

วิธีทำ

1. เอาเม็ดถั่วมาตากแดดให้แห้งกรอบ
2. นำเข้าเครื่องโม่ เพื่อกระเปลือกถั่วให้แตก
3. นำถั่วที่ได้ ไปนึ่งให้สุก หมักไว้ในถัง 2 คืน
4. เอาออกมาผึ่งให้เย็น แล้วเอามาคลุกเคล้ากับเครื่องปรุงที่เตรียมไว้
5. ตักถั่วที่ปรุงรสแล้วลงในพิมพ์ไม้
6. เอาถั่วที่พิมพ์แล้ว ออกตากแดดให้แห้งสนิท

วิธีเก็บ

1. ใส่ถุงพลาสติก รัดปากถุงให้แน่น
2. เก็บไว้ในที่แห้งและ เย็น เก็บไว้ได้ 1-2 ปี

4.3 ผู้รู้การแปรรูปถั่วเหลือง

รายชื่อผู้รู้ในการแปรรูปถั่วเหลือง

1. นางอาหู่เหมย
แซ่ปู้

2. น.ส.จรรุณี
แซ่ลี

3. นางหล่งดี
แซ่หล่อ

4. น.ส.ยิ่งฟุ้ง
แซ่หลู่

5. นางโกตี้
แซ่ขวาง

6. นางพูนสุข
อินโต๊ะ

7. นางไชยหิ
แซ่ย่าง

8. นางขวางข่อย
แซ่จาง

9. นางจางเสี่ยวเฉอะ
แซ่ลี

10. นางจรรุวรรณ
ไพฑูรย์งามตา

11. นางจิ่งจื่อ
แซ่หม่อ

12. นางแซวจื่อ
แซ่ลี

13. นางแซวซาง
แซ่หล่อ

14. นางก้วยเซียง
แซ่จิง

4.4 สถานการณ์การแปรรูป

จำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่แปรรูปผลผลิตจากถั่วเหลือง มีจำนวน 43 ครัวเรือน (จากทั้งหมด 190 หลังคาเรือน) ซึ่ง ปัจจุบันมีการแปรรูปเป็นอาหารอยู่ทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่

1) เต้าเจี้ยวแบบจีน เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ในช่วงการเก็บข้อมูลปี 2549 มีการแปรรูปประมาณ 615 กิโลกรัม ปัจจุบันก็ยังมีการทำไว้บริโภคกันอยู่พอประมาณ

2) ถั่วแผ่นจีน เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ในช่วงของการเก็บข้อมูลปี 2549 มีการแปรรูปประมาณ 156 กิโลกรัม สถานการณ์การบริโภคในปัจจุบันเริ่มได้รับความนิยมน้อยลงไปมาก ทำให้มีผู้ทำ(แปรรูป)ในปัจจุบันลดลงไปด้วย

3) เต้าหู้ดอง เป็นการผลิตเพื่อการบริโภค และเพื่อจำหน่าย ในช่วงของการเก็บข้อมูลปี 2549 มีการแปรรูปประมาณ 935.5 กิโลกรัม วิธีการจำหน่ายมี 2 รูปแบบ ได้แก่

- การขายให้กับคนภายในชุมชนเพื่อบริโภคกันเอง
- การขายให้กับคนภายนอกชุมชน โดยมีกลุ่มชาวบ้านลื้อที่เข้ามาซื้อเพื่อนำไปบริโภค ซึ่งจะซื้อในลักษณะเป็นโถ บรรจุประมาณ 5 กิโลกรัม และ 10 กิโลกรัม ราคาขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 200 บาท และนอกจากนั้นยังมีการนำไปแบ่งขายตามตลาดในลักษณะการตักใส่ถุงขาย ประมาณ 2 ก้อน ต่อถุง ราคาถุงละ 10 บาท ปัจจุบันชุมชนมีการทำบรรจุภัณฑ์โดยใช้ขวดโหลพลาสติก มี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาด 250 กรัม 500 กรัม และ 1 กิโลกรัม แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเป็นที่นิยมซื้อกัน แบบโถจะขายดีกว่า

สำหรับค่านิยมในการบริโภคพบว่าปัจจุบันชุมชนยังมีการผลิตไว้กินเป็นประจำทุกปี นับได้ว่าเป็นอาหารประจำบ้าน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะไม่ค่อยดีก็จะทำไว้กินมากเป็นพิเศษ แต่ความนิยมของคนนอกชุมชนที่ไม่ใช่คนเชื้อสายจีน หรือพวกกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวและทานอาหารที่ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานของชุมชน ไม่ค่อยมีคนนิยมกินกัน และก็ไม่ค่อยเป็นที่ต้องการของตลาดทั่วไป

(ประมาณการจากการสำรวจข้อมูลจำนวนผลผลิตถั่วเหลืองที่นำมาใช้แปรรูป ผลผลิตทั้งหมดทั้ง 3 ชนิดประมาณ 1,710.2 กิโลกรัม)

4) เต้าหู้สด มีการบริโภคบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันมีผู้ผลิตแล้วนำไปขายในตลาดเย็นจำนวน 2 ราย โดยเฉลี่ยจะมีการนำเมล็ดถั่วเหลืองมาทำเต้าหู้สดประมาณ 5 ลิตร ต่อวัน ซึ่งจะทำให้ได้เต้าหู้สดประมาณ 7.5 กิโลกรัม (ถั่วเหลือง 1 ลิตร ได้เต้าหู้สดประมาณ 1.5 กิโลกรัม เวลานำไปขายก็จะตัดเป็นก้อนๆ ละ 10 บาท (น้ำหนักประมาณก้อนละครึ่งกิโลกรัม) เฉลี่ยจะมีรายได้จากการขายต่อวันประมาณ 75 บาท

สำหรับ “น้ำเต้าหู้” มีการทำขายกันเองในหมู่บ้านเป็นประจำทุกวัน โดยใช้เมล็ดถั่วเหลืองทำวันละประมาณ 1 ลิตร

นอกจากนี้ยังมีการทำ “ฟองเต้าหู้” อีกหนึ่งชนิดที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวจีนยูนนาน และมีผู้เชี่ยวชาญในชุมชนที่สามารถทำได้เหลืออยู่เพียง 2 คนเท่านั้น ได้แก่ นางเสี่ยวจิง แซ่ลี่ และนางไห่หยี แซ่ย่าง แต่ปัจจุบันก็ไม่ได้ทำแล้ว ในขณะที่ในชุมชนเองก็ยังมีการบริโภคอยู่ โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว มีการ

นำมาประกอบอาหารต่างๆ ซึ่งทั้งหมดก็จะเป็นการฝากชื่อมาจากญาติพี่น้อง หรือคนที่รู้จักในประเทศ พม่า ราคาอยู่ที่ประมาณ 200-250 บาท/กิโลกรัม สาเหตุที่ไม่ค่อยมีผู้สืบทอดวิธีการทำเนื่องจากต้องใช้ เวลาและมีขั้นตอนในการทำค่อนข้างยุ่งยาก โดยเฉพาะมีความยากตรงเทคนิคในการคืบแผ่นฟองเต้าหู้ จากเตาขึ้นมาตาก

สรุปปัญหาในการแปรรูปที่พบ

- 1) สูตรการทำมีความแตกต่างหลากหลายโดยเฉพาะการทำเต้าหู้ดอง ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มี รสชาติหลากหลาย แต่ยังไม่รู้แน่ชัดว่าสูตรไหนดีที่สุด
- 2) ขั้นตอนหรือกรรมวิธีในการทำบางชนิดมีความละเอียดยุ่งยากจึงไม่ค่อยมีคนทำ เช่น ฟอง เต้าหู้

4.5 สรุปสถานการณ์การสืบทอดความรู้ในการแปรรูป

กระบวนการสืบทอดการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆจากถั่วเหลืองของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดผ่านการสอนการเรียนรู้และการร่วมปฏิบัติจริงภายในครอบครัว ซึ่งกลุ่มผู้สืบทอดส่วนใหญ่จะเป็น ผู้หญิงในครอบครัว ได้แก่ ลูก หลาน และสะใภ้ ในระดับวัยกลางคน การเรียนรู้ก็ขึ้นอยู่กับความสนใจ ของแต่ละคน แต่โดยปกติแล้วจะสามารถทำกันได้ตั้งแต่การทำน้ำเต้าหู้ เต้าฮวย เต้าหู้สด และโดยเฉพาะ เต้าหู้ดอง ที่จะต้องมีเก็บไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นประจำ ในขณะที่กลุ่มเด็กเยาวชนรุ่นใหม่จะ ไม่ค่อยให้ความสนใจในการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้

ผลิตภัณฑ์แปรรูปที่เริ่มจะสูญหายในกรรมวิธีการทำ ได้แก่ “ฟองเต้าหู้” เนื่องจากมีขั้นตอน กรรมวิธีการทำหลายขั้นตอน และต้องใช้เวลามากกับเทคนิคในการทำค่อนข้างสูง แต่ในขณะเดียวกันใน ชุมชนก็ยังมีกรรมวิธีบริโภคกันอยู่ ปัจจุบันเหลือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการทำอยู่ในชุมชนเพียงสองคน เท่านั้น

2.5 สรุปสถานการณ์ด้านการตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูป

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลืองส่วนใหญ่มีความต้องการของตลาดทั่วไปค่อนข้าง น้อย ผู้คนทั่วไป รวมทั้งนักท่องเที่ยวไม่ค่อยนิยม หรือให้ความสนใจในการบริโภค โดยสามารถจัดกลุ่ม ความต้องการทางด้านตลาดเป็นดังนี้

- 1) เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปประจำวัน ได้แก่ น้ำเต้าหู้ เต้าหู้สด ซึ่งเน้นการขายภายในชุมชน และบางส่วนก็นำออกไปขายนอกชุมชน มีความต้องการสม่ำเสมอ
- 2) ผลิตภัณฑ์แปรรูปประจำปี ได้แก่ เต้าหู้ดอง เต้าเจี้ยวแบบจีน ถั่วเน่าแผ่น กลุ่มผู้ซื้อจะเป็น ตลาดภายในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มพี่น้องลี้ซู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงจะเป็นกลุ่มหลักที่เข้ามาซื้อเพื่อไปไว้บริโภค โดยเฉพาะเต้าหู้ดอง แต่ตลาดทั่วไปมีความต้องการน้อย

3) ผลิตภัณฑ์แปรรูปที่มีความต้องการทางด้านตลาดค่อนข้างสูงทั้งภายในและภายนอกชุมชน แต่ไม่มีการผลิตภายในชุมชน ได้แก่ ฟองเต้าหู้

2.6 สรุปแนวทางในการดำเนินงานต่อในระยะที่ 2

1. เน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปแต่ละชนิด โดยเฉพาะ การทำเต้าหู้ดอง เพื่อหาความชัดเจนของสูตรแต่ละสูตร รวมถึงการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทั้งในเชิง รสชาติ รูปลักษณ์
2. นำไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแสดงภูมิปัญญาในการทำผลิตแปรรูป ของศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวจีนยูนนาน ที่จะเริ่มเปิดในช่วงฤดูการท่องเที่ยวปี 2550 นี้
3. การทดลองฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปที่กำลังจะสูญหาย เช่น การทำฟองเต้าหู้

ผลการดำเนินงานระยะที่ 2

2.7 กิจกรรมการทดลองแปรรูปถั่วเหลือง

กิจกรรมการทดลองแปรรูปถั่วเหลือง เป็นกิจกรรมดำเนินการ โดยวิธีการนำเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านสันติชลที่มีความสนใจมาร่วมระดมความคิดเห็นและร่วมเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติการ คือการแปรรูปน้ำเต้าหู้ ฟองเต้าหู้ เต้าหอย และเต้าหู้ก้อน ซึ่งได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้รู้กับเด็กและเยาวชน ในการดำเนินกิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชน เข้าร่วมเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้จำนวนมาก รายละเอียดการดำเนินการได้ประมวลผลไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของเวที

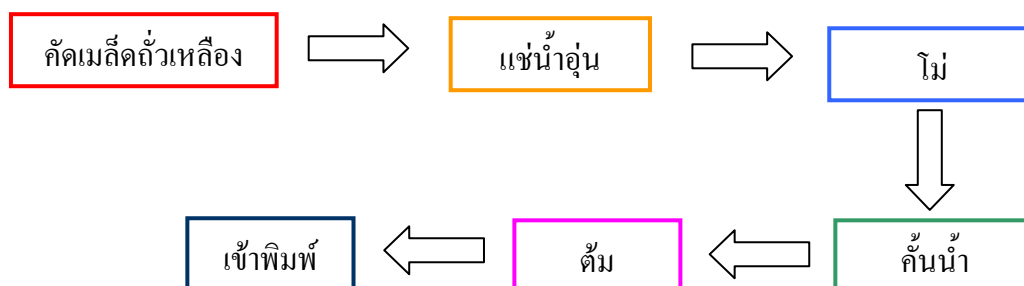
- เพื่อให้เยาวชนสามารถเรียนรู้กรรมวิธีการแปรรูปถั่วเหลือง
- เพื่อเป็นการฟื้นฟูภูมิปัญญาการแปรรูปจากถั่วเหลืองของชาวจีนยูนนาน
- เพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแปรรูปถั่วเหลืองให้แก่เด็กเยาวชน

ขั้นตอน/วิธีการ

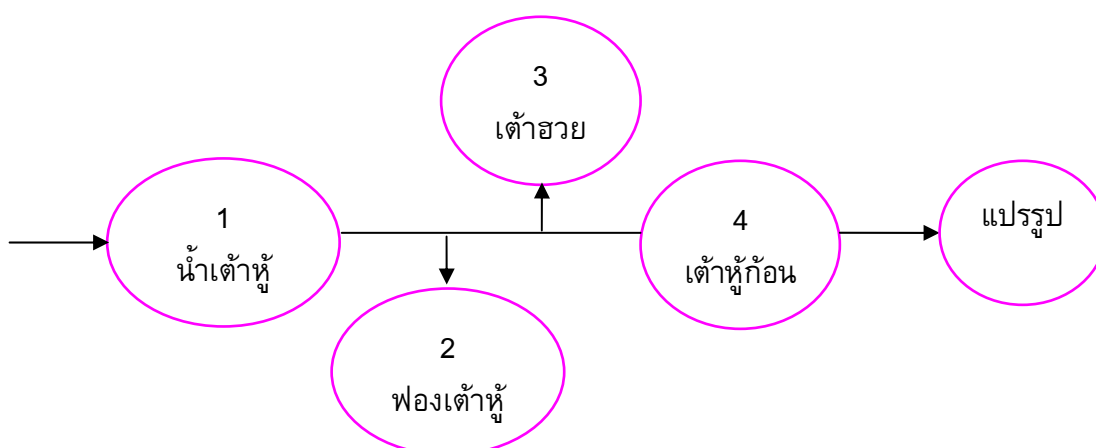
- เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องการแปรรูปถั่วเหลือง เป็นอาหาร ประเภทน้ำเต้าหู้ เต้าหอย ฟองเต้าหู้ และเต้าหู้ก้อน ระหว่างผู้รู้ในชุมชน และกลุ่มเด็กและเยาวชน
- สาธิตการแปรรูปโดยผู้รู้ คือนางแซวซาง แซ่หล่อ นางหยางไฉ่หยี่ แซ่ย่าง และนางแซ่วจิ่ง แซ่ย่าง
- แบ่งกลุ่มย่อย
- การทดลองแปรรูปถั่วเหลืองโดยกลุ่มเด็กและเยาวชน
- บันทึกการเรียนรู้ / การบันทึกช่วยจำ สูตรหรือกรรมวิธีการแปรรูป

บันทึกการเรียนรู้ในกิจกรรม

ขั้นตอนวิธีการแปรรูป

ผังเส้นทางการแปรรูป

จากการดำเนินกิจกรรมทดลองแปรรูปถั่วเหลืองในรูปแบบต่างๆ ของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านสันติชลพบว่า ในส่วนของการเรียนรู้สามารถที่จะฝึกสอนให้เด็กและเยาวชนทำได้ แต่ในส่วนของ การนำไปปฏิบัตินั้นยังเป็นเรื่องที่ยังสรุปไม่ได้ว่าจะมีใครที่นำองค์ความรู้เหล่านี้ไปปฏิบัติใช้ใน ชีวิตประจำวันบ้าง ซึ่งผลของการดำเนินกิจกรรมในเชิงลึกไม่อาจตอบได้ว่าเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ อย่างแท้จริง เพียงแต่การดำเนินกิจกรรมนี้ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้สู่เด็กและเยาวชน หรืออาจสรุปได้ว่าเป็นการสืบทอดอย่างหนึ่ง

กิจกรรมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ในแผนกิจกรรมการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 นั้น ได้กำหนดให้มีกิจกรรมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากการดำเนินงานระยะที่ 1 เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวของ

วิถีการดำรงชีวิต รวมถึงความเป็นมาของชาวจีนยูนาน โดยได้กำหนดให้มีกรอบประเด็นในการฝึกอบรม คือ

- 1 เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน
- 2 วัฒนธรรม ภูมิปัญญา
 - การแปรรูปถั่วเหลือง และอาหาร
 - การแต่งกาย / การละเล่น
 - ประเพณีต่างๆ

ในส่วนประเด็นของวัฒนธรรม ภูมิปัญญานั้น ในการดำเนินกิจกรรมการทดลองแปรรูปถั่วเหลืองได้เชื่อมโยงประเด็นย่อยคือเรื่องการแปรรูปถั่วเหลืองเข้าไปด้วย เป็นการศึกษาประเด็นของหลักสูตรฝึกอบรมมัลลเทศก์ท้องถิ่น

- 3 ทรัพยากรธรรมชาติ
 - น้ำตก

หมายเหตุ กิจกรรมการฝึกอบรมมัลลเทศก์ท้องถิ่น ยังไม่ได้มีการจัดขึ้น เพราะมีเหตุจำเป็น จึงมีการระงับกิจกรรมไว้ ผลการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2 จึงกลายเป็นกิจกรรมการสืบทอดองค์ความรู้ต่อเนื่องจากกิจกรรมในช่วงระยะที่ 1 เท่านั้น

ข้อจำกัดเป็นผลให้ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง

เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของชุมชนในเรื่องของการท่องเที่ยว เกิดกิจการของชุมชนในรูปแบบร้านอาหาร หรือกิจการส่วนตัวในรูปแบบต่างๆ ของคนในชุมชน ทำให้กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมไม่มีเวลาในการเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาวที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านสันติชลามากมาย ดังนั้นจึงไม่สามารถที่จะจัดให้เกิดเวทีหรือกิจกรรมอื่นๆ ได้ เพราะเกรงว่าหากฝืนดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง และเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายไปอาจทำให้ผลการดำเนินกิจกรรมจะไม่ประสบผล จึงมีการยุติการดำเนินกิจกรรมในช่วงระยะการดำเนินงานที่ 2 อีกทั้งประเด็นในเรื่องของการตลาดผลิตภัณฑ์เต้าหู้ไม่ได้ จึงมีการหยุดกิจกรรมการแสวงหาตลาดด้วยผนวกกับทางเลือกของชุมชนเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวอย่างมากมาย กิจกรรมในแผนงานของโครงการวิจัยจึงยุติลง

บทที่ 5

สรุปและวิเคราะห์ผล

5.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินการวิจัย

ภายใต้วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย ทั้ง 5 ข้อ แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว ซึ่งในช่วงระยะเวลาการดำเนินงานช่วงที่ 1 ภายใต้วัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ

- เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของชาวจีนยูนานบ้านสันติชล
- เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาด้านการจัดการผลผลิตถั่วเหลืองของชุมชน
- เพื่อศึกษาสถานการณ์และรวบรวมองค์ความรู้ ผู้รู้ด้านการผลิตและแปรรูปอาหารจากถั่วเหลือง

แบบจีนยูนาน

การดำเนินงานภายใต้วัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ในระยะที่ 1 นั้น ได้เกิดกิจกรรมการเก็บข้อมูล 3 ลักษณะดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 คือ การจัดเวทีระดมความคิดเห็น การสำรวจโดยใช้แบบสำรวจ และการสัมภาษณ์ จากการศึกษาทำให้สามารถรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญ รวมถึงข้อมูลบริบทของชุมชนบ้านสันติชล นอกจากนั้นแล้วได้มีการศึกษาสถานการณ์และปัญหาด้านการจัดการผลผลิตถั่วเหลือง นำเสนอบทวิเคราะห์ รวบรวมไว้เป็นชุดองค์ความรู้ ซึ่งหลังจากมีการรวบรวมองค์ความรู้และข้อมูลบริบทของชุมชนแล้ว ได้จัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในช่วงระยะที่ 2 ของการดำเนินการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาตลาดต่อไป

ผลการศึกษาทำให้คนจีนยูนานรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติพันธุ์ตนเอง รวมถึงรู้รูปแบบแผนการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมเมื่อครั้งอดีตนั้นเป็นอย่างไร ชุมชนรู้ว่องค์ความรู้ในเรื่องของการแปรรูปถั่วเหลืองนั้นเป็นอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไรบ้างกับวิถีการดำรงชีวิต นอกจากนั้นยังได้ศึกษาว่าในชุมชนมีผู้รู้อยู่ในชุมชนเรื่องการแปรรูปถั่วเหลืองกี่คน เป็นใครบ้าง

ต่อเนื่องจากการดำเนินงานระยะที่ 1 ในเรื่องของการศึกษาบริบทชุมชน องค์ความรู้ และผู้รู้แล้ว ได้นำข้อมูลของการดำเนินงานระยะที่ 1 วางแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมต่อเนื่องในระยะที่ 2 ซึ่งผลการวางแผนและการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมต่อเนื่องจากการดำเนินงานระยะที่ 1 นั้น เป็นการจัดเวทีสำหรับให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้การแปรรูปถั่วเหลือง โดยมีผู้รู้ในชุมชนสาธิตการแปรรูป และให้เด็กและเยาวชนฝึกหัดทำการแปรรูป เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ดำเนินการได้เพียงครั้งเดียว หลังจากที่มีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชน เด็กและเยาวชนได้กิจกรรมใหม่ที่สร้างรายได้ให้กับกลุ่มคือการไถเชิงซ้ำ บริการนักท่องเที่ยว ทำให้อับทบาทและความสำคัญของการแปรรูปถั่วเหลืองลดน้อยลง

การศึกษาแนวทางในการจัดการผลิตผลและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนสันติชนนั้นไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลือง และการแปรรูปถั่วเหลืองที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าและเอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชนได้ เนื่องจากสถานการณ์ในเรื่องของการท่องเที่ยวที่เติบโตช้าข้ามคืนรุนแรงเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว กิจกรรมร้านอาหารจีนยูนานของชุมชนเน้นการบริการเมนูอาหารอย่างอื่นมากกว่าผลิตผลที่แปรรูปมาจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญา เพราะการทำกิจการร้านอาหารเป็นกิจกรรมการบริการ คนในชุมชนเป็นเพียงผู้บริการตามแต่ค่านิยมในการบริโภคอาหารของนักท่องเที่ยวซึ่งไม่ได้ตอบสนองกับผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปมาจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาของชุมชน เมื่อเป็นเช่นนั้นการพัฒนาด้านการตลาดที่ตั้งเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยก็ไม่สามารถประสบผลได้ท่ามกลางข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเรื่องการท่องเที่ยว

หลังจากสถานการณ์การปราบปรามยาเสพติดได้เบาบางลง ด้วยการปราบปรามอย่างหนักของเจ้าหน้าที่พร้อมๆ กับการได้รับสัญชาติของคนจำนวนหลายร้อยชีวิต ชุมชนบ้านสันติชนจึงได้เปิดตัวสู่สังคมภายนอกอย่างสมบูรณ์ด้วยการชูประเด็นเรื่องวัฒนธรรมวิถีการดำเนินชีวิตของคนจีนยูนานสู่การท่องเที่ยว เกิดร้านอาหารจีนยูนาน มีร้านขายของที่เป็ผลิตภัณฑ์จากฝีมือคนจีนท้องถิ่น ภาพความสวยงามจากการได้เป็นสถานที่ถ่ายทำละครทีวี ทำให้ชุมชนบ้านสันติชนมีคนรู้จักและโด่งดังไปทั่วประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยวที่หลั่งไหลเข้ามาเที่ยวชมบ้านดินและทานอาหารยูนานกลายเป็นกระแสยอดนิยมที่เป็นไฮไลต์หนึ่งของอำเภอปาย กล่าวกันว่าเมื่อมาปายไม่ถึงสันติชนก็เหมือนยังไม่ถึงอำเภอปาย เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ได้เกิดวิถีใหม่ขึ้นในชุมชนเป็นวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไร้ซึ่งภูมิคุ้มกัน ทุกคนต่างตั้งหน้าตั้งตาที่จะเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เป็นโอกาสของชุมชนหรือเพื่อทดแทนรายได้ที่เคยขาดหายไปนคราที่ชุมชนยังไม่เปิดและประสบกับปัญหาการปราบปรามยาเสพติด เกิดการรวมกลุ่มและการลงหุ้นในการทำกิจการร้านอาหารจีนยูนานรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาสู่ชุมชน เกิดกิจกรรมต่างๆ เช่นการขายของที่ระลึก ร้านขายของชำ หรือร้านขายชา กลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับฝึกหัดในเรื่องของการไถ่ชิงช้าโดยเก็บค่าบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลาไม่กี่ปี เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้อย่างมากมายนอกจากการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เคยเป็นมาในอดีต

ในขณะที่การดำเนินงานวิจัยยังคงดำเนินอย่างช้าๆ ผ่านช่วงการดำเนินงานในระยะที่ 1 โดยอาศัยกลไกชุมชนในการดำเนินการ แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกลุ่มบุคคลที่เคยร่วมงาน ร่วมดำเนินงานวิจัยก็ปลีกตัวออกไปเพื่อทุ่มเทให้กับกิจกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นการหารายได้ ดังนั้น

งานวิจัยที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสันติชลจึงเกิดข้อติดขัดในการดำเนินงานในระยะที่ 2 ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดของทีมงานในด้านการเงิน

ในส่วนของการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลือง และการแปรรูปถั่วเหลืองที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าและเอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชนในแผนการดำเนินงาน หรือกิจกรรมในช่วงระยะที่ 2 นั้น ไม่สามารถดำเนินการได้ส่วนหนึ่งมีปัญหาจากเรื่องข้อจำกัดด้านเวลาของทีมที่ได้กล่าวไปข้างต้น นอกจากข้อจำกัดด้านเวลาของทีมวิจัยแต่ละคนแล้วยังเกิดข้อจำกัดกับตัวของผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปที่สำคัญ คือ ค่านิยมในการบริโภคของนักท่องเที่ยว ถั่วเหลืองแปรรูปในรูปแบบของ เต้าหู้ยี้ เต้าหู้สด หรืออื่นๆ เคยนำมาเป็นเมนูอาหารที่ศูนย์อาหารจีนยูนานแต่นักท่องเที่ยวไม่นิยมทาน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการไม่ชอบกลิ่น และไม่คุ้นเคย อีกทั้งเต้าหู้แบบจีนยูนานจะมีลักษณะค่อนข้างแข็ง ทำให้ไม่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงทำให้ต้องถอดเมนูที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญานั้นออกจากเมนูอาหาร ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในการบริการนักท่องเที่ยว และเป็นข้อจำกัดสำคัญในการส่งเสริมการตลาด สรุปได้ว่าไม่สามารถตอบคำถามวิจัยได้ในเรื่องของ การส่งเสริมและยกระดับตลาดที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ซึ่งจากการวิเคราะห์และมองผ่านสถานการณ์แล้ว การส่งเสริมการตลาดขนาดกว้างโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวคงจะทำได้ยาก และไม่มีใครที่จะทำ เพราะต่างคนต่างมีหนทางและแนวทางในการเพิ่มรายได้มากกว่าการแปรรูปถั่วเหลือง แต่ในระดับของการทำตลาดขนาดเล็กอย่างเช่นขายให้กลุ่มเป้าหมายที่นิยมนาน อย่างเช่นกลุ่มของชาติพันธุ์ลีซอ และคนในพื้นที่นั้นก็พอจะทำได้ ซึ่งก็มีคนแปรรูปในชุมชนที่ทำมาโดยตลอด

จากการสำรวจข้อมูลเรื่องความรู้ องค์กรความรู้และภูมิปัญญาในด้านการแปรรูปอาหารจากถั่วเหลืองรวมถึงสถานการณ์ในระยะที่ 2 นั้น ปรากฏว่าได้พบคำตอบในเรื่องของสถานการณ์การแปรรูปซึ่งโดยสรุปแล้ว ณ ปัจจุบันนี้ในเรื่องของการแปรรูป มีผู้ที่ทำและยังแปรรูปอยู่อย่างน้อย 3 คน แต่คนที่ดำเนินการทำและแปรรูปเพื่อเป็นอาชีพเสริมจริงๆ นั้น ก็คือคุณยุภา ซึ่งทำได้ทุกอย่าง เพราะได้รับการสืบทอดมาจากแม่สามี ทุกวันนี้ทำเต้าหู้สดขายที่ตลาดในอำเภอปาย เป็นตลาดเย็น วันหนึ่งขายได้ประมาณ 200-300 ก้อนจริงๆ แล้วคุณยุภา ไม่ใช่คนจีนยูนานแต่เป็นสะเก้ และไม่ได้มีหุ้นในร้านอาหารจึงมีเวลาที่จะทำขายและยึดเป็นอาชีพได้ซึ่งมีความแตกต่างจากคนอื่นๆ สำหรับในเรื่องของราคาเต้าหู้ยี้ปัจจุบันนี้ กิโลกรัมละ 250 บาท จำนวนประมาณสองก้อนจะมีประมาณหนึ่งขีด นอกจากเต้าหู้ยี้แล้วคุณยุภาก็มีความรู้ในการทำถั่วเน่าแคบจิน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม หรือกลม มีความหนากว่าถั่วเน่าของไทยใหญ่ มีลักษณะเป็นเม็ดหยาบๆ และแบบละเอียด วิธีการกินคือเอาไปทอดหรือปิ้งกิน แต่คุณยุภาไม่ได้ทำขายทำไว้กินเอง เป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่ไม่ได้มีหุ้นอยู่ในร้านอาหารจีนยูนานนั้นจะมีเวลามากพอในการประกอบกิจกรรมอื่นๆ ที่เคยทำมาแต่อดีต

ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในเรื่องของการสืบทอดภูมิปัญญาการแปรรูปถั่วเหลืองในรูปแบบต่างๆ นั้น มีปัญหาหลายประการที่ทำให้เกิดข้อขัดขัดและไม่มีการสืบทอดอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกระแสการท่องเที่ยว หรือการได้รับสัญชาติของคนในพื้นที่ทำให้มีการปรับตัว และออกจากพื้นที่ไปทำงาน และประกอบกิจกรรมอื่นๆ มากขึ้น เพราะโดยปกติแล้วการแปรรูปอาหารที่มาจากถั่วเหลืองนั้นจะต้องมีการทำในช่วงเวลาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว และจำเป็นจะต้องใช้เวลามากพอสมควรในการศึกษา ซึ่งอาจแยกประเด็นปัญหาเป็นดังนี้

ผลกระทบในการสืบทอดภูมิปัญญา หลังจากการได้รับสัญชาติ

เมื่อมีการอนุมัติเรื่องสัญชาติเมื่อหลายปีก่อน ทำให้คนในหมู่บ้านสันติชลได้รับสัญชาติไทยเป็นจำนวนมาก เช่นเด็กและเยาวชน เมื่อมีการได้รับสัญชาติไทยอย่างถูกต้องแล้ว ก็ถือว่ามีความเป็นคนไทยร้อยเปอร์เซ็นต์ เมื่อเรียนจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่นแล้ว เยาวชนก็เดินทางเพื่อไปศึกษาต่อ พอเรียนจบก็มีการงานทำอยู่ต่าง ถิ่นไม่ได้กลับมาอยู่ในชุมชน อีกกลุ่มก็คือการได้ออกไปทำงานนอกพื้นที่ไม่ได้กลับเข้ามาทำงานหรืออยู่ในพื้นที่เหมือนแต่อดีต การได้พบกับสังคมใหม่ การได้สัมผัสกับวิถีชีวิตการอยู่การกินแบบใหม่ๆ ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกกลืนกินทางด้านวัฒนธรรม จึงเลือกที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ๆ อีกทั้งมีศักยภาพทางการเงินที่จะซื้อหาจ่ายในเรื่องอาหารการกินมากขึ้น อาหารแปรรูปที่มาจากภูมิปัญญาจึงถูกละเลยและมองข้าม ไม่สามารถที่จะถ่ายทอดโดยไม่มีผู้รับ แต่ทั้งนี้การวิเคราะห์นี้ก็ใช้ไม่ได้กับกลุ่มผู้ออกไปทำงานนอกพื้นที่ทั้งหมด เพราะยังมีบางกลุ่มที่นิยมรับประทาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ซื้อกินมากกว่าที่จะทำกินเอง ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่ชุมชนยังค้นหาทางออกไม่พบ แต่การสืบทอดเรื่องการแปรรูปถั่วเหลือง และภูมิปัญญาอื่นๆ จะถูกกระทำก็ต่อเมื่อลูกที่เป็นผู้หญิงจะแต่งงาน ซึ่งจะได้รับการอบรมและการถ่ายทอดจากแม่สามี หรือจากแม่ของตนเอง ซึ่งเป็นแบบแผนของคนจีน ดังนั้นการจะถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้สู่กลุ่มเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเรื่องยากและทำได้ลำบาก

ผลกระทบด้านการสืบทอดองค์ความรู้การแปรรูปถั่วเหลืองเชิงเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากถั่วเหลืองนั้นเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นตามแบบวิถีของคนจีนยูนาน ซึ่งทำมาความและข้อนอดีตด้วยคำบอกเล่าได้ว่า ในอดีตก่อนที่คนจีนจะอพยพเคลื่อนย้ายประชากรส่วนหนึ่งเข้ามาในประเทศไทย ท่ามกลางสงคราม ความยากลำบากในการทำมาหากิน ด้วยภูมิประเทศที่ห่างไกลความเจริญ อีกทั้งคนจีนเป็นคนที่อาศัยอยู่ด้วยครอบครัวใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกมากมายหลายคน จึงถูกบังคับด้วยอาหารการกินที่ไม่พึงเพ้อและไม่พุ่มเพี้ยง มีการประหยัดค่อนข้างมาก อาหารเหล่านี้จึงเป็นอาหารที่สำคัญและควบคู่กับการดำรงชีวิตตามวิถีของคนจีน แต่เมื่อเวลาผ่านไป การอพยพลี้้นสุดลงที่ประเทศไทย การได้รับสัญชาติ มีพื้นที่ทำกินไม่ว่าจะเป็นที่นาที่ไร่ หรืออื่นๆ มีการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยให้เกิด

รายได้ที่มากพอที่จะเลี้ยงดูคนในครอบครัว อีกทั้งการได้รับอิทธิพลทางด้านการกินของคนไทยในท้องถิ่น เป็นเรื่องธรรมดาที่อาหารการกินบางอย่างจะต้องถูกลดความสำคัญลง พอความสำคัญของอาหารเหล่านี้ถูกลดความสำคัญลง ปัญหาที่ตามมาคือการสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ขาดหายไป อีกทั้งตัวแปรด้านอื่นๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น

เมื่อชุมชนเปิดตัว และมีทางเลือกมากขึ้นในการกินการขายในเรื่องของอาหาร คนในชุมชนจึงเลือกที่จะทำอย่างอื่นที่มีรายได้มากกว่าการทำการแปรรูปถั่วเหลือง เพราะถ้าพูดถึงราคาในการขายอาหารแปรรูปจากถั่วเหลืองเปรียบเทียบกับทำอย่างอื่น อย่างเช่นการขายอาหารจินยูนานอย่างอื่น อย่างเช่น ขาหมูฮ่องเต้ ลาบยูนาน หรืออื่นๆ ราคาจะต่างกันมาก อีกทั้งที่กรรมวิธีในการทำการแปรรูปถั่วเหลืองมีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยาก และใช้เวลานานกว่า ความนิยมของนักท่องเที่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดทางเลือกพร้อมๆ กับตัวเงินที่ชุมชนจะได้รับ

จากการสอบถามและสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันแม้ว่าสถานการณ์การแปรรูปถั่วเหลืองจะถูกมองข้ามไป แต่จำนวนการปลูกถั่วเหลืองของหมู่บ้านสันติชลไม่ได้ลดจำนวนลง ยังคงมีการปลูกถั่วเหลือง แต่เป็นการจ้างแรงงานทำในที่ของตัวเอง ซึ่งการปลูกถั่วเหลืองยังคงมีอยู่แพร่หลาย ซึ่งผลผลิตจากถั่วเหลืองจะถูกขายให้แก่พ่อค้าคนกลางแทนการแปรรูปเป็นอาหาร เพราะการขายลักษณะนี้จะลดความยุ่งยาก และได้ผลประโยชน์มากกว่า ถั่วเหลืองที่ชาวบ้านขายไปจะถูกนำไปกลั่นเป็นน้ำมันถั่วเหลืองราคาที่ชาวบ้านได้รับจึงคุ้มค่ากว่าการนำมาแปรรูปและขายเอง

ผลกระทบเชิงความสัมพันธ์

ในอดีตชุมชนบ้านสันติชลมีกิจกรรมๆ หนึ่ง คือการร่วมมือกันทำการแปรรูปถั่วเหลืองในรูปแบบของเต้าหู้ยี้ ฯลฯ แต่ปรากฏว่าในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในเชิงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้หายไปพร้อมๆ กับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น กล่าวคือในฤดูหนาวของทุกปีจะมีกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านกลุ่มสตรี หรืออื่นๆ รวมกลุ่มและลงเงินกันเพื่อทำเต้าหู้ยี้ช่วยกันทำ เมื่อทำเสร็จแล้ว จะแบ่งกันตามแต่จำนวนผู้ที่ลงหุ้นกัน ซึ่งก่อให้เกิดเวทีสำหรับการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ เกิดปรากฏการณ์ที่ว่าเมื่อคนบางคนมีเรื่องบาดหมางใจกัน ไม่พูดคุยกัน แต่พอมีการพบปะในเรื่องการลงขันแปรรูปถั่วเหลือง คนเหล่านี้มาพบเจอกันเกิดการปรับความเข้าใจกัน กลายเป็นเวทีหนึ่งของชุมชนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ใช้ในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ปัจจุบันนี้กิจกรรมเหล่านี้ได้หายไป เพราะถูกจำกัดด้วยเวลา คนในชุมชนมีเวลาที่จะพบกันน้อยขึ้น

ผลกระทบที่เกิดจากกระแสสังคมภายนอกชุมชน

ชุมชนมีความรู้ดีกว่าทุกวันนี้การพยายามที่จะรื้อฟื้นภูมิปัญญา และองค์ความรู้ถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ของชุมชนนั้นทำได้ยากขึ้น สาเหตุเกิดมาจากกลุ่มของเด็กและเยาวชนรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่นรสนิยมเรื่องการแต่งกาย การไว้ทรงผมที่เรียนแบบศิลปินและดารา หรือในเรื่องของการปฏิบัติตัว ซึ่งมุมมองของเด็กและเยาวชนนั้นยังมองว่าเป็นเรื่องล้าหลังสำหรับการจะมาทำเรื่องเก่าๆ อย่างเช่นการแปรรูปอาหารหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนยูนาน อาจจะต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจและทำให้เห็นเป็นรูปธรรมก่อนว่าจริงๆ แล้ววิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของเดิมนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่า ควรอนุรักษ์และรักษาไว้ ซึ่งต้องยอมรับว่ากระแสการบริโภคสมัยนั้นมาแรงและทำให้เด็กและเยาวชนขาดภูมิคุ้มกันในเรื่องเหล่านี้ ถือเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงและควรเร่งดำเนินการแก้ไข

5.2 ปัญหาอุปสรรค / บทเรียน ในการดำเนินงานวิจัย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินศึกษา วิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ส่วนหนึ่ง ในส่วนของการเก็บข้อมูลสถานการณ์การผลิตถั่วเหลือง และการแปรรูป อาจต้องเพิ่มรายละเอียดของความรู้ท้องถิ่นในการแปรรูปผลผลิตถั่วเหลืองให้ชัดเจนและเป็นความรู้เชิงลึกในตัวบุคคล ที่นักวิจัยต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมกับประเด็น การเก็บข้อมูลยังไม่ครบถ้วน จะมีการเก็บข้อมูลเหล่านี้ในช่วงระยะที่สองต่อไป

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณในการจัดกิจกรรม

สถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัย การจัดเวที กิจกรรมได้จัดขึ้นในชุมชน โดยใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายในศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนานเป็นสถานที่จัดกระบวนการ การเดินทางไปมาสะดวก ครอบคลุมกับบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์รวมของชุมชน ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมเวทีจึงไม่มีปัญหาในการเข้าร่วมเวทีแต่อย่างใด

ช่วงเวลาที่ใช้ในการจัดเวที ในการจัดเวทีเต็มวันจะใช้วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพราะนักวิจัยและที่ปรึกษาสะดวก และชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ในช่วงเวลาที่กำหนด และช่วงเวลาเฉพาะกิจ ในกรณีประชุมทีมงานย่อย อาจใช้ช่วงค่ำระหว่างวัน เปิดเวทีเล็กๆ พูดคุย และชี้แนะ แลกเปลี่ยนกระบวนการเก็บข้อมูลและปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมแนวทางแก้ไข

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมในกิจกรรม เวที ทั้งในบทบาทของการเป็นผู้เก็บข้อมูล และผู้ให้ข้อมูล ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนทีมวิจัย , ที่ปรึกษา ได้กำหนดไว้อย่างเหมาะสมในแต่ละเวทีตามประเด็นและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในเวที

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม จัดกิจกรรมตามแผนงานวิจัย และสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นของชุมชนและทีมวิจัย ทั้งนี้ต้องยึดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง

วิธีการ/เครื่องมือ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

ในกระบวนการเก็บข้อมูล ทางทีมวิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหา และการจะได้มาซึ่งข้อมูล ที่ครบถ้วน สอดคล้องกับศักยภาพของนักวิจัยชาวบ้าน กระบวนการเก็บข้อมูลจึงใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งการจัดเวทีระดมความคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง และการสัมภาษณ์เชิงลึกในบางกรณี ตลอดจนการสังเกต การปฏิบัติจริงพร้อมกับผู้รู้ อนึ่งมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยชาวบ้านตามศักยภาพและความถนัดของแต่ละคน เพื่อให้กระบวนการเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างสนุกสนานและเกิดการมีส่วนร่วมไม่น่าเบื่อหน่าย

ส่วนข้อมูลบางส่วนที่สามารถเก็บได้จากข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ก็ได้มีการรวบรวมอย่างมีระบบ ข้อมูลทั้งหมดถูกนำมารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน สรุปเป็นชุดข้อมูลเพื่อใช้ในการเชื่อมโยงในการวางแผนปฏิบัติงานพัฒนาในระยะต่อไป

ปฏิบัติการทางสังคมและการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน

กระบวนการในการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดการคิด การวางแผนงานร่วมกัน โดยนำประเด็นมาเป็นตัวตั้งและระดมความคิด หากกระบวนการที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูล เวทีการเก็บข้อมูลเปิดโอกาสให้ทุกคนในเวทีได้คิดวิเคราะห์กันอย่างเสรี โดยผู้นำกระบวนการเป็นผู้ดูแลกระบวนการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในแต่ละเวที

การออกไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้นักวิจัยที่เป็นเยาวชน และชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เรียนรู้ร่วมกัน เยาวชนเองก็ได้รับความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่ใกล้ตัวแต่มองไม่เห็น ผู้ให้ข้อมูลเองก็เกิดความภาคภูมิใจที่ถูกหลานเยาวชนให้ความสนใจขององค์ความรู้ที่เขามีอยู่ การมีส่วนร่วม และการสำนึกความเป็นเจ้าขององค์ความรู้ที่มีค่าจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดกระบวนการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

จำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. พื้นฐานของบุคคลที่แตกต่างทำให้การรวมกลุ่มมีปัญหา ในด้านต่างๆเช่น การสื่อความหมาย ซึ่งอาจจะต้องใช้วิธีการ และเทคนิคเฉพาะ
2. ระยะเวลาการวิจัยที่กำหนดไว้ไม่ตรงกันกับชาวบ้าน มีการปรับเปลี่ยนเวลาในการทำเวทีให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน
3. มีการปรับเปลี่ยนทีมวิจัย ในส่วนของทีมร่วมเนื่องจากนักวิจัย ออกไปจากชุมชนและได้

สร้างนักวิจัยร่วมคนใหม่จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพให้สามารถเก็บข้อมูลและมีส่วนร่วมในเวทีได้เท่ากับทีมงานเดิม

บทเรียนจากทีมวิจัย

นักวิจัย

เนื่องจากนักวิจัย คือคุณพิสมัยนั้น มีอาชีพหลักคือรับราชการ เป็นพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลอำเภอปาย เมื่อได้รับทุนในการวิจัยจาก สกว. ก็ทำหน้าที่และมีบทบาทอีกบทบาทหนึ่งคือการเป็นหัวหน้าโครงการในทีมงานวิจัย สาเหตุที่หัวหน้าโครงการต้องเป็นคุณพิสมัย ก็เนื่องจากว่าในหมู่บ้านสันติชลนั้น ประชากรโดยทั่วไปเป็นคนจีนยูนานที่ไม่ค่อยรู้หนังสือ และอีกส่วนหนึ่งก็ยังไม่ได้รับสัญชาติ คุณพิสมัยจึงมีบทบาทสำคัญในชุมชนและยังเป็นตัวแทนกลุ่มสตรีในชุมชน เรียกประชุมประและมีบทบาทในการดำเนินงานตามสมควร ในการดำเนินงานวิจัยนั้นบทบาทหลักของนักวิจัยคือการประสานงานกับหน่วยงานและภาคีภายนอก และการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ NODE การเรียกประชุมและการสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัย นักวิจัยสามารถพิมพ์เอกสารออกหนังสือเชิญ และมีความรู้ในเรื่องของการจัดทำบัญชีและเอกสารตามระบบราชการ หรือความถูกต้องตามระเบียบของ สกว. เนื่องจากนักวิจัยมีงานประจำที่เป็นงานหนัก เกิดข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และการทุ่มเทให้กับการวิจัยยังมีน้อย ซึ่งนักวิจัยมองเห็นปัญหาของตนเองเป็นอย่างดี

ผู้ช่วยนักวิจัย

ผู้ช่วยนักวิจัยมีบทบาทมากในเรื่องของการประสานงานช่วยเหลือนักวิจัย เพราะนักวิจัยมีหน้าที่ประจำที่หนักและเวลาในการทำงานน้อย ดังนั้นผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้ที่มีความบทบาทสูงในเรื่องของการประสานงาน อย่างเช่นในเรื่องของการแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทย เพราะคนโดยส่วนมากของชุมชนรวมถึงทีมวิจัยส่วนใหญ่จะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ช่วยนักวิจัยที่จะช่วยแปลภาษาดังกล่าว นอกจากการแปลภาษาให้ทุกคนเข้าใจแล้ว การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญมากกับการดำเนินโครงการนี้ ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยก็ได้ทำหน้าที่นี้ ถึงวันนี้แม้ว่าคนในชุมชนบางส่วนยังไม่เกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัย และแนวทางการวิจัย หรือความเข้าใจของชุมชนบางส่วนนั้นอยู่ในระดับต่ำ ทีมวิจัยมองว่าชาวบ้านก็คือชาวบ้าน ชาวบ้านพยายามที่จะเข้าใจในสิ่งที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับตนเอง สิ่งที่ยังมองว่าเป็นประเด็นปัญหาในเรื่องของการพัฒนาก็คือการมีจิตสาธารณะยังน้อย ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยพยายามที่จะเชื่อมและเพิ่มพลังให้เกิดจิตสาธารณะของคนในชุมชน เชื่อว่าจิตสาธารณะคือกลไกสำคัญที่จะวัดความสำเร็จได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

ทีมงานวิจัย

ทีมวิจัยประกอบไปด้วยผู้รู้ และผู้ที่มีความสามารถในการแปรรูปผลิตผลจากถั่วเหลืองเป็นอาหารต่างๆ ตามที่ได้นำเสนอ และทีมวิจัยบางคนยังเป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านสันติชลที่มีความรู้ความเข้าใจ

ในการประกอบอาหารของชาวจีนยูนานเป็นอย่างดี อีกทั้งได้เป็นส่วนในการประกอบกิจการร้านอาหาร หรือศูนย์อาหารของชาวจีนยูนานด้วย เนื่องด้วยเหตุที่กล่าวมาทีมวิจัย โดยมากก็จะผูกพันกับการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นอาหารประเภทต่างๆ คืออยู่แล้ว จึงเป็นเหตุให้มีการคัดเลือกทีมวิจัยทีมนี้

แม้ว่าการดำเนินงานวิจัยนั้นจะทำให้ชุมชนไม่สามารถตอบโจทย์ในการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ได้ แต่ชุมชนสันติชลก็ได้ค้นพบตนเองและได้รับประโยชน์จากงานวิจัย จากชุมชนที่ไม่มีใครรู้จักก้าวสู่การเป็นชุมชนที่ได้รับความนิยมมากที่สุดชุมชนหนึ่ง ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับ ดังนี้

ประโยชน์ที่เกิดกับชุมชน

เดิมทีหมู่บ้านสันติชลเป็นหมู่บ้านปิด ที่ใครๆ ก็ไม่อยากจะเข้าไป เพราะปัญหายาเสพติดที่มีความรุนแรง ซึ่งรายได้ของชาวบ้านส่วนใหญ่กระจายมาจากเงินค้ายาเสพติด ชุมชนถูกทหารตำรวจเข้าปราบปรามอย่างหนัก จนกระทั่งมีการปราบปรามครั้งใหญ่ที่เป็นผลทำให้จำนวนผู้ค้ายาเสพติดลดจำนวนลงอย่างมากถึงปัจจุบันนี้ ในระหว่างที่สถานการณ์ของยาเสพติดกำลังเบาบางลงนั้น โครงการวิจัยได้เกิดขึ้นจากชุดทหารที่เข้ามามีส่วนในการปราบปราม และการป้องกัน ไล่ๆ กับแผนการทำให้เกิดเส้นทางสีขาว ระหว่างชุมชนชาวจีนยูนาน บ้านรักไทย บ้านรุ่งอรุณ บ้านกีดสามสิบ และสุดท้ายที่บ้านสันติชล จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งแรก ชาวบ้านยังไม่มีที่ท่าว่าจะเข้าใจ และชาวบ้านยังมีความรู้สึกเหมือนไม่มั่นใจ ไม่รู้ว่าวิจัยคืออะไร แต่หลังจากการสร้าง ความเข้าใจ ชุมชนก็เข้าใจแนวทางการทำงานได้ในระดับหนึ่ง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนบ้านสันติชล จากที่เป็นชุมชนปิดกลับกลายเป็นชุมชนเปิด จากหมู่บ้านที่ไม่มีใครรู้จักกลับกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวหนึ่งในไฮไลต์ของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปาย ดังนั้นชุมชนจึงได้รับประโยชน์จากการวิจัย ซึ่งนักวิจัยได้พูดผ่านการสัมภาษณ์ว่าประโยชน์ที่เกิดคือ “จากหมู่บ้านที่ไม่มีใครรู้จัก แต่วันนี้ขายอาหารได้วันละสามถึงสี่แสนบาท ร้านขายชาแต่ละร้านขายได้ร้านละประมาณแปดหมื่นถึงเก้าหมื่นบาทต่อวัน”

นอกจากงานวิจัยจะทำให้ชุมชนที่เคยเป็นชุมชนปิด กลับกลายเป็นชุมชนเปิดแล้ว งานวิจัยยังได้ก่อให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนได้ค้นพบคำตอบของตัวเองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่มิอาจกล่าวได้ว่าทั้งหมด แม้ว่าชุมชนจะไม่สามารถตอบโจทย์วิจัยได้แต่ไม่ได้หมายความว่าชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ คำตอบที่ได้รับจากการดำเนินงานวิจัยคือคำตอบที่ทำให้ชุมชนสามารถวางแผนจัดการโดยชุมชนเอง

ประโยชน์ที่เกิดกับนักวิจัยและทีมวิจัย

ในส่วน of ประโยชน์ที่เกิดกับนักวิจัยและทีมวิจัย สะท้อนออกมาทางคำพูดของทีมวิจัยว่างานวิจัยที่เข้ามาดำเนินงานในชุมชนสันติชลนั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้กับตนเอง และรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ทำให้รู้ว่าจริงๆ แล้วปัญหาของเรานั้นคืออะไร วิธีการแก้ไขปัญหามาเป็นอย่างไร นอกจากนั้นเรายังได้รู้จักเครือข่ายนักวิจัย เครือข่ายชุมชนวิจัย ที่เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย

ทางบริบท มีปัญหาของชุมชนที่แตกต่างกันออกไป เกิดความหลากหลายในการที่จะเลือกและร่วมกันเรียนรู้การแก้ปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน บางอย่างนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการและแก้ปัญหาของเราได้ แม้ว่าการจะไม่สามารถตอบโจทย์คำถามวิจัยได้เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนดูครั้งไม่ได้ แต่ทีมวิจัยทุกคนก็มั่นใจว่า เราไม่ได้แค่วิจัยถั่วเหลืองอย่างเดียว ทุกวันนี้เราวิจัยทุกเรื่อง ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวจีนยูนานอย่างเรา เราถูกสอนให้มองเห็นกระบวนการที่ชัดเจนในการแก้ปัญหา ซึ่งมันก็คือการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน ภายใต้อาสาสมัครที่ทุ่มเทความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความจำเป็น และสิทธิของแต่ละคนด้วย

วันนี้แม้ว่าการดำเนินงานวิจัยจะจบลง แต่สิ่งที่ยังไม่เคยจบนั้นก็คือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะต้องมีปัญหามาเข้าสู่ชุมชนในทุกรูปแบบ โจทย์ใหญ่ที่สำคัญและเป็นโจทย์ที่ไม่มีใครสามารถช่วยเหลือชุมชนได้ นอกจากตัวของชุมชนเอง นั่นก็คือ วันนี้ชุมชนได้สร้างภูมิคุ้มกันในการแก้ปัญหาไว้ดีพอแล้วหรือยัง กระบวนการวิจัยได้สร้างให้เกิดรูปแบบการแก้ปัญหาของชุมชนแบบหนึ่ง แต่วิธีการแก้ไขปัญหามาให้เหมาะสมกับปัญหานั้นไม่ได้มีเพียงแบบอย่างเดียว ภาระหน้าที่ที่เป็นภาระส่วนรวมที่ทุกคนควรคำนึงถึง นั่นก็คือเราจะมีพัฒนาการในการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาคือกลไกของชุมชนของเราเองได้อย่างไร

ความสุขที่เกิดจากงานวิจัยบ้านสันติชล

แม้ว่าภาพลักษณ์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ยังถูกผูกติดกับงานวิจัยที่เกิดจากนักวิชาการ หรือจากผู้ที่เรียนในระดับสูงๆ แต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็ยังต้องอิงเอกสารวิชาการ อาจเป็นทั้งเอกสารวิชาการซึ่งมันไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด หลายๆ คนมองว่าการทำวิจัยเป็นความทุกข์ทุกข์ที่ต้องตรากตรำอ่านตำรา ทุกข์ที่ต้องนั่งกลั่นคำพูดออกมาเป็นตัวหนังสือด้วยเวลานานๆ ทุกข์ที่ต้องเดินหน้าเหมือนหอยทาก และทุกข์ของชุมชนที่ไม่สามารถตอบคำถามจากโจทย์วิจัยได้ประเด็นนี้ถือว่าเป็นทุกข์ที่หนักอก แต่ท่ามกลางความทุกข์เหล่านั้น ชุมชนบ้านสันติชลได้ค้นพบสิ่งดีๆ สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับงานวิจัย เป็นความสุขที่บางคนอาจมองไม่เห็นคุณค่า ความสุขนั้นคือชุมชนได้สร้างตัวเองอธิบายตัวเองให้สังคมภายนอกเข้าใจว่าจริงๆ แล้วสันติชลก็เหมือนกับชุมชนทุกที่ที่มีคนอาศัยอยู่มีความต้องการอยู่ดีมีสุข ไม่ใช่ชุมชนที่มีแต่ผู้ร่ำรวยนักค้ายาเสพติด หรือนักเลงเหมือนในอดีต เมื่องานวิจัยเป็นตัวเชื่อมสิ่งเหล่านี้ เราจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความจริงงานวิจัยที่ใครๆ ว่ามีแต่ความทุกข์นั้นได้แฝงความสุขไว้เต็มเปี่ยม วันนี้ชุมชนบ้านสันติชลมีความสุขแม้ว่าจะไม่สามารถตอบโจทย์คำถามได้ก็ตาม

ความพึงพอใจในผลของการวิจัย

หากกล่าวถึงความพึงพอใจกับผลงานวิจัยที่ออกมาแล้ว ทีมวิจัยและชุมชนยังไม่เกิดความพึงพอใจ อย่างแรกคือการตอบคำถามวิจัยไม่ได้ อย่างที่สองคือความอึดอัดใจที่รู้ว่าอะไรคือกระบวนการแต่

ไม่สามารถถกกันกรองออกมาเป็นตัวแทนสื่อได้ ชุมชนได้รับประโยชน์หลายอย่างดังที่ได้กล่าวไปแล้ว และเราก็ได้พัฒนาตนเองไปได้อีกระดับหนึ่งมันจึงกลายเป็นความน่าเสียดายที่เราทำได้ไม่มากนัก

5.3 ข้อเสนอแนะ

แนวโน้มของการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับสันติชลตอนนี้ถูกมองว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างฉาบฉวย ซึ่งมีสาเหตุหลายประการที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาหลั่งไหลเข้ามาที่นี่ ชุมชนได้ร่วมกันมองอนาคตของการท่องเที่ยวว่าตอนนี้บ้านสันติชลต้องอิงอาศัยกับอำเภอปาย ถ้าหากคนมาเที่ยวที่อำเภอปาย ทุกคนก็ต้องมาที่สันติชล เหตุเพราะระยะทางที่ไม่ไกลเกินไปเข้าถึงได้ง่าย และเป็นแหล่งอาหารที่แปลกแตกต่างจากที่อื่น และกระแสของสังคมที่นิยมในเรื่องของการเลียนแบบดารา นักร้อง ซึ่งเคยมาถ่ายทำละคร หรือมิวสิกวิดีโอที่บ้านสันติชล แน่แน่นอนว่าการท่องเที่ยวเช่นนี้ไม่ใช่การท่องเที่ยวที่จะมีอายุอยู่ได้ยาวนานนัก ชุมชนจึงได้คิดและร่วมกันหาทางออกโดยการพยายามที่จะชูวัฒนธรรมจินยูนานเข้าสู่ในเรื่องของการท่องเที่ยวให้ทุกอย่างที่เป็นวิถีเป็นจุดเอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งอาจต้องใช้เวลาที่ยาวนานแต่ก็คงจะทำให้มั่นใจได้ว่าความเป็นวิถีของจินยูนานยังจะเป็นจุดดึงดูดใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ถ้าชุมชนสามารถรักษาสິงเหล่านั้นไว้ได้ ซึ่งสำคัญมากที่สุดคือการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ เข้าใจ และนำไปปฏิบัติ ถ้าหากยังมองว่าการท่องเที่ยวคือสิ่งควบคู่กับสันติชลทุกๆ คนก็ต้องรักษา และวางแผนป้องกันมิให้สิ่งเหล่านี้สูญหายไปกับกาลเวลา

เมื่อชุมชนพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ๆ เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนต้องช่วยกันมองและคิดด้วยว่าภายในชุมชนของเรานั้นมีภูมิคุ้มกันสิ่งที่เป็นปัญหาและจะตามมากับการเข้ามาของคนหลากหลายชาติพันธุ์หรือไม่ กระบวนการวิจัยนั้นได้ก่อตัวขึ้นโดยมีความมุ่งหวังว่าจะเกิดการเรียนรู้ องค์กรความรู้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยระบบและกระบวนการวิจัย เป็นการสร้างคนให้พร้อมต่อสู้กับปัญหามานานที่มีอยู่มากมายบนโลกใบนี้ หากชุมชนยังมีภูมิคุ้มกันภัยน้อยการรุกรานของปัญหาใหม่ก็จะก่อตัว และเข้ามาสร้างปัญหาให้ชุมชนอย่างไม่มีวันจบสิ้น วันหนึ่งถึงเวลาแล้วที่ชุมชนจะต้องกลับมาคิดว่า แท้จริงแล้วความหมายของคำว่าวิถีชีวิตจินยูนานนั้นเป็นอย่างไร

ความเห็นต่อรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญา

ท้องถิ่นจันทบุรีบ้านสันติชล อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2”

(สัญญาเลขที่ RDG50/N0029 โดยมี คุณพิสมัย หล่ออริยวัธย์ เป็นหัวหน้าโครงการ)

ความเห็นต่อเนื้อหารายงาน

รูปแบบการนำเสนอรายงานวิจัยแบ่งออกเป็น 5 บทตามเนื้อหาหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 โครงการวิจัย นำเสนอให้เห็นตัวโครงการที่ได้นำเสนอและผ่านการอนุมัติ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลบริบทชุมชน ทั้งหมดเป็นข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในระยะที่ 1 นำมาจากรายงานความก้าวหน้าทั้งหมด เพียงปรับรูปแบบ เพิ่มข้อมูลบางส่วนเล็กน้อย

ส่วนที่ 3 กระบวนการวิจัย เปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอใหม่ทั้งหมดโดยนำข้อมูลมารายงานความก้าวหน้า และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม หรือจากที่เลี้ยงให้ข้อมูล มีเนื้อหาครบถ้วนตามที่ได้ทำจริงแล้ว

ส่วนที่ 4 เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัย แบ่งตามวัตถุประสงค์โครงการ ในด้านองค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดนำมารายงานความก้าวหน้า ส่วนผลในระยะที่ 2 ที่มีข้อจำกัด ได้นำเสนอเหตุผลและสถานการณ์ไว้แล้ว รวมทั้งผลในการสังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้เพื่อการสื่อสาร

ส่วนที่ 5 เป็นการสรุปและวิเคราะห์ผล ซึ่งทางที่เลี้ยงเป็นผู้ประมวลสรุปจากข้อมูลในบทที่ 1-4 และจากการติดต่อผู้เกี่ยวข้องในข้อมูลที่ขาดหรือไม่แน่ใจ

ความเห็นในด้านกระบวนการจัดทำรายงาน

สถานการณ์ที่กระทบต่องานวิจัย

เป็นโครงการที่ล่าช้า เพราะมีปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขนาดใหญ่ ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวปี 2550 – 51 มาจนถึงปัจจุบันที่กระแสการท่องเที่ยวร้านอาหารและกิจกรรมวัฒนธรรมบ้านสันติชลมาแรง จนผู้อยู่ในวัยแรงงานทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน (ทำร้านอาหาร - ขายของฝาก) กลุ่มเด็กเยาวชน (แสดงวัฒนธรรมโชว์, ไกวชิงช้า) และผู้นำชุมชน (รับแขกไวโอฟี ..กองถ่ายหนังถ่ายละครรายการต่าง ๆ) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ทุกคนต้องรองรับนักท่องเที่ยว ในช่วง 4 เดือนของปี คือ ปลายตุลาคม-ต้นกุมภาพันธ์ และเตรียมสินค้าสำหรับขายในเดือนที่เหลือของปี

รายได้ที่หายไปหลังปราชาเสพติดก็กลับมาอย่างเป็นกำเป็นกำ มองเห็นทิศทางที่จะได้เงินมาทดแทนสิ่งที่เคยสูญเสีย อีกทั้งเยาวชนจำนวนหนึ่งเมื่อได้รับสัญชาติก็ออกไปหางานนอกชุมชน ที่มีโอกาสได้เงินมากกว่า

ผู้คนที่พูดถึงข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นตัวละครในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งสิ้น

เมื่อหันมาทบทวนเรื่อง โจทย์ที่ตั้งไว้ คือ “การแปรรูปถั่วเหลือง” ผู้การสร้างรายได้ และผู้การเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านอาหารของคนจีนยูนนาน พบว่า ไม่ได้ได้รับความสนใจจากชุมชนอีกต่อไป เพราะผลผลิตตามภูมิปัญญานั้นส่วนใหญ่จะมีเพียงคนจีนและคนเชื้อสายจีนเท่านั้นที่นิยมกิน แต่ตลาดทั่วไปขายยาก เมื่อเปรียบเทียบกับร้านอาหารที่ทำอยู่รายได้จะดีกว่า เร็วกว่า สบายกว่า จึงทำให้ทีมไม่อยากจะทำอีกต่อไป หัวหน้าโครงการก็ท้อ อยากจะยุติโครงการในระยะที่ 2 นี้ ในปลายปี 2551 แต่ Node พยายามอธิบายว่าการไม่สามารถทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหมด สามารถอธิบายสถานการณ์ได้ ทุกคนเข้าใจร่วมกันได้ แต่ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในข้อที่ จะนำองค์ความรู้ไปสื่อสารกับคนภายนอกให้เห็นตัวตนที่แท้จริงของวิทยุงาน ได้ ในรูปแบบต่าง ๆ

นักวิจัยที่เป็นหัวหน้าโครงการที่จะมีบทบาทสำคัญในการเขียนรายงาน ก็อยู่ในสถานการณ์ที่ย่ำแย่เช่นกัน เพราะเป็นพยาบาลอาชีพ ในช่วงนี้ต้องทำงานหนัก ทั้งช่วยในห้องผ่าตัดและงานปกติด้วย เนื่องจากบุคลากรในโรงพยาบาลอำเภอปายมีน้อย จึงเป็นข้อจำกัดที่เพิ่มเข้ามาอีกส่วนหนึ่ง

ทางออกของปัญหาการดำเนินการวิจัย/ เขียนรายงาน

ดังนั้นกระทำงานวิจัยในระยะที่ 2 จึงล่าช้า ด้วย Node อยากช่วยให้ชุมชนบางส่วนที่ยังคงทำการแปรรูปอยู่เข้ามาจัดการต่อเนื่องร่วมกับนักวิจัย เพราะมีการทำขายอยู่ 3 ราย และในช่วงปลายปี 2551 ยังมีเยาวชนบางส่วนสนใจ นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยชุมชน แม่ฮ่องสอนที่อยากจะนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ ไปจัดหลักสูตรท้องถิ่น หรือ ทำเป็นศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานที่บ้านสันติชล

กระบวนการเขียนรายงานวิจัยจะใช้รูปแบบใหม่ คือการกำหนดหัวข้อหลัก / หัวข้อย่อยของรายงาน แล้วดูข้อมูลเดิม (มือสอง) ที่มีอยู่ทั้งจากรายงานความก้าวหน้า (ที่อยู่ในระดับดี) การบันทึกกิจกรรมระยะที่ 2 จากกระดาษาบรูฟ ในเวที จากภาพถ่าย ก่อน หากยังมีส่วนที่ขาดจึงกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นนักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ทีมวิจัยเยาวชน และผู้รู้เป็นหลัก จากนั้นก็ใช้ทั้งการสัมภาษณ์รายคน รายกลุ่ม การถ่ายภาพเพิ่ม เพื่อเป็นข้อมูลในการเขียนรายงาน

ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันระหว่าง Node กับนักวิจัย ทีมวิจัยในสัดส่วน 60 : 40 (ทีม Node จะเน้นการจัดการทั้งระบบและการถอดเทปสู่การเขียนบทที่ 3 และ 5 เพิ่มเติม)

นางสาวอรุณี เวียงแสง

ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ นางพิสมัย หล่ออริยวัฒน์

บทบาท นักวิจัย

ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ 7 โรงพยาบาลปาย

ถนนชัยสงคราม ต.เวียงใต้ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 77/1 หมู่ 5 บ้านสันติชล ต.เวียงใต้ อ.ปาย

จ.แม่ฮ่องสอน 58130

โทรศัพท์ 0-1287-7284 (มือถือ) 0-5369-9851 (บ้าน)

ชื่อ นางสาวอัญชลี แซ่อย่าง

บทบาท ผู้ช่วยนักวิจัย

ที่อยู่ หมู่ 5 บ้านสันติชล ต.เวียงใต้ อ.ปาย

จ.แม่ฮ่องสอน 58130

ชื่อ นายกวางยี่ แซ่อย่าง

บทบาท ผู้ช่วยนักวิจัย

ที่อยู่ หมู่ 5 บ้านสันติชล ต.เวียงใต้ อ.ปาย

จ.แม่ฮ่องสอน 58130

บรรณานุกรม

พันโทปิยวุฒิ โลสุยะ และคณะ : 2550 รูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
และวัฒนธรรมบ้านรุ่งอรุณ หมู่ 6 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นายสมศักดิ์ คงแดง และคณะ : การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนบ้านรักไทย (แม่่อ) ต.หมอกจำแป่
อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นางพิสมัย หล่ออริยวัฒน์ และคณะ : แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการถั่วเหลือง
ด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนานบ้านสันติชล อำเภอป่า จ.แม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 1